

ตลาดนัดสร้างสุข
กุมภาพันธ์ ๕๐

เพียงดีเสียขยับปีก

เรื่องดีๆ ของภาคีแผนสุขภาพจังหวัดสงขลา

ภาษาไทย

กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ
กระทรวงพาณิชย์
กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ
กระทรวงพาณิชย์
กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ
กระทรวงพาณิชย์

เพียงผีเสื้อขยับปีก

เรื่อบทต่างๆของภาคีแผนสุขภาพทั้งนวัตสุขภาพ

กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ
กระทรวงพาณิชย์
กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ
กระทรวงพาณิชย์
กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ
กระทรวงพาณิชย์

กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ
กระทรวงพาณิชย์

เพียงผีเสื้อขยับปีก

เรื่องดีๆ ของภาคีพัฒนาระบบสุขภาพจังหวัดสงขลา

สนับสนุนโดย :

สถาบันวิจัยระบบสุขภาพภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (สวรส.ภาคใต้ มอ.)
มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ (มสช.)
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)
องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา

ปก/รูปเล่ม : ทจก.โพ-บาร์ด 280/2 หน้า 6 ด.บุณณภัณฑ-เชากอชย
ค.รุ่งใหญ่ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90110
โทร./แฟกซ์ 0-7455-1133, 089-6595338

จำนวน 1,000 เล่ม
ตุลาคม 2550

คำนำ

เรื่องนี้เป็นเรื่องดี ๆ มากทีเดียวที่ใคร่จะเขียนขึ้นมา เพื่อช่วยกันแก้ความยากลำบากที่ประสบพบเจอกัน จนยากในขณะนี้คือเรื่องการปฏิรูปประเทศไทย การปฏิรูปประเทศไทยเป็นเรื่องที่ทุกคนต้องมาช่วยกันทำด้วยกันให้ได้ ไม่ใช่เป็นเรื่องที่ใครสักคนจะมาช่วยเราคนเดียวได้

“เพียงมีเสื้อขยับปีก” เป็นหนังสือเล่มสำคัญที่ออกมทเรียนการทำงาน สร้างสรรค์สังคมของคนเล็กๆ 20 กรณีศึกษา ที่ตัวละครทั้ง 20 ท่านและเครือข่ายที่ทำงานร่วมกันด้วยจิตอาสาได้ทุ่มเท สร้างสรรค์สังคมชุมชนเล็กๆ ด้วยสองมือที่ไร้ซึ่งอำนาจราชศักดิ์

การขับเคลื่อนเรื่องสุขภาพของจังหวัดสงขลาผ่านแผนสุขภาพจังหวัด สงขลานั้น ได้เกิดเครือข่ายประเด็นและเครือข่ายชุมชนขึ้น จนนำมาสู่การจัดงาน “ตลาดนัดสร้างสุขคนสงขลาปี 2550” ขึ้นในวันที่ 5-6 ตุลาคม 2550 ที่โรงแรมราชมิ่งคลา พาวริลเลี่ยน สงขลา อันเป็นการสร้างกระแสสังคมให้ผู้คนในสังคมและองค์กรต่างๆ ได้หันกลับมามองสุขภาพแบบองค์รวม ใส่ใจสังคม ดูแลสุขภาพกาย ใจ รวมไปถึงสิ่งแวดล้อม และก้าวไปถึงการสร้างจิตสำนึกสาธารณะ ในระยะยาว บทเรียนจาก 20 เรื่องดีๆ นี้เป็นหนึ่งในประกายแสงแห่งความหวัง ในความซับซ้อนของปัญหาสังคมที่ลงมือสร้างการเปลี่ยนแปลงด้วยตนเอง ในขณะที่ผู้คนส่วนใหญ่มักจะรอให้รัฐบาลหรือข้าราชการมาคอยแก้ไข

การเปลี่ยนแปลงสังคมต้องการปัจเจกชนที่เป็นอิสระ ที่ไม่ใช่การจัดตั้งแบบพรรคการเมืองที่ติดองกมือองคืเหมือนกันหมด เพราะความเป็นอิสระทางความคิดและการกระทำ ภายใต้กติกาของการสื่อสารและการอยู่ร่วมกัน จะทำให้เกิดคุณภาพในการเปลี่ยนแปลงสังคม เป็นการผุดบังเกิด (Emergence) อย่างเฉียบพลัน

หัวใจของความไร้ระเบียบคือการเชื่อมั่นในบทเล็กๆ ที่แทบจะมองไม่เห็น และจับต้องไม่ได้ เมื่อใดที่คนเล็กๆ คนหนึ่งลุกขึ้นมาทำในสิ่งที่ไม่เคยทำมาก่อน วันนั้นการเปลี่ยนแปลงได้เกิดขึ้นแล้ว มหาตมะคานธีกล่าวไว้ว่า “ถ้าตัวเรายังไม่เปลี่ยน สังคมจะเปลี่ยนแปลงได้อย่างไร” เพราะเป็นส่วนหนึ่งของระบบใหญ่ เมื่อเราเปลี่ยนระบบก็จะเริ่มเปลี่ยน

โรซ่า ปาร์ค หญิงแม่บ้านผิวดำเล็กๆ คนหนึ่งที่วันหนึ่งเธอไปนั่งรอเบธในที่นั่งของคนขาวและถูกไล่ลงจากรอเบธ เป็นเหตุการณ์เล็กๆ ที่ไม่มีใครทำมาก่อน แต่ได้ส่งผลให้เกิดการประท้วงให้มียศสิทธิ์เท่าเทียมกันอย่างสันติ จนเกิด long march ของมาร์ติน ลูเธอร์ คิง ไปสู่ทำเนียบขาวและเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมหากาเสาค

นำมาสู่สิทธิเสรีภาพที่เท่าเทียมกัน เป็นพลังของผีเสื้อตัวเล็กๆ ที่กระพือปีกแล้วส่งผลกระทบเือนในระดับโลก ในโลกแห่งสถานการณ์ที่มีความเปราะบาง พลังของคนเล็กๆ สร้างการเปลี่ยนแปลงที่ยิ่งใหญ่ได้ แม้เหล็กนั้นเป็นเพียงเหล็กธรรมดาที่มีการเรียงของโมเลกุลอย่างเป็นระเบียบจึงเกิดพลังที่เหล็กทั่วไปไม่มี สำหรับมนุษย์ก็เช่นเดียวกัน การถกเถียงเพื่อเอาชนะกันย่อมไม่เกิดคำตอบที่ดีที่สุด แต่หากมีกระบวนการที่มีแบบแผนในการหาคำตอบและมีการจัดการองค์กรที่มีประสิทธิภาพแล้ว จะทำให้เกิดพลังของคำตอบที่จะได้มา

ปรากฏการณ์ที่สำคัญในทฤษฎีไร้ระเบียบคือ การผุดบังเกิด หรือ Emergence กล่าวคือการรวมกันนั้นเกิดสิ่งที่สำคัญมากกว่าผลรวมของสิ่งนั้น เช่น ทีมฟุตบอล 11 คนที่เก่งทุกคน แต่เล่นไม่เป็นทีมแล้ว ย่อมไม่เท่ากับอีกทีมที่มีฝีมือแต่ละคนเป็นรองกว่าย่อมสามารถถล่มยักษ์ได้ เพราะมีความมุ่งมั่นและเกิดการผุดบังเกิดแห่งความเป็นทีมกันเอง เจกเช่นเดียวกัน พลังของความเป็นเครือข่ายที่ผู้คนที่ขยันขันแข็งและมากด้วยจิตสาธารณะ เมื่อมารวมตัวกัน ทำงานร่วมกัน เชื่อมประสานกัน ย่อมเกิดพลังและการเปลี่ยนแปลงที่เป็นทวีคูณ

จุดเด่นของคนเล็กคนน้อยคือ พลังการสร้างสรรค หากสามารถเชื่อมต่อกันได้โดยไม่มีการบังคับบัญชา เป็นเครือข่ายที่มีความเป็นอิสระเป็นตัวของตัวเองในระบบแล้ว ย่อมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของอำนาจได้ คำว่าประชาคมนั้นเป็นสิ่งที่ไม่มีตัวตน ไม่มีจริง ที่มีอยู่คือคนหลายๆคน แต่เมื่อสายใยแห่งความรู้สึกร่วมกันของคนได้ถูกถักทอขึ้นมาจะเกิดความเป็นประชาคมในที่สุด

ในกระบวนการที่ทันสมัยในยุคของความซับซ้อนนั้น หัวใจของการสร้างสรรคสังคมอย่างใหม่คือ การหาความมุ่งมั่นของการรวมตัว (purpose) ให้ได้เสียก่อน เพื่อให้เกิดการเชื่อมต่อของผู้คนที่หลากหลายแตกต่างกันมาสู่จุดมุ่งหมายเดียวกัน หลังจากนั้นก็ทำให้ทุกคนซัดในหลักการ (principle) ให้อุบัติอย่างรู้คุณค่าและยอมรับในสิ่งที่ตกลงร่วมกัน สุดท้ายคือ การเปิดกว้างเพื่อสร้างการมีส่วนร่วม (participation) เช่นนี้แล้วอำนาจและพลังสร้างสรรคจะถูกสร้างขึ้นด้วยมือของเราทุกคน

เรื่องราวของคนเล็กๆ 20 เรื่อง พร้อมผู้คนมากมายที่ร่วมสร้างสรรคคุณค่าใหม่ให้กับสังคม เป็นเพียงเสี้ยวหนึ่งของคุณค่าที่คนเล็กคนน้อยในแต่ละคนได้ร่วมรังสรรคโลกสีฟ้าใบนี้ให้มาอย่างภาคภูมิใจ ขบวนการสร้างสรรคสังคมยังไม่หยุดนิ่ง ยังรอการร่วมขบวนการสร้างสังคมแห่งสุขภาวะด้วยสองมือของทุกคน.

สารบัญ

1. “กองทุน” นำวิถีธรรมสู่ชุมชน	8
2. วิถีแห่ง “กองทุนชุมชนวิทย์” ยี่งจะ “พอเพียง” แห่งทุ่งหวัง	14
3. บทเรียนชีวิต “ดูรจนอง” บทสรุปเสาะแสวงหาคือของจริง	18
4. ประดับ สงคราม อสนีเด่นระดับชาติ “ได้ดีเพราะถูกค่า”	22
5. ตลาดนัดกิจกรรมเด็ก “ทำให้อุและอยู่ให้เห็น”	29
6. แนวรบ “ชนของ” จุดเปลี่ยนที่บางตาน	35
7. ยึด “เกียรติ ศักดิ์ศรี ความสุข” นำผู้สูงอายุดองขากลับคืนสังคม	41
8. โรงเรียนประชานิยมการณชีวิต “ไม่อยากเป็นเหยื่อบนถนน”	47
9. กลุ่มกอไผ่ไม้ไร่แก่กลุ่มรับซื้อน้ำยาง	52
10. อาหารเพื่อสุขภาพลดแห่งการรักตัวเอง	60
11. บุญคุณแม่ฝั่งไหนลดต้นไม้ที่เป็นได้ทุกอย่าง	66
12. แดงไม่วีรสารพิษที่จระเข้	72
13. หมวกกันน็อคเด็กรุ่น “สามจริง” โฉมเดียวนำร่องสู่โรงเรียนวิเชียรชม	77
14. ต้นโพธิ์สนแปดสิบต้นแนวเคลื่อนเข้าหาของประชาชน	82
15. ต้นกฐี...แกลงแห่งลุ่มทุ่งทะเล	87
16. ความภาคภูมิใจแห่งท้องถิ่นจุดเริ่มต้นความร่วมมือที่คลองแห	93
17. ไนราตัวอ่อนโยดะแห่งท่าราษฎร์	99
18. ทำขวัญแม่ย่า “พื้นชีวาคลองบางก่า”	105
19. โรงเรียนพระดงประธารณศิริวัฒน์ แยกนำบูรณาการ “หลักคุณธรรมผู้รับโลก” ...	110
20. แอโรบิกกลางอากาศกับ FM 101.5 MHz วิทยุชุมชน ค.ท่าข้าม	116

บทนำ

ในท่ามกลางความซับซ้อนของระบบสังคมในปัจจุบัน ความพยายามในการสร้างสังคมที่ดีกว่ามีมากมายในทุกยุคทุกสมัย แผนสุขภาพจังหวัดสงขลาที่ได้ก่อเกิดกำเนิดมากกว่าชาวบ้านได้มีส่วนในการเสริมพลังให้กับบุคคลที่เป็น “ประชาชนรากหญ้า” ที่ไม่เคยหยุดนิ่งในการสร้างสรรค์สังคม” บทเรียน เรื่องดีๆ จากคนเล็กๆ ในจังหวัดสงขลาจึงได้ถูกบันทึกไว้ในหนังสือเล่มนี้

ทฤษฎีโวลระเบียบ (Chaos Theory) ได้กล่าวถึงตัวอย่างที่โด่งดังของทฤษฎีนี้คือ “ผลกระทบผีเสื้อ หรือ Butterfly Effect” กล่าวคือ ผีเสื้อใหญ่ตัวหนึ่งกระพือปีกที่ฮ่องกง สามารถทำให้ดินฟ้าอากาศที่แคลิฟอร์เนียเปลี่ยนแปลงได้เมื่อ 1 เดือนให้หลัง หรือ สาเหตุเบื้องต้นเพียงนิดเดียว ในเงื่อนไขที่เหมาะสม สามารถก่อเกิดการเปลี่ยนแปลงที่ใหญ่หลวงได้ “เพียงผีเสื้อขยับปีก” จึงเป็นคำที่เฉพาะสมยิ่งของหนังสือเล่มนี้

ในทฤษฎีโวลระเบียบบอกว่า จุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงจะเริ่มจากชายขอบก่อนเสมอ เพราะเป็นส่วนที่อำนาจส่วนกลางอ่อนแอ ผู้คนมีเสรีภาพสูง การเปลี่ยนแปลงค่อยๆ เปลี่ยนจากปริมาณเล็กน้อยค่อยๆ ขยายตัว นี่คือการเปลี่ยนแปลงที่เป็นมาตั้งแต่สมัยโบราณ คนเพียง 1% ก็สามารถเปลี่ยนแปลงสังคมได้จากเดิมเรเคยคาดหวังมหาบุรุษในการนำการเปลี่ยนแปลงสังคม แต่บัดนี้กระบวนการคนในการเปลี่ยนแปลงโลกได้เปลี่ยนไป พลังของมนุษย์เล็กๆ ที่เป็นปัจเจกชนที่มีปฏิสัมพันธ์กันก็มีพลังสร้างสรรค์ และเป็นจุดเล็กๆ นานาๆ ที่จะมารวมกันในการเปลี่ยนแปลงสังคมไปสู่สังคมที่ดีกว่าในที่สุด

แน่นอนว่าเราไม่สามารถแก้ปัญหาสังคมที่มีอยู่มาจนจบในทุกจุดได้ อีกทั้งเรายังมีกำลังคน กำลังเงินที่จำกัด แต่ถ้าเรามีความจริงจังในการแก้ปัญหาที่เราถนัด ที่เราสนใจ กัดไม่ปล่อย สู้ไม่ถอย อีกทั้งการลุกกระโดดจะทำให้เราจะรู้ว่าจะจัดการจุดไหน จัดเมื่อไหร่ ซึ่งจะแก้ปัญหาได้มากกว่าแม้จะเริ่มจากจุดเล็กๆ ก็ตามที ถ้าเราหาพบจุดคนจัดจรัส แล้วทุ่มกำลังลงไปแก้ที่จุดสำคัญ ปัญหาสังคมนั้นๆก็จะเบาบางลงได้

บทเรียนจาก 20 เรื่องดีๆ ในจังหวัดสงขลาที่รวบรวมมาในครั้งนี้ เป็นรูปธรรมตัวอย่างของพลังของคนเล็กๆ ที่ทำงานเป็นเครือข่าย ด้วยจิตอาสาที่มุ่งหวังที่จะเห็นสังคมที่ดีกว่า ด้วยความเชื่อมั่นในพลังแห่งปีกผีเสื้อ ที่ทุกคนเล็กคนน้อยต่างสร้างโลกได้ด้วยความมือของเราเอง.

สงขลา ๒๕๖๓

“กองทุน” ภา่วิถีธรรมสู่ชุมชน

ในซอยวิมลมหาวิททยาอ้อยทักมิถน หอพัก บ้านเช่าเห็นอยู่เรียงราย นักศึกษาอาศัยทำนักรเข้าออกพลุกพล่าน แต่สภาพอาจเหมือนที่อาจารย์สุภาภย์ อินทองคง ตั้งข้อสังเกตก็ได้ว่าพวกเขาวิธวมเข้าออกอย่างเลขชิน อยู่ทางเดียว อันมีความหมายซ่อนนัยยะ

ถัดจากป้าทงหมู่บ้านจัดสรร มาร่วมวันหลังต้นสนุน อาคารชั้นเดียว เรียบง่าย เป็นที่ตั้งของศูนย์เรียนรู้ชุมชนภาคใต้ (ศรช.)

“เป้าหมายสำคัญของเราอยู่บนความพยายามทำให้ภาคส่วนที่สำคัญของสังคมมาทำงานร่วมกัน เคลื่อนไปด้วยกันได้ ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาควิชาการ ภาคการเมือง และ ภาคประชาชน”

อาจารย์สุภาภย์ อินทองคง แกนนำของ ศรช. เล่า และว่าสิ่งที่นำเสนอมอกมาต่อเนืองหลายกิจกรรม ไม่ว่าจะการเผยแพร่แนวคิดถึงจะออกมทวิทย์วันละบาท อันมีเป้าหมายทุกตำบลและเทศบาลในสงขลา ตอนนีได้ทำให้เกิด 100 จุด และเพิ่มจำนวนเดือนละ 5 จุด กำถึงดำเนินไป

สิ่งทีวันนี้อาจารย์สุภาภย์กำลังออกแรงผลักดันชุมชนอย่างจริงจังเรื่อง “เศรษฐกิจพอเพียง” ปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริตั้งเนนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทย

ทุกอำเภอของจังหวัดสงขลา รวม 16 จุด เป็เป้าหมายที่ทุกภาคส่วนต้องเข้ามาช่วยกัน คณะแผนงานประเด็นกองทุนชุมชนที่เชื่อมต่อดูสุขภาพ 1 ใน 14 ประเด็นในแผนสุขภาพจังหวัดสงขลา

“เบื้องต้นเราให้เขาช่วยกันค้นหาว่ากิจกรรมที่ทําแล้วสอดคล้องกับแนวเศรษฐกิจพอเพียงอย่างไร สิ่งที่ค้นพบจะนำไปต่อยอดกับเศรษฐกิจพอเพียงอย่างไร ชุมชนเดินไปตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงแล้วสามารถทำให้เข้มแข็ง แบ่งกนาอย่างไร เมื่อรู้แล้วคิดจะมาคิดต่อว่า จะสร้างกระบวนการเรียนรู้ได้อย่างไร”

อาจารย์สุภาคย์เล่าภาพรวม เพื่ออธิบายงานที่ค่อนข้างเป็นรูปธรรม หากแท้จริงแล้วสามารถจับต้องมองเห็นได้

“สิ่งที่ต้องตอบอยู่เสมอคือ ทุกภาคส่วนในสังคมจะเข้ามามีส่วนร่วมกันอย่างไร อย่างภาควิชาการจะเข้าไปมีส่วนร่วมกับประชาชนได้อย่างไร ปลายทางที่มองคือ ทำหลักสูตรสำหรับชุมชนที่จะเรียนรู้ร่วมกัน ทำหลักสูตรปริญญาโท ปริญญาเอกให้ร่วมมือกับประชาชนในชุมชนแบบ 50 : 50 ถ้าทำได้ หมายความว่าทุกภาคส่วนจะเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน เกิดการบูรณาการทางสังคม ไม่เกิดปัญหาแก่งแย่ง ทะเลาะ เบาะแว้งอย่างที่เป็นอย่างอยู่ในทุกวันนี้ มาคุยกันทุกภาคส่วนจึงจะเกิดความสำเร็จ”

อาจารย์สุภาคย์เล่าว่า กิจกรรมของ สวช.เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ได้ลงสู่ชุมชนเรียบร้อยแล้ว ได้รับงบประมาณงวดแรกจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลาจำนวน 550,000 บาท อย่างไรก็ตามพอกระจายไปถึงแต่ละจุด ก็จะเหลือแค่หมื่นกว่าบาท ก็ถือว่าไม่มากนัก

สำหรับชาวบ้านมีโจทย์สำคัญ 2 ข้อคือขอคิดและตอบให้ได้ 1.ต้องตอบให้ได้ว่าอำเภอของคนเขากรณีใดมาศึกษา 2.เมื่อเลือกได้กรณีที่ชัดเจนแล้วจะต้องถอดบทเรียนได้ว่าสอดคล้องกับเศรษฐกิจพอเพียงอย่างไร หรือไม่

เมื่อผ่านด่านแรกไปได้ ทีมนักวิชาการจะเข้าไปช่วย เป็นแนวทางที่จะค่อยๆถอดร่วมกันทำงานต่อไป

“หนึ่งปีผ่านไป แดกหน่อสักนิดก็ถือว่าพอใจ ทำต่อ ชุมชนมาเรียนรู้กันต่อ”

เฉพาะประเด็นปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวง อาจารย์สุภาคย์เห็นว่าแต่ละภาคส่วนในสังคมยังเข้าใจแบบปฏิบัติไปคนละทาง สำหรับเขาเห็นความหมายว่า “วิถีชีวิตที่เป็นธรรม หรือวิถีธรรม คำว่าธรรมคือ ธรรมชาติ ความถูกต้อง สิ่งงาม เป็นกลาง”

“ถูกไม่ถูกผมบอกว่าไม่รู้ แต่ผมเข้าใจอย่างนี้” อาจารย์สุภาคย์กล่าวและว่า มักจะขี้นบอกริยากรเศรษฐกิจพอเพียงจากหน่วยงานต่างๆ อยู่เสมอว่า ไม่ว่าใครก็ไม่ควรขอตัวตัวเองว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญ หรือมีภูมิรู้เรื่องนี้ แต่น่าจะมาเรียนรู้ร่วมกัน ความจริงอย่างหนึ่งที่มักถูกเปิดออกก็คือ คนที่ถอดสูตรเศรษฐกิจพอเพียงเอาเข้าจริงแล้วไม่เข้าใจ

การลงพื้นที่ทำงาน 16 จุดทำให้อาจารย์สุภาคย์ใช้คำว่า “เห็นถึงธรรมของสังคมไทยที่ดำรงอยู่ และเป็นเรื่องที่เราควรคำนึงอยู่เสมอแล้ว” อันได้แก่ความแตกต่างทางความรู้ ความคิด และแนวปฏิบัติ

“ทั้ง 3 ส่วนต่างกัน เราเรียนรู้ว่ามันต่างกัน”

บทความต่างนั้นยังมีมิติซ้อนเรื่องของ ความต่างระดับ ต่างประเด็น และต่างทิศทางในอีกระนาบหนึ่งอีกด้วย

สำหรับภาคชาวบ้าน ถ้ารัฐไม่สั่ง ไม่ให้งบประมาณก็ไม่ลงมือทำ ที่สำคัญเขาไม่มีทางเลือกอื่นใด นอกจากที่รัฐเป็นผู้กำหนด ถ้าทำนอกเหนือไปจากนั้นก็ล้ม

“ประชาชนที่พื้นที่นั้นและถูกขึ้นมาก็ได้บ้างแล้ว ยังถูกความคิด ความรู้ ความเข้าใจ ความเข้าถึง ค้อนเข้ามวนฮับ ชักเหมือนกัน จะทำอะไรสักอย่างต้องรอให้ผู้ว่าราชการจังหวัดแต่งตั้ง ติดกับการบริหารราชการ กระทรวง ทบวง กรม” อาจารย์สุภาคย์เล่า

ฝั่งภาครัฐคิดยึดการบริหารแบบเก่า ยังคิดเรื่องการหาผลงาน การเข้าหาพวกชาวบ้านเพื่อเน้นแนวร่วม จนถึงระดับแม่ไม่ได้ทำงาน หรือมีส่วนร่วมมาก่อน แต่ว่าหน่วยงานรัฐพร้อมเข้าประกาศว่าเป็นผลงานในสังกัด แบ่งคนแบ่งงานกันเอง ก็มีให้เห็นหลายกรณีสืบเนื่องไม่จบไม่สิ้น

“ผมว่าระบบบริหารราชการมีปัญหามาก เป็นการบริหารราชการแบบพึ่งรายงาน ระดับสูงจะถูกหลอกจนเสียหาย ผมเคยเจอกรณีที่ผู้นำชุมชนเอาโครงการมาให้เขียนภายใน 1 คืนเพื่อเลิกงบประมาณ 3 แสนบาท ในโครงการนั้นระบุว่ากว่าจะเขียนออกมาได้ต้องมีกระบวนการทำงานกันเป็นปี แต่เขาบอกว่า อาจารย์ขอพุงนี่ละ อะไรอย่างนี้ หรืออย่างกรณี OTOP ที่ไม่ประสบความสำเร็จก็ลักษณะคล้ายกัน”

อาจารย์สุภาคย์บอกว่า ปัจจุบันระดับโลกยอมรับเมืองไทย 2 สิ่งคือ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และแนวการแยกแ่หลังกรรมของอาจารย์พุทธทาสภิกขุ ตัวเองจึงได้นำแนวคิด 2 อย่างมาผลักดัน

“ต้องให้เข้าถึงแก่นแท้ ไม่ใช่เพียงเปลือก”

อาจารย์สุภาคย์คาดหวังว่า ถ้ากิจกรรม เศรษฐันเขียวเนื่องการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง 18 จุดทั่วจังหวัดสงขลาประสบผลน่าพอใจ หมายถึงว่าจะต้องเกิดศูนย์การเรียนรู้ที่มีชีวิต ต้องสร้างสิ่งนี้ให้เกิดในคนและชุมชน หมายถึงจิตสำนึกใฝ่รู้ ต้องเป็นคนชนิดที่เรียกว่า รู้เขา รู้เรา

โดยทั่วไปชุมชนมักมีภูมิปัญญาของตนเอง แต่ปัญหาที่คือไม่สามารถจัดระบบนำมากำใช้แก้ปัญหาต่างๆ ได้ เมื่อไม่รู้ก็ไร้ทุน ทรัพยากรธรรมชาติ ไม่ถูกต้องแก้ปัญหาไม่ได้

“ยกตัวอย่างเรื่องทะเลน้อย ถามว่าคนรอบทะเลน้อยรู้เรื่องทะเลน้อยเท่าไร
ฝรั่งมีความรู้เรื่องนี้เท่าไร ฝรั่งอาจรู้มากกว่าก็ได้”

เมื่อสถานการณ์อย่างนั้น คนในชุมชนจึงต้องตระหนักไว้เกี่ยวกับชุมชน
ตั้งแต่ทรัพยากรในชุมชน รู้เรื่องของชุมชนเป็นอย่างดี รู้จักเพื่อนฝูง มีเครือข่ายที่มี
มีโอกาสสัมผัสพบกันอยู่เสมอ เป็นเส้นสายให้กับชุมชนทั้งภายในและภายนอก

“ไม่ใช่ว่าทุกคนออกจากชุมชนตัวเอง แล้วถวิลฮอนหลุดหัว กลับบ้านไม่ถูก”

อาจารย์เคยตั้งคำถามนี้กับนักศึกษาเหมือนกันว่ากลับบ้านถูกหรือเปล่า
เด็กตอบว่ากลับถูกอย่างแน่นอน แต่เมื่ออธิบายในมัยยะอันลึกซึ้งซึ่งทางวัฒนธรรม
พวกเขาอมรับว่า กลับไม่ถูก

“เอาน่าๆ บริเวณที่ผมอยู่ที่นี่ ผมถามคนที่อยู่แถวนี้ว่าออกได้กี่ทาง จะมี
สักกี่คนที่ตอบได้ ก็ตอบไปตามเส้นทางที่ตัวเองถนัดๆ เคยชิน นี่ถ้ามีเรื่องฉุกเฉิน
ต้องอพยพ คงออกกันอยู่ปากซอยเดียวกัน เพราะไม่รู้ว่ามีทางออกกี่หมื่นมากมายแต่
ไม่เคยสนใจ ถามค่อว่าบริเวณนี้มีน้ำท่วมบ่อยเพราะอยู่ติดเชิงเขา มีการเตรียมการ
อย่างไร ก็ไม่มีใครสนใจ”

นั่นเป็นสิ่งน่าขำ ที่บอกว่าสภาพคนไทยทุกวันนี้แทบไม่สนใจเรื่องของชุมชน
ที่อยู่ นิสัยแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ซึ่งใช้ไม่ค่อยได้ผลนัก

การผลักดันให้เกิดศูนย์การเรียนรู้ชุมชน อาจารย์สุภาภรณ์ให้ความหมายว่า
ชาวบ้านกับส่วนที่เกี่ยวข้องจะต้องเรียนรู้ร่วมกัน ต้องไม่มีลักษณะที่นักวิจัยเดิน
เข้ามาในชุมชน มาเอาความรู้แล้วกลับไปอีก เพราะชุมชนจะต้องไม่ยอมให้เกิดขึ้น
ถ้าชุมชนไม่มีส่วนร่วมและได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน

สำหรับกิจกรรมที่ออกมาเป็นองค์ความรู้ อัน ควรได้เข้าไปมีส่วนร่วมเห็น
เป็นรูปธรรมชัดเจนแล้วในจังหวัดสงขลา อาจารย์สุภาภรณ์เล่าว่า ตอนนี้มีประมาณ
4 กลุ่ม เช่น กลุ่มคลองเปียะของ อัมพร ศ่างปาน, กลุ่มของน้ำเค็ม แก้วเพชร,
เครือข่ายเกษตรของ อาจารย์ภาณุ พิทักษ์เผ่า และกลุ่มของปิหราน

“กลุ่มของปิหรานที่เขาพระ อำเภอวัดงูมินั้นเห็นได้ชัดว่า ได้ก้าวไปถึงขั้น
การทำหลักสูตรชุมชน 7-8 หลักสูตร มีศูนย์ข้อมูล ศูนย์การเรียนรู้ และ
หลักสูตรชุมชนเกิดขึ้นแล้ว หลักสูตรที่ว่ามีการแบ่งออกไปอย่างเช่น เรื่องพืช
ก็จะแยกย่อย เช่น พืชมีกี่ชนิด แบ่งออกเป็นอย่างไร ในจำนวนที่ว่ามีอาจแบ่งว่า
พืชอะไรทำยา ทำอาหาร หรือใช้สอยอย่างอื่น ที่เขาพระเขาพูดเรื่องทรัพยากร
ธรรมชาติ ซึ่งถือว่าเป็นจุดเด่นของที่นี่ แต่ว่าในแต่ละประเด็นไม่ว่าที่ไหนก็จะ
ครอบคลุมทุกเรื่อง”

ถ้าในชุมชนทะเลอาจพูดเรื่องอาชีพประมง จะพัฒนาอย่างไร พอรู้แล้วก็ไปถึงว่าแก้ปัญหาสังคมร่วมกันอย่างไร ชาวนาในบางพื้นที่ก็ต้องค้นหาภูมิปัญญาจากอาชีพมาพัฒนาออกแบบเป็นภูมิปัญญาสากล อย่างนี้เป็นต้น แต่สุดท้ายต้องไปจบที่ว่าการพัฒนาคน พัฒนาเรื่องความรู้ ว่าการเรียนรู้ได้ผลเพียงใด คิดเป็นหรือไม่ ส่งเสริมแนวปฏิบัติที่ถูกต้องดีงาม ความเจริญในชุมชน โดยชุมชนเป็นตัวหลักหรือไม่ แนวเรื่องนี้เองจะไปเชื่อมโยงกับสุขภาพกาย จิต และวิญญาณของคน และถ้าเริ่มเข้าใจอย่างนี้ อนาคตชุมชนเข้มแข็งก็อยู่ไม่ไกล

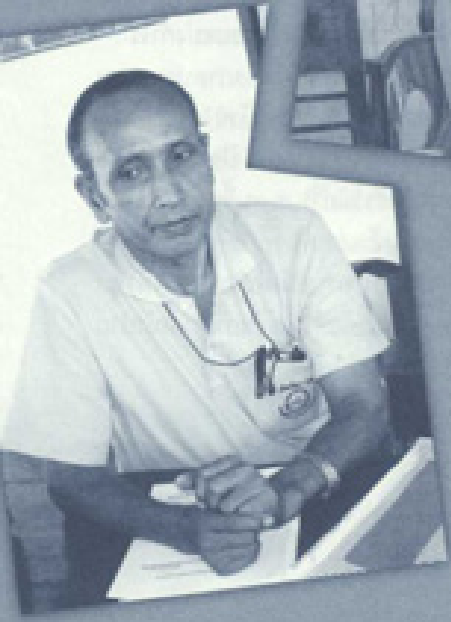
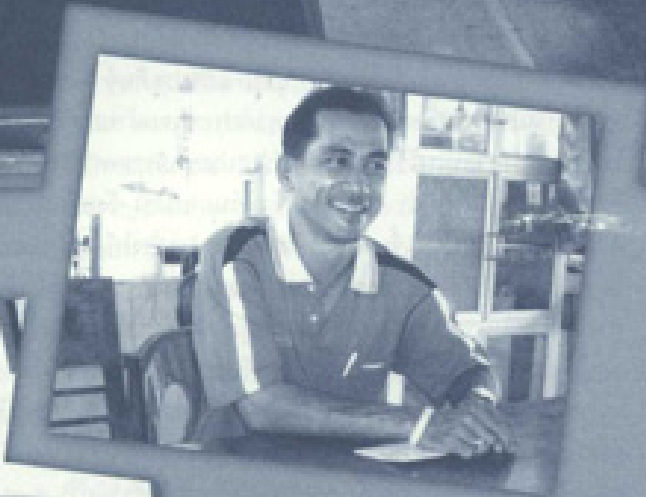
“ผมมีความคิดและพูดเสมอว่า มีนักศึกษาไปเรียนกับชุมชน กับปราชญ์ชาวบ้านจนได้ปริญญาเลยอะแล้ว แต่ทำไมเราไม่ได้ปริญญากับพวกปราชญ์ชาวบ้าน คนที่เราไปขอเรียนด้วย อย่างปะหรณอย่างนี้ เรายุ่ว่าเขาไม่ต้องการปริญญาหรอก คนพวกนี้เขาไม่ต้องการ แต่ต้องการให้คนรุ่นหลังเห็นว่าเขาทำดี ต้องยกย่องเป็นเทคนิคที่จะสอนคนรุ่นต่อไป ต้องการให้คนทำดีต้องมีกุศโลบาย”

มหาวิทยาลัยมีการกิจสำคัญอยู่คือ การสอน วิจัย ทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และบริการวิชาการ แต่ทุกวันนี้อาจารย์สุภาคย์มองว่าสิ่งที่ทำได้ส่วนมากก็คือการสอนเท่านั้น

“เพื่อขยายไปสู่ภารกิจอื่น จำเป็นที่ต้องเชื่อมระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชน ให้ได้ นักวิชาการต้องไปร่วมสร้างกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน เราต้องไปตั้งสถานีในชุมชน ควรเปิดหลักสูตร วิจัยชุมชน และการจัดการชุมชน โดยชุมชนกับมหาวิทยาลัยต้องมาเรียนรู้ด้วยกัน” อาจารย์สุภาคย์เล่าและว่าการพัฒนาคนต้องแก้ที่จิตวิญญาณ ปกคิมบุษย์เรียนรู้อยู่แล้ว แต่ทำอย่างไรให้ปัญหาเก่ากับปัญหาใหม่มาเชื่อมกันได้ การเชื่อมระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนจึงเป็นหนทางสำคัญ แต่ที่ผ่านมามีไม่มีการเชื่อมระหว่างสองส่วนนี้

วิถีอันเป็นอยู่มหาวิทยาลัยมักดึงคนมาจากชุมชน เมื่อสร้างคนนั้นแล้ว กลับนำไปป้อนให้กับส่วนอื่น น้อยมากที่จะกลับไปรับใช้ชุมชน เคยผลิตคนส่งให้ราชการ ต่อมาส่งให้ภาคเอกชน แต่ส่งกลับไปดูแลชุมชนตัวเองแทบไม่มี

เป็นคำถามที่นักศึกษาชอบวิพากษ์วิจารณ์ว่า รู้จักทางออกจากซอยได้ทางเดียว และกลับบ้านไม่ถูก.

วิถีแห่ง “กองทุนออมทรัพย์” สัจจะ: “พอเพียง” แห่งทุ่งหวัง

กองทุนสัจจะลดรายจ่ายวันละบาทเพื่อทำสวัสดิการภาคประชาชน ตำบลทุ่งหวัง อำเภอเมืองสงขลา เป็นอีกแห่งหนึ่งที่ศูนย์เรียนรู้ชุมชนภาคใต้ (สรช.) ให้การสนับสนุน

“สมาชิกออมกันเองที่บ้าน แล้วนำมาฝากเดือนละครั้งกับกรรมการที่ดูแลอยู่เพื่อส่งเข้ากองกลางระดับตำบล” ดุจด แก้วประดิษฐ์ ประธานกองทุนสัจจะลดรายจ่ายวันละบาทเพื่อทำสวัสดิการภาคประชาชนตำบลทุ่งหวัง นั่งเล่าได้เงาไม้ใหญ่กลางลานวัดทุ่งหวังในระหว่างการรอฟorumกรรมการนัดพิเศษเมื่อไม่นานมานี้

เป็นที่ทราบกันว่า ตำบลทุ่งหวัง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ชาวบ้านรวมตัวกันทำกิจกรรมชุมชนซึ่งมากมายจนเป็นแบบอย่างให้คนทั้งประเทศต้องมาดูงานไม่ขาดสาย สำหรับกลุ่มออมทรัพย์เกิดมานานแล้ว บางหมู่บ้านมีหลายกลุ่มเป็นการจัดสวัสดิการชุมชนที่ชาวบ้านรวมกลุ่มสร้างกันขึ้นมา ไร่หวังส่วนแบ่งกำไร

สำหรับกองทุนสัจจะลดรายจ่ายวันละบาทเพื่อทำสวัสดิการภาคประชาชนหน่วยย่อยที่สุดคือ สมาชิกรวมตัวเป็นกลุ่มออมทรัพย์ระดับหมู่บ้าน เชื่อมเครือข่ายกับกลุ่มออมทรัพย์ระดับตำบล ใช้วัดทุ่งหวังในเป็นศูนย์กลาง ปัจจุบันสมาชิกของกองทุนดังกล่าวมีจำนวน 4,268 คน มีการตั้งกรรมการ 1 คนขึ้นมาเพื่อดูแลสมาชิก 50 คน ถ้าสมาชิกเพิ่มกรรมการก็เพิ่มตามสัดส่วน

กรรมการมีหน้าที่ดูแลสมาชิกอย่างใกล้ชิดทุกเรื่อง หน้าที่ที่ประจำคือทำทุกเดือนคือ รวบรวมเงินออมระดับหมู่บ้านส่งกองกลางระดับตำบล เงินที่ไหลมาฝากกับธนาคารออมสิน โดยถูกแบ่งบัญชีออกเป็น 3 ส่วน

20% เป็นเงินทุนสำรอง

30% เป็นกองทุนส่งเสริมอาชีพ การศึกษา

50% เป็นกองทุนสวัสดิการ

เนื่องจากชาวบ้านไม่มีโอกาสรับราชการ ไม่มีสวัสดิการใดๆ การรวมกันเพื่อสร้างสวัสดิการกันเอง ที่ตนเอง 50% ของเงินออมจากกองทุน พร้อมจ่ายสมาชิกใน 9 กรณี กล่าวคือ

1. การคลอดบุตรที่มารดาชนโรงพยาบาลของรัฐ จ่ายให้มารดาครั้งละ 500 บาท และเงินขวัญถุงลูก 500 บาท
2. สมาชิกเจ็บป่วยชนโรงพยาบาลรัฐจ่ายให้คืนละ 100 บาท ไม่เกิน 10 คืนต่อปี
3. กรรมการจะได้รับสวัสดิการเป็นค่าตอบแทนในการทำงานครั้งละ 130 บาท (ทำงานเก็บเงินสมาชิกเดือนละครึ่ง)
4. การช่วยเหลือคนด้อยโอกาสในชุมชน ให้คนในชุมชนเสนอชื่อคนที่ด้อยโอกาสเข้ามาเป็นสมาชิกกองทุนโดยไม่ต้องส่งเงิน สามารถมีสิทธิ์ในเรื่องต่างๆ เทียบเท่าสมาชิกคนอื่นเป็นกรณีพิเศษ
5. กรณีการเสียชีวิต หากผู้ตายเป็นสมาชิกเกิน 180 วันจะได้เงิน 2,500 บาท และถ้าเป็นสมาชิกเกิน 1 ปีได้เงิน 5,000 บาท
6. การจ่ายเงินบำนาญให้สมาชิก จะเริ่มจ่ายเมื่อสมาชิกอายุ 60 ปี โดยจ่ายให้ผู้เข้าเป็นสมาชิกเกิน 2 ปี จำนวนเงิน 10,000 - 30,000 บาท และสำหรับผู้เป็นสมาชิกครบ 15 ปีในอนาคตจะได้บำนาญเดือนละ 300 - 1,200 บาท
7. สวัสดิการเงินกู้ยืมสำหรับสมาชิก สามารถกู้ยืมเงินเป็นทุนการศึกษา กู้ยืมเพื่อส่งเสริมอาชีพ โดยไม่คิดดอกเบี้ย
8. สวัสดิการเงินออม/เงินฝาก เป็นการสร้างการออมในหมู่สมาชิก โดยเฉพาะคนที่ไม่มีเงินออมจะได้ให้ความสำคัญกับเรื่องนี้และยังได้สวัสดิการอื่นตามมา
9. เงินกู้สำหรับการปลดหนี้ ถ้าสมาชิกเสียชีวิตทางกองทุนจะช่วยดำเนินการปลดหนี้ของสมาชิกคนนั้นให้บางส่วนไม่เกิน 30,000 บาท โดยจะผ่อนจ่ายหนี้ให้เป็นรายเดือน

อุดมเล่าว่า กระบวนการگردันการองโดยเวทียของชุมชนในหมู่บ้านเอง เราพากันไปดูจึงรู้หมดว่าใครอยากลำบาก ใครเหมา ใครเฉา สนับสนุนทุนประกอบอาชีพอย่างไร เป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เงินที่ให้สมาชิกกู้เน้นการส่งเสริมอาชีพ บางครอบครัวจะไปซื้อเครื่องตัดหญ้า เพราะมีอาชีพรับจ้างตัดหญ้า บางคนจะไปทำอาชีพชั่วคราวนอกเดือวไรศัวีรับจ้าง ค้าขาย ขายข้าวต้มกับก๋วยจั๊บ บางคนไปทำขนมขาย ง่าย ๆ อยู่ในชุมชนเดียวกัน รู้จักมักคุ้นกัน ให้กู้แล้วก็ตามไปดู จะเห็นว่าครอบครัวเขามีความสุขกันมากขึ้น เป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การให้ทุนการศึกษาเด็กนักเรียนในชุมชนการคัดเลือกเด็กใช้วิธีเปิดเวทีชุมชนพูดคุยกัน

กลุ่มออมทรัพย์ทำให้คนมีวินัยในการรู้จักการรักษาสัจจะ การประหยัดอดออม ผลจากการอดออมทำให้ได้วิวัฒนาการ

“สิ่งที่เราทำอยู่โยงเข้ากันหลักเศรษฐกิจพอเพียงปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทย ที่มองเห็นได้ง่ายอย่างการที่ทางกองทุนฯ พร้อนเข้าไปส่งเสริมอาชีพ ต้องเป็นอาชีพที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ไม่กระทบชุมชน สังคม” อุดมเล่าและเห็นว่า วิถีแห่งเศรษฐกิจพอเพียงปรากฏอยู่แล้วในตำบลทุ่งหวัง เพียงแต่พัฒนากิจกรรมอาชีพที่มีอยู่แล้วไปสู่เศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำรัสของในหลวงให้มากที่สุด

“คำว่ากลุ่มออมทรัพย์คือเศรษฐกิจพอเพียงในตัวเองอยู่แล้ว เราต้องการให้สมาชิกดำเนินชีวิตไปตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง คนอาจยังถามว่าเศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร เรบอกว่าเป็นลูกผัก เลี้ยงสัตว์ไว้กินเอง ที่เหลือแบ่งปันคนอื่น ที่มีอยู่ที่การนำไปปฏิบัติ และเข้าใจในวิธีนี้้อย่างแท้จริง” อุดมว่า อย่างไรก็ตามพยายามทบทวนอยู่ตลอดเวลาว่า สิ่งที่ทำเป็นไปตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่ เกี่ยวข้องมากน้อยอย่างไร สิ่งหนึ่งที่เขาพบคือในเรื่องนี้จะใส่แนวคิดลงไปทีละเล็กละน้อยไม่ได้ ต้องอาศัยการซึมซับทีละนิด จะมากจะน้อย ถ้าค่อยซึมลงไปจะได้ผลในที่สุดอย่างแน่นอน และจำเป็นคืออาศัยกุศโลบายอันแยบยลของผู้นำในการดำเนินงานต่อไป.

บทเรียนชีวิต “ลุงระบอง” บทสรุป เศรษฐกิจพอเพียงคือของจริง

ระบอง ชุ่มสุวรรณ เป็นผู้นำกลุ่มโรงเรียนเกษตรอินทรีย์ทำกินทำใช้ แห่งตำบลวัดจันทร์ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา

เมื่อปี พ.ศ.2545 ชาววัดจันทร์เคยรวมกลุ่มอาชีพเป็น กลุ่มแปรรูปสัตว์ปีก กลุ่มเพาะพันธุ์ปลา กลุ่มไร่นาสวนผสม กลุ่มประมง และกลุ่มแปรรูปพืชผักและผลไม้ กลุ่มเหล่านี้เคยรวมตัวจัดตั้งเป็นศูนย์เศรษฐกิจประจำตำบล

“เดิมปลูกทั้งยาสูบ ข้าวฝักยาว มะเขือ ผักกาด ผักบุ้ง สารพัด แต่เจอปัญหาศัตรูพืชจนใช้ยาฆ่าแมลง สารเคมีทำให้เกษตรกรเป็นโรคกันมาก เลยหันมาปลูกกะเพรา โหระพา เพราะหนอนไม่ชอบ แต่ปลูกได้ปีสองปี เพราะผักที่ปลูกซ้ำกันบ่อยจะตายเพราะเชื้อราบางอย่าง” ระบองเล่า เป็นที่มาของโรงเรียนเกษตรอินทรีย์ครบวงจร และได้รับการอุดหนุนจาก พอช.

ปี พ.ศ.2548 รกส. เข้ามาช่วยอบรมประเด็นทำกินทำใช้ อันได้แก่ การผลิตยาชีวภัณฑ์ ผักปลอดสาร การเสริมความรู้เรื่องการทำบัญชีครัวเรือน การจัดการออม ทำให้เรียกชื่อกลุ่มใหม่ว่า กลุ่มโรงเรียนเกษตรอินทรีย์ทำกินทำใช้

“เราหันมาสนใจเรื่องการปลูกผักกินเอง เพิ่มกิจกรรมเรื่องการออมวันละบาทเพื่อสวัสดิการ ออมวันละห้าบาทเพื่อลดหนี้สินตัวเอง และการออมรายเดือนเพื่อให้เงินเหลือ”

สมาชิกของกลุ่มศึกษาร่วมกันว่า 1. ต้องเข้าร่วมประชุมทุกเดือน 2. ต้องปลูกผักกินเองอย่างน้อย 5 ชนิดอะไรก็ได้ 3. ต้องมีแปลงเกษตรของตัวเอง จะเป็นของตัวเอง เช่าของคนอื่น หรือขอใช้พื้นที่คนอื่นก็ได้ เพราะต้องอาศัยแปลงตัวเองในการเรียนรู้

สิ่งดีๆ เกิดขึ้นเพราะการประชุมอย่างค่อเนื่อง และการลงมือทำอย่างจริงจังของสมาชิก หลายหน่วยงานก็พร้อมยื่นมือลงมาสนับสนุน ไม่ว่าจะเป็นสำนักงานพัฒนาที่ดินมาตั้งโครงการ 1 ตำบล 1 โรงเรียนที่ตำบลวัดจันทร์ ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนให้ปัจจัยการผลิต วัสดุสิ้น ฎุปกรณ์ทำปุ๋ย ทั้งเป็นวิทยากรร่วม

“ต่อจากนั้นเรามาพูดเรื่องเชียงฮั้ว เริ่มเลี้ยงเบ็ดเทศ ไร่บ้าน หมู่บ้าน เก็บให้ฮั้วกินหยวก กินว่า พงพวย วัชพืชในนาข้าว อาหารตามธรรมชาติในท้องถิ่น” ระบุว่า ต่อมาศูนย์คุณธรรมฯ เป็นอีกหน่วยหนึ่งเข้ามาช่วย คิดค้ำท่าต่อเรื่องปลูกต้นไม้ที่หมู่บ้านที่ใช้เป็นได้ทั้งอาหารนก ฮั้วความธรรมชาติ และอาหารคน การฟื้นฟูอาหารการกินแบบที่หมู่บ้านดั้งเดิมอย่าง ชามจาก ชามกวน ชามกุนที ชามอี ชามกะทิสด โดยกลุ่มทำงานโดยใช้กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และทำาง

“เมื่อผู้ภาคอบรมแล้วไม่ได้นำไปใช้ ของเราอบรมให้ทำเป็น แล้วต้องเสริมให้กลับไปทำจริงด้วย เราแลกเปลี่ยนผลกระทบเรื่องการใช้สารเคมี ผลกระทบบริโภค นิยม ผลกระทบทุนนิยม ผลกระทบจากนโยบายรัฐบาลเรื่อง จึงทำให้ทั้งหมดทำการเกษตรแบบปลอดสารพิษ กินอยู่แบบพื้นบ้าน”

ระนองเคยผ่านชีวิตสุดซิวหลายรูปแบบ ไร่เล็กเคยช่วยพ่อทำการเกษตรทำนา ปลูกผัก ทำสวน โดยไม่ใช้สารเคมี เป็นการเกษตรที่เรียกว่า “เกษตรน้ำคาว” ผิดปุ๋ยโดยนำปลาหมักกับน้ำใช้รดผัก ไร่ทำงานเขาผ่านอาชีพมากมาย ไร่ซ่อมจักรยาน นายหน้าขายประกันชีวิต ค้าขาย (ของชำ แก๊ส อาหารฮั้ว) เลี้ยงกุ้ง ทำน้ำหินขัด สาธิตพระภูมิ อาชีพเหล่านี้บางอย่างยังคงดำเนินการอยู่ แต่หันมายึดการเกษตรอินทรีย์เป็นหลัก

“ผมฟังหลายเรื่อง ชาวบ้านเขาคิดฉายาผมว่า ก.เจ้ากิจ เพราะเดินชื่อแก้ว ทุกวันนี้เขายังเรียกผมว่าแก้วอยู่ติดปาก”

นอกจากงานอาชีพ เขาทำงานอาสาชุมชน เคยดำรงตำแหน่งเป็นผู้นำเกษตรกร, ลูกเสือชาวบ้าน, สารวัตรกำนัน, อสม., พส.ปช., สมาชิก อบต. ทุกอย่างเวียนรู้มาหมด ไม่เว้นครั้งหนึ่งนำชุมชนไปสู่การทำเกษตรแบบใช้สารเคมี เคยนำสารเคมี มาแจกชาวบ้านเป็นถังๆ พร้อมสาธิตการใช้

“พอคิดอนเป็นผู้นำเกษตร ผมเป็น อสม. ด้วยมีความรู้ว่าสารเคมีเป็นอันตรายต่อสุขภาพ มันขัดกันอันหนึ่งส่งเสริม แต่อีกอันหนึ่งห้าม”

ปี พ.ศ.2519 ภาควิชาจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรทำนาวัดจันทร์ ซึ่งระนองและชาวบ้านเค็งมาตระหนักภายหลังว่าเป็นการตั้งกลุ่มเพื่อซื้อปุ๋ยแบบเป็นหนี้ เป็นปัญหาเรื้อรังของชุมชนมาจนกระทั่งปี พ.ศ.2543

“ผมทำนาหมด สรุปว่าต้องหันกลับไปวิธีเดิม เป็นวิธีที่เราจะอยู่ได้” จุดเปลี่ยนสำคัญของเขาอยู่ที่นา 10 ไร่ของเขาถูกน้ำจืด ทำอะไรก็ไม่ได้ เขาคิดจะพลิกที่ดินผืนนั้นให้กลับมามีคุณค่าดั้งเดิม จึงขุดดินขึ้นมาเป็นคัน ดำน้ำออก เริ่มทำไร่นาสวนผสม ไร่ 30% เป็นแหล่งน้ำ 30% เพาะปลูก 30% ทำนา และ 10% ที่เหลือใช้อยู่อาศัย ตามทฤษฎีใหม่ของในหลวง

“ผมเลิกใช้สารเคมี ปลูกทุกอย่างที่ขวางหน้า พืชที่ปลูกวางแผนเอาไว้ประเภท 5 ปีได้กินได้ใช้ 10 ปีได้ป่าเป็นอาหารให้คน” ตอนที่ระนองทำคนฮ้างเอง อย่างเป็นเรื่องน่าขันอยู่บ้าง แต่เขาแสดงให้เห็นว่าเป็นจริงได้ ปลูกพืชทุกอย่างในสวน แต่ละอย่างเอื้อประโยชน์ ทั้งพาดอกกันเสมอ ชุน น้อยกว่า กระท้อน มะพร้าว อ้อย ฯลฯ ปลูกสลับกันไป ศัตรูพืชชนิดหนึ่งอาจทำประโยชน์กับพืชอีกชนิดหนึ่ง และช่วยบำรุงดินให้สมดุลตามที่ธรรมชาติจัดวางเอาไว้แล้ว

“ตอนแรกเพื่อนยอมรับที่เราทำไม่ได้ เพื่อนในพื้น หรือแม้แต่เมียเราเอง แต่เราก็คุยไปเรื่อยๆ เป้าหมายแล้วคือถางอะไร ให้เขาเห็นโดยการทำให้เกิด”

กลุ่มโรงเรียนเกษตรอินทรีย์ทำกินทำใช้ มีสมาชิกเพิ่มขึ้นเป็นลำดับจาก 30 คนมาเป็น 50 คน การประชุมเดือนละครั้งเพิ่มเป็นเดือนละ 2-4 ครั้งแล้ว ณ ปัจจุบัน

“กิจกรรมที่ทำ คิดว่าเป็นบันไดไปสู่การให้สังคมอยู่ดีมีสุข” ระนองยกตัวอย่างการปลูกผัก เมื่อทุกคนมาพบ มาประชุมกันจะมีการแลกเปลี่ยนพันธุ์ผัก หรือให้ฟรี เกิดวิถีแห่งความเป็นเพื่อน เกิดจิตสำนึกแห่งความพอเพียง อดความโลภ อดใจได้ใคร่มีเกินความจำเป็น

“คิดขึ้นมาได้เองว่าไม่ต้องทำงานหามรุ่งหามค่ำ ต่างคนต่างอยู่ เดี่ยวนี้มีเวลาเพิ่ม ได้ช่วยเหลือสังคม กิจกรรมต่างๆ อย่างวันแม่ ปีใหม่ ก็หาหมู่บ้าน ปลูกต้นไม้ในที่สาธารณะ”

ชุมชนเอื้อเพื่อเมื่อแม่ การพึ่งพาอาศัยที่ติดกันมาสู่ชุมชนพร้อมสติบางอย่าง สมาชิกประกาศหยุดสร้างหนี้ หรือค่อยลดการสร้างหนี้ที่ไม่จำเป็น การประกาศลด ละ เลิกอบายมุข อย่างนึ่งเล่นหวย

“ไม่หุ่ดเล่นเสียที่เคียว แต่การแทงหวยแบบพนันงวดละ 2,000-3,000 บาทแต่เดิมค่อยหายไป อาจเหลืออยู่เพียงการจ่ายส่วนนี้ไปงวดละ 50-100 บาท เพื่อการเสี่ยงโชค เพื่อหาทางลดละให้หมดสิ้นต่อไป” ระนองเล่าด้วยรอยยิ้มแห่งหวัง

“เมื่อเกิดความพอเพียงก็เกิดคุณธรรม ถ้าเราไม่คิดถึงพอเพียง คุณธรรมก็ไม่เกิด”

ทุกวันนี้ระนองและกลุ่มโรงเรียนเกษตรอินทรีย์ทำกินทำใช้ยังมีส่วนช่วยสร้างเครือข่ายเกษตรยั่งยืน ทำเป้าหมายให้กระจายไปทั่วสงขลา ผ่านการอบรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ผ่านเครือข่ายและหน่วยงานที่สนับสนุน

“ผมเป็นครูใหญ่ของโรงเรียนเกษตรอินทรีย์ทำกินทำใช้ มีหน้าที่เป็นวิทยากร บางครั้งตามไปสอนในเขตที่อื่น ทุกวันนี้ผมยังรับเชิญเป็นวิทยากรอยู่หลายแห่ง ด้วยเพื่อเผยแพร่เกี่ยวกับเรื่องนี้” ระนองเล่า.

ระดับ สงคราม อสม.ดีเด่น ระดับชาติ “ได้ดีเพราะถูกดำ”

คนอุทิศตัวเพื่อสังคมอย่างจริงใจโดยไม่หวังผลตอบแทน ย่อมเลขผ่านเหตุการณ์ที่ทำให้ต้องท้อมาแล้วทั้งนั้น

นางประดับ สงคราม อาสาสมัครสาธารณสุขดีเด่นระดับชาติ ประจำปี 2550 สาขากาจัดการสุขภาพชุมชน เป็นคนหนึ่งที่ประสบเหตุการณ์ทำนองดังกล่าวหลายครั้งจนแทบน้ำตาไหล แต่ไม่เคยฉีกโทษโกรธใคร จนแม้วัย 65 ปีในวัยนี้ยังมุ่งมั่นทำสิ่งที่ดีมีประโยชน์กับผู้อื่นต่อไป

“มีอยู่วันหนึ่งก็ช่วยบริการชาวบ้านตามปกติ ในฐานะของหญิงอุทิศตัวออมทรัพย์คลองหระ” ประดับเล่า

กลุ่มออมทรัพย์คลองหระ หมู่ 5 ตำบลคลองหระ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา นับว่าเป็นกลุ่มออมทรัพย์ต้นแบบแห่งหนึ่งที่ประสบความสำเร็จ โดยผู้นำที่ได้รับการยอมรับรู้จักในวงกว้างคนหนึ่งคือ นายถวัลย์ หนูประดิษฐ์

ความที่ประดับเป็นที่ไว้วางใจ ช่วยได้ทุกอย่าง ทุกเวลา วันนั้นชาวบ้านจึงมาเคาะประตูบ้านเรียกตั้งแต่เช้า โดยยังไม่ออกไปที่ทำการของกลุ่มออมทรัพย์ด้วยซ้ำ พอคนแรกมาก็มีคนตามหลังมาไม่ขาดสายจนไม่มีเวลาปลีกตัวทำธุระตัวเองแม้แต่หุงข้าวกิน เหตุการณ์ล่วงเลยจนถึงเที่ยงก็เลยขอปลีกตัวเข้าครัวบ้าง แต่ยังมีชาวบ้านคนหนึ่งมาถึงในเวลานั้นพอดี

“เขาพูดว่า ทำไมไม่จัดการธุระให้เขา ทำนองเขาจะเขี่ยว่าเหนื่อยก็ทำไปเถอะเพราะได้เงิน”

ระดับเสียใจอยู่อย่างเดียวตรงที่ชาวบ้านไม่เข้าใจว่า การทำงานช่วยเหลือสังคมของเธอเกือบ 30 ปีที่ผ่านมา ไม่ได้หวังผลตอบแทนทางการเงิน จะมีผลตอบแทนกลับมาบ้างเพียงไม่เกินปีละสี่ถึงห้าพันบาทเท่านั้นจากกลุ่มออมทรัพย์ นับเป็นค่าตอบแทนที่น้อยมาก จนไม่มีใครมาทำหน้าที่นี้แทน แม้จะขอลาออกไปแล้วหลายครั้ง

พื้นเพระดับเป็นชาวพัทลุง จบ ม.ต้นจากโรงเรียนการช่างสตรีพัทลุง ได้สามีเป็นข้าราชการตำรวจที่ตอนเกษียณประจำอยู่อำเภอสะเตกา

เข้ามาซื้อที่ดินปลูกบ้านอยู่ที่คลองหระในปี 2518 อยู่มาจนถึงปัจจุบัน เป็นบ้านติดริมลำคลองหระ ที่ใครก็ต้องแวะเวียนมาปรึกษา ขอความช่วยเหลือเรื่องต่างๆ มีได้ชาติ

“เริ่มเป็นอาสาสมัครสาธารณสุขตั้งแต่ปี 2523 จนได้รับเลือกเป็น เภร่ญูญิกขรมอาสาสมัครสาธารณสุขของอำเภอหาดใหญ่หลังปี 2530” เธอเล่า

การเป็นอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) ทำให้มีบทบาทต่างๆ ตามมา อย่างมากมาย ทุกวันนี้จึงดำรงตำแหน่งทางสังคมอยู่กว่า 20 ตำแหน่ง ส่วนมากจะมีตำแหน่งเป็นเภร่ญูญิก และผู้นำในชมรมต่างๆ เช่น ชมรมสตรีภาคใต้ กลุ่มออมทรัพย์ กองทุนหมู่บ้าน ชมรมอาสาสมัครสาธารณสุข ชมรมผู้สูงอายุ ซึ่งแต่ละชมรมจะมีหลายระดับอีกต่างหาก ไม่ว่าจะเป็นหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด และ ภาค

ตำแหน่งเภร่ญูญิกทำหน้าที่เกี่ยวกับการเงิน คนที่ได้ทำหน้าที่นี้จะต้องได้รับความไว้วางใจอย่างสูง ระดับอยู่ในคุณสมบัติดังกล่าว โดยส่วนตัวตลอดเวลา บิดหัวกว่า “ซื้อกินไม่หมด คลกินไม่นาน จะต้องทำงานด้วยความโปร่งใส มีอิสระภาคชั่นน้อยต่อตนเอง”

ระดับยึดถือการทำงานเป็นกลุ่ม เป็นทีม และใช้ความเกี่ยวข้องกับกลุ่มที่หลากหลายนี้เองมาบูรณาการในการทำงานให้เอื้อประโยชน์ต่อกันได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะฐานหลักที่เข้มแข็งของคลองหระก็คือ กลุ่มออมทรัพย์ที่เธอริบหน้าที่เป็นเภร่ญูญิกมาหลายนาน

แท้ที่จริงแล้วกิจกรรมทางสังคมต่างๆ นั้นย่อมเกี่ยวข้องกันทั้งหมด อย่างกลุ่มออมทรัพย์สาระสำคัญไม่ได้ผูกกันแค่เรื่องเงิน แต่มีเรื่องทางสังคมด้วย

“ในฐานะเภร่ญูญิกของกลุ่ม เรายับฟังปัญหาทุกเรื่อง ชาวบ้านไว้วางใจก็เข้ามาคุยทุกเรื่อง ไม่ว่าปัญหาต่างๆ ในชีวิต เงินไม่พอ ต้องออกไปทำมาหากิน ไม่ค่อยอยู่บ้าน ทำให้ถูกเครียดเป็นผลพวงตามมา”

ประเด็นเป็นบุคคลที่ชาวบ้านคลองหระก้านมาปรึกษา ระบายความในใจ
กล้าพูดทุกอย่าง จนนำไปสู่การหาทางออกของปัญหา ทางช่องทางทำหากินให้

การบริหารกลุ่มออมทรัพย์และกองทุนอย่างชาญฉลาดทำให้มีเงินนอกเมย
นำมาใช้ประโยชน์กับชาวบ้านในการช่วยสวัสดิการ รักษาพยาบาล สงหาที่โคมมา
ทำได้อย่างหมู่บ้านแห่งนี้ยาก

เดิมคลองหระเคยเป็นชุมชนเล็กๆ ชานเมืองภาคใหญ่ ความเปลี่ยนแปลง
ขนานใหญ่เกิดขึ้นเมื่อคนอพยพเข้ามาอยู่เป็นจำนวนมากอย่างทุกวันนี้ เพราะการ
ขยายตัวที่อยู่อาศัยของเมืองภาคใหญ่ สภาพความแตกต่างรายได้ระหว่างผู้มีฐานะดี
และผู้มีรายได้น้อย ปัญหาสังคมต่างๆ มากขึ้นตามลำดับ เช่นลักเล็กขโมยน้อย
ยาเสพติด หนีเงินนอกระบบ เกิดความตึงเครียด

บทบาทประเด็นในงานกองทุนหมู่บ้าน และสหกรณ์ออมทรัพย์ ได้จัดเงิน
กองทุนช่วยเหลือประชาชนที่ประสบปัญหาทางการเงินจัดสรรเงินกองทุนเพื่อ
จัดหางาน สอนทำงาน เช่น ดอกไม้ประดิษฐ์ซึ่งเป็นงานที่เธอถนัดแก่กลุ่มแม่บ้าน
นักเรียน นักศึกษา จนเป็นต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้เกิดการเรียนรู้ กลุ่ม /
องค์กร โดยมี อสม. มีชมรมสร้างสุขภาพ เกิดความร่วมมือของภาคี เกิดกองทุน
กลุ่มออมทรัพย์ของชุมชนและขยายต่อไปนอกชุมชน มีการบริหารจัดการทั้งด้าน
กองทุนและความรู้

บ่อยครั้งที่จะต้องจัดเวทีกลางบ้าน เพื่อสร้างการรับรู้ของประชาชน เวที
กระบวนการทำแผนงานทำให้เกิดภูมิปัญญาที่ว่าตามคำวัดในหลวงอยู่อย่างเศรษฐกิจ
พอเพียง จึงเป็นต้นแบบของตำบลเศรษฐกิจพอเพียง เกิดการออมทรัพย์ หนี้นอก
ระบบร้อยละ 20 ของประชากรบางอง

เกี่ยวกับปัญหาสุขภาพ สมัยก่อนคนคลองหระ คนในหมู่บ้านมีปัญหาใน
การเข้าถึงบริหารสาธารณสุข โดยเฉพาะผู้มีรายได้น้อย ประเด็นและทีมชาวบ้าน
จึงร่วมกันคิดว่าทำอย่างไร จนเกิดการเร่งประสานงานผลักดันให้โรงพยาบาล
ภาคใหญ่จัดหมอและพยาบาลลงมาประจำอยู่ในชุมชนสัปดาห์ละ 3 วัน คือ อังคาร
พุธ พฤหัส ตรวจทุกโรค

ปัจจุบันสถานการณ์สุขภาพของชุมชนจึงแตกต่างอย่างลึกว่าอดีตมาก
พยาบาลวิชาชีพที่มาประจำชุมชนได้จัดกิจกรรมเชิงรุก อย่างเช่นการออกเยี่ยมบ้าน
แทนที่จะรอรักษา นอกจากนั้น การที่หมอและพยาบาลใกล้ชิดประชาชนทำให้
ผู้ป่วยมีเวลา กล้าพูด กล้าเล่าสาเหตุของโรค แม้ปัญหาได้ตรงจุด

“ปัญหาสุขภาพที่ถกกันในสังคมคลองหว่าที่เปลี่ยนไป คือเรื่องความเครียด” ประดับเล่า การเข้าไปช่วยมีตั้งแต่การตั้งกลุ่มสนทนา การไปเยี่ยมให้กำลังใจ และให้ความช่วยเหลือผู้ป่วยหนักที่ฐานะลำบาก ถูกทอดทิ้งตามลำพัง

จากการที่ประดับได้มีส่วนตั้งชมรมผู้สูงอายุ มีส่วนผลักดันการออกกำลังกายในชุมชนมาอีกเรื่องหนึ่ง เนื่องจากว่าชุมชนคลองหว่าไม่สถานที่สาธารณะขนาดใหญ่ประจำหมู่บ้าน นอกจากสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่เรียกว่า “หลาทวด” เธอและกลุ่มชาวบ้านจึงร่วมหาทุนเพื่อมาซื้อที่ดินบริเวณติดกับหลาทวดแปลงหนึ่ง ได้เงินจากการบริจาครวม 1.5 ล้านบาท แล้วนำมาขอให้เทศบาลตำบลคลองหว่าเพื่อให้เป็นที่สาธารณะ

ที่ดินผืนดังกล่าวทุกคนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ เพราะช่วยกันซื้อมา ได้เอาไว้ใช้สำหรับการจัดกิจกรรมสาธารณะ และเป็นสถานที่สำหรับการออกกำลังกาย ทั้งเดินแอโรบิค เล่นกีฬาประเภทต่างๆ เช่น ตะกร้อ หรือแม้แต่การจัดกิจกรรมประชุม

บริเวณดังกล่าวยังได้มีการสร้างเวที เพื่อนำออกกำลังกาย และซื้อเครื่องเสียงโคซ อสม. ที่ยังเป็นเด็กวัยรุ่นมาเป็นคนนำเดินแอโรบิค นับเป็นการคลายเครียดได้ดี เพราะความเครียดส่วนหนึ่งแก้ได้ด้วยออกกำลังกาย ขณะที่ส่วนตัวของประดับเองได้หมั่นเอาใจใส่ดูแลสุขภาพตัวเอง เพื่อเป็นตัวอย่างที่ดี

“แต่ก่อนวิ่งและรำไม้พลอง แต่ทุกวันนี้เดินริมลำคลองหว่าวันละ 2-3 กิโลเมตร”

ประดับยังเป็นตัวอย่างให้ทุกคนรับประทานผักปลอดสารพิษ ปลูกผักสวนครัวริมรั้วข้างบ้านไว้รับประทานเอง คนในครอบครัวมีสุขภาพแข็งแรง ไม่เจ็บป่วยเรื้อรัง

“เรื่องผักปลอดสารพิษมันมีที่มาจาก เมื่อหลายปีก่อน สามีออกตรวจท้องที่แถวที่เขาปลูกผักกันเยอะ ที่มีมันไกลก็ขอให้ชาวบ้านหุงข้าวให้กิน เขาบอกว่าไม่มีกับข้าว สามีบอกว่ากินน้ำพริกกับผักก็ได้ เขาบอกว่าผักพวกนี้อย่ากินเลย อันตราย”

พอรู้ปัญหาบางอย่างเกี่ยวกับผักที่ปลูกขายซึ่งก็คือสารเคมีในผัก ตั้งแต่บัดนั้นแม่สามีก็เลยไม่กินผักที่ซื้อมา ส่วนมากกินตำถึงข้างรั้วบ้าน ทุกคนก็เลยรับประทานผักปลอดสารพิษ

ดูผลสุขภาพตัวเองเป็นอย่างดีแล้ว แต่ทุกๆ สิ่งในโลกล้วนตั้งอยู่บนความไม่แน่นอน ในปี 2540 แม้ระดับจะซบเซาทุกชนิดไม่เป็น แต่ระหว่างนี้ช้อนทำเนือเคอร์โซคของหอนไปทำธุระ วดเกิดล้ม สุภาชนอกเหมือนจะไม่มีบาดแผลอะไรมา แต่แรงกระแทกทำให้บาดเจ็บภายใน ส่งผลให้มีอาการอัมพฤกษ์ ปากเบี้ยวอยู่ราวหนึ่งปี พอลูกสาวตื่นจึงเดินทางไปพักผอนกับครอบครัวลูกสาวที่ประเทศสหรัฐอเมริกา

อันเนื่องจากการทำความดี แม้จะไม่ได้รับผลตอบแทนเป็นตัวเงิน แต่สิ่งหนึ่งที่ประดับภูมิใจก็คือ ครอบครัวอบอุ่น

“ถูกๆ ทุกคน ไม่ใช่ ประสบความสำเร็จทางการศึกษาและการงาน โดยลูกสาวคนโตจบรณคำแหง มีสามีคนไทยที่ทำงานอยู่ที่องค์การนาซ่า ปัจจุบันทำธุรกิจอยู่ในสหรัฐอเมริกา ลูกชายอีก 2 คนเรียนปริญญาเอก และเป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัย”

ชีวิตสุทิตส์เพื่อสังคม ประดับยอมรับว่าบางทีเจอเรื่องที่ไม่คนอื่นไม่เข้าใจ สำหรับเธอยังคิดว่ายังมีสามีและลูกเข้าใจ บอกว่า ให้ทำดีไปโดยไม่หวังผลตอบแทน และอย่าได้ถือดีเลย แม้เป็นผู้สูงอายุแล้วแต่บางครั้งนั่งทำงานดึกดื่นเลยเที่ยงคืน เพื่อต้องการให้งานที่รับผิดชอบเสร็จ ทำกลางความห่วงใยของสามี

ประดับเล่าว่า แม้ตัวเองจะเป็นคนที่ย้ายมาจากท้องถิ่นอื่น แต่เมื่อมาอยู่ที่ไหน ก็ถือว่าเป็นบ้าน ก็อยากทำงาน อยากช่วยเหลือคนอื่น แม้งานเหนื่อยยาก เป็นภาระที่ไม่มีผลตอบแทนก็อยากทำงานให้ดี ที่สำคัญไม่เคยหวังผลตอบแทนกลับมา ใครจะเห็นความสำคัญหรือไม่ก็ช่าง ซึ่งก็ทำมาตลอด ตั้งแต่ลูกยังเล็ก ต้องเลี้ยงลูก ดูแลครอบครัวเต็มที่ ทุกวันนี้ลูกแยกไปมีครอบครัว ทำงานต่างถิ่น การทำงานช่วยคนอื่นคือเสียอีกที่จะได้พบปะผู้คนอยู่ตลอดทำให้ไม่เหงาไปตามวัย

ทำงานกับคนหลายประเภท บางทีก็เจอคนไม่เข้าใจ ถึงไม่โกรธ บางครั้งท้องน้ำคาใจ ก็ได้คนรอบข้างช่วยให้กำลังใจ อย่างเช่นสามี

อีกคนที่คอยมองด้วยความห่วงใยเสมอคือ แม่ ซึ่งปัจจุบันอยู่ในวัยชรา ฟูไม่ได้ยิน ไม่สามารถพูดได้ ได้คุยกันด้วยการเขียนข้อความ และบ่อยครั้งแม่เห็นสีหน้าเศร้าทมนองของประดับจะได้ถาม เขียนกลอนสอนและปลอบใจลูก ซึ่งที่ประดับประทับใจมากคือกลอนที่ชื่อว่า “ได้ดีเพราะลูกคำ” ดายมือแม่ว่า

ฉันได้ดีเพราะถูกค่าน้ำหัวหม้าย
ยิ่งดีใจเพราะถูกค่าสุนัขหัว
ใครจะค่าสักเท่าไรไม่เคยกลัว
เรื่องจะชั่วอย่างเขาค่านั่นอย่างเกรง
ใครมีดีคนก็คิดวิธยา
หาแข่งค่ากันโหมงอ้วนโง่งเงง
เมื่อขปากเข้าปากก็หุบของมันเอง
ยิ่งควีนเครงคือฉันทำให้ค่าฟรี
ฉันเป็นคนได้ดีเพราะค่าค่า
กลายเป็นคนน่านางซึ่งศักดิ์ศรี
ค่าเท่าไรก็ไม่เห็นจริงสักที
เลยได้ดีเพราะถูกค่าน้ำหัวควีน

รักษาตัวกัวกรรมอย่าทำชั่ว
จะหมดอนันต์พ้นโทษไปเมืองผี
จงเลือกทำแต่กรรมที่ดีดี
จะได้มีความสุขพันทุกซ์เฮย

สำหรับนักพัฒนา ถูกค่าก็อย่าไปโกรธ

การฝ่าพหวนามแห่งอุปสรรค และหมั่นสร้างคุณความดี นอกจากจะได้รับความรัก และไว้เนื้อเชื่อใจจากชาวบ้าน จนไม่มีใครยอมให้ลาออกจากหน้าที่ที่รับผิดชอบ การได้ช่วยเหลือชาวบ้านเป็นสิ่งที่เธอแอบภูมิใจ ยังทำให้ประดับได้รับรางวัลมาแล้วมากมาย ไม่ว่าจะเป็นรางวัลแม่ดีเด่นเมื่อปี 2539 รางวัล อสม.ดีเด่นระดับตำบลปี 2547 รางวัลกองทุนหมู่บ้านดีเด่นระดับอำเภอ และรองดีเด่นระดับจังหวัดปี 2546

ล่าสุด อาสาสมัครสาธารณสุขดีเด่นระดับชาติ หนึ่งในสิบคนทั่วประเทศไทย ประจำปี 2550 โดยได้รับในสาขาการจัดการสุขภาพชุมชน และเป็นบุคคลตัวอย่างของเทศบาลตำบลคอกหงส์.

ตลาดนัดกิจกรรมเด็ก “ทำให้ดูและอยู่ให้เห็น”

ยามบ่ายเราเดินตามกลิ่นหอมชนมจากแป้งกำลังสุกบนเตาถ่าน มองเห็นกลุ่มเด็กๆ กำลังสนุกสนานกับการเรียนรู้ได้ร่วมเอาหมูไม้ โดยแทบไม่ต้องสนใจของเล่นสำเร็จรูปวางอยู่ใกล้ๆ มากนัก

ตลาดนัดกิจกรรมเด็กเริ่มเวลาบ่าย 2 โมงวันที่ 27 พฤษภาคมที่ผ่านมา ว่างเว้นบนลานเมือง สวนหย่อมมกุฏสารวังสวรค์ ใกล้มูลนิธิท่งเจือเชียงตั้งในเมืองภาคใหญ่ กิจกรรมร่วมเวียนบนลานเมืองนี้จัดมาแล้วเป็นครั้งที่ 93 สำหรับเด็กๆ ยังมีหนังสือมากมายให้อ่าน ห้องเรียนศิลปะได้ต้นไม้ เกม ชนมจาก ชนมโค ลูกตาลสด น้ำสมุนไพรดื่ม ฯลฯ

ตลาดนัดกิจกรรมเด็กไฮไลท์ของร่วมเวียนบนลานเมืองวันกลับ “ฟ้าใส” เทพรัตน์ จันทร์เรือง เป็นได้ไม้ใหญ่ กลุ่มหลักๆ ที่มาร่วมด้วย เช่น กลุ่มศิลปะวรรณกรรมควน ป่า นา เถ โรงเรียนได้ต้นไม้ และเครือข่ายเยาวชนอาสาอาสาประจำเป็นสุข

บรรยากาศเป็นกันเอง เด็กนั่งบนผืนหญ้าได้ร่วมไม้ตามสบาย ผู้ใหญ่บางคนแอบนั่งดูลูกหลานจากแคร่ไม้ไผ่ที่นำมาวางไว้แล้วแอบยิ้มก่อนตามองไปสมทบข้างนอกเช่นบนเก้าอี้ได้หลังคาเด่นท์ ัฒไปเป็นรอดสุขาเคลื่อนที่สีเขียว บริการจากเทศบาลนครหาดใหญ่

กลุ่มศิลปะควน ป่า นา เถ นำคณะวิทยากรมาสอนเรื่องการทำผ้ามัดย้อมที่ใครสนใจงานนี้ต้องอดทนทำตามขั้นตอนอย่างสงบ ใจจดใจจ่อรอเวลาที่การทดลองมัดย้อมผ้าผืนน้อยออกมาเป็นลายตามต้องการ ตอนนั่งทำยังนึกไม่ออกว่าผลจะออกมาเป็นอย่างไร ครั้นสิ้นกระบวนการจึงยิ้มออกอย่างอัศจรรย์ใจในฝีมือตัวเอง ชนมย้อมออกมาเป็นรูปวัดดุนงคตทรงกลมที่กำลังมีเชื้อโค้งคังแห่งยุคอย่างบังเอิญ ทำเอาวงฮาครืน

ใกล้กันมีการสอนทำขนมเค้กด้วยและขนมปังก็ทำเองโดยครัวจากกลุ่มเด็กประถม ป้า นา เต ครัวกลุ่มเตรียมวัดสุมนให้ทดลองพร้อมแล้ว ใครอยากทำขนมเชิญทางนี้ นั่นทำให้เด็กได้รู้ว่าการทำขนมด้วยใบตองก่อนลงหม้อหนึ่งแล้วออกมากินได้ อย่างที่เคยซื้อไม่ใช่เรื่องใหญ่ แต่อย่างน้อยยี่สิบก็ทำให้รู้แล้วว่าเขาทำกันอย่างไร

ครูสาทร สมพงษ์ จากโรงเรียนใต้ร่มไม้ พัทลุง มาสอนการปั้นเชือกบนไม้ ภาคนาถ งานฝีมือ ավուລាយที่สวนงาม เด็กปฐมวัยอย่างสนใจ ขณะที่คิดเป็นจรรยา นือยปาน สอนการวาดภาพลงบนสินค้า ถัดไปมีการสอนการทำหนังสือทำมือ และ สอนการประดิษฐ์ดอกไม้จากใบเคย ทุกสิ่งทุกอย่างอาจดูพื้นๆ แต่เด็กยุคใหม่ แทบไม่มีโอกาสเห็นผลิตภัณฑ์เหล่านี้ โดยเฉพาะเด็กในเมือง

เสียงกитарและไวโอลินดังแว่วมาจากถนน แม้จะเล่นอยู่คนละมุม แต่ทำให้ รู้สึกถึงความผ่อนคลาย ขณะแก่การเปิดใจเรียนรู้โดยไม่จำกัดอย่างนี้

ค.ช.วันเสด็จ หมัดหรีะ จากเครือข่ายเยาวชนอาสาสมัครเป็นสุข ยินใกล้ บรรณนิทรรศการที่เตรียมมา ทำหน้าที่เป็นวิทยากรเล่างานของกลุ่มเด็กจากตำบล ปริก อำเภอสะเตงว่า เครือข่ายของพวกเขาเกิดจากกลุ่มเยาวชนในชุมชนตลาดใต้ บ้านกลาง และชุมชนสวนหม่อม ตำบลปริก รวมถึงทำกิจกรรมสิ่งแวดล้อม โดย ให้เยาวชนมีส่วนร่วมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม และเป็นกลไกผลักดันภายใต้โครงการ จัดการเสริมวัสดุเหลือใช้ให้ชุมชนในรูปแบบของธนาคารขยะ

“ตอนนี้เรามี 7 ชุมชนในตำบลปริก มีชุมชนนำร่องที่บ้านปลายนา การ จัดการขยะทำอย่างได้ผล ขยะเปียกนำไปทำน้ำหมัก ส่วนขยะแห้งก็ส่งธนาคารขยะ ที่จะมีการจัดการเสริมวัสดุเหลือใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไปในรูปแบบต่างๆ เราสอน การจัดการขยะให้เกิดประโยชน์ อย่างการประดิษฐ์เพื่อเก็บเอาไว้ใช้” น้องวันเสด็จ เล่า สิ่งหนึ่งที่พบน่าทึ่งมาก และเด็กที่ร่วมทำงานภูมิใจคือ เมื่อจัดการแยกขยะ และนำมาใช้ประโยชน์เห็นผล ขยะที่จะต้องทิ้งจริงๆ จะมีเพียงจำนวนน้อยมาก

ตลาดนัดกิจกรรมเด็ก ทำให้เห็นศักยภาพของเด็กซึ่งอาจเกิดความภาคภูมิใจ ของผู้ใหญ่บางคนที่ชอบปิดหูปิดตาด้วยซ้ำ กิจกรรมที่นับเป็นส่วนหนึ่งของ ประเด็นเด็กและเยาวชนที่เป็นหนึ่งใน 14 ประเด็นของแผนสุขภาพจังหวัดสงขลา ภายใต้การสนับสนุนโดยสถาบันวิจัยระบบสุขภาพภาคใต้ (สวรส.ใต้) มหาวิทยาลัย สงขลานครินทร์ มีบทบาทส่งเสริมสนับสนุนให้หน่วยงานต่างๆ ในสังคมร่วมกัน พัฒนาและสร้างสุขภาพสำหรับเด็กและเยาวชนในจังหวัดสงขลา ด้วยวิธีการขับเคลื่อนเชิงยุทธศาสตร์โดยมีเป้าหมายเพื่อ

1. การค้นหาค้นคว้าภาพของเด็กและเยาวชนเป็นรายบุคคล และนำไปสู่ทางเลือกในการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมกับตนเอง
2. สร้างโอกาสให้เด็กและเยาวชนเกิดการรวมกลุ่ม เชื่อมโยง และเกิดการพัฒนาอย่างสร้างสรรค์ ในระดับตนเอง ระดับกลุ่ม ระดับสังคม
3. ปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศนวิสัยใหม่ของผู้ปกครองต่อการพัฒนาเด็กและเยาวชน ให้นำไปสู่การจัดการกับปัจจัยที่เอื้อต่อสุขภาพของเด็กและเยาวชน
4. เพื่อขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะที่คำนึงถึงสุขภาพของเด็กและเยาวชน ยุทธศาสตร์แผนงานเด็กและเยาวชนนั้นประกอบด้วย 5 ยุทธศาสตร์ เริ่มต้นจากปัจเจกบุคคล ผู้การรวมตัวเป็นกลุ่ม และเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มต่างๆ ไปสู่การขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ ตามแนวทางที่สอดคล้องกับทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงสังคมของ ส.นท.ประเทศไทย ๖๕๕๒ แผนดำเนินงานมียุทธศาสตร์ดังนี้ 1.ค้นหาศักยภาพและเสริมพลังปัญหาเด็กและเยาวชน 2.พัฒนาทฤษฎีเสริมเครือข่ายทางสังคมให้แก่เด็กและเยาวชน 3.เพิ่มพื้นที่สาธารณะให้เด็กและเยาวชน 4.พัฒนาบุคคลที่เกี่ยวข้องที่มีผลต่อสุขภาพของเด็กและเยาวชน 5.กระบวนการนโยบายสาธารณะด้านเด็กและเยาวชน

ตลอดวัน อากาศคลายร้อนลงไปอีก ช่วงเปลี่ยนเวลาบ่ายไปสู่เย็น เวทีเสวนาต่างๆ ตามแบบร่วมเรียนรู้บนลานเมืองเริ่มต้นด้วยการชวนคุยกับทีโอด-เทพรัตน์

ทีโอดเริ่มตอบคำถามพิธีกรผู้ดำเนินรายการว่า ชุมชนเมืองมักไม่ค่อยมีโอกาสได้พบปะพูดคุยกัน ถ้ามีโอกาสคุยกันมากขึ้นจะสร้างความยอมรับนับถือระหว่างกันได้ เพราะไม่ว่าชุมชนที่ไหนก็ตามย่อมมีประวัติศาสตร์ร่วมกันมาก่อน จะได้ถกกันลำดับการเกิดขึ้นของชุมชน ความเป็นรากเหง้าเดียวกัน การสร้างพื้นที่ให้พบปะกันจึงน่าเป็นหนทางที่น่าสนใจ

“แม้งานเกี่ยวกับชุมชนจะค่อยเกิดผลไปอย่างช้าๆ แต่ถ้าเราทำวันละ ทำแล้วมีผลต่อกันทุกวันในวันข้างหน้า” ทีโอดกล่าวและว่า ถ้าคนในสังคมเริ่มพบว่าสิ่งร่วมกันอย่างระดับชุมชนที่พบจุดร่วมทางประวัติศาสตร์มาทำในสิ่งที่ชอบและสนใจด้วยกัน ก็น่าจะทำให้ชุมชนเติบโตไปในทิศทางที่ดี สำหรับชุมชนที่ทำได้แล้วอย่างที่ตั้งใจตั้งแห่งนี้ก็อยู่ที่ว่าจะสานต่อกันอย่างไร เพราะพอเริ่มแลกเปลี่ยนกันอาจนำไปสู่การเชื่อมโยงกับแหล่งอื่นได้มากขึ้น

พิธีกรผู้ดำเนินรายการตั้งคำถามเรื่องความแตกต่างระหว่างเด็กในเมืองกับเด็กชนบท ซึ่งกลุ่มหลังอาจได้อิทธิพลความเชื่อ วิถีชีวิตที่ต่างจากเด็กในเมือง มีการยกตัวอย่างกรณีการไหว้ข้ามขวักก่อนกินข้าว ไหว้แม่โพสพ เทพธิดาประจำต้นข้าว

ที่โคมองถึงวัฒนธรรม ความเชื่อที่แตกต่างกันระหว่างชุมชนว่า คงไม่มองว่าอะไรเป็นสิ่งที่ดีกว่า ถูกหรือผิด แต่โคมองในเชิงปรากฏการณ์ว่าทำไมบางพื้นที่ทำอะไรบางอย่าง แต่อีกแห่งไม่ได้ทำเหมือนกัน

“ลองมาดูความเชื่อทางธรรมชาติ มันมีความทรงยกอะไรแฝงอยู่ และใช้มันเป็นเครื่องมือทางสังคมได้อย่างไรมากกว่า” เขามองว่าในเชิงการเรียนรู้ของเด็กน่าจะมองไปที่ว่า จะทำอย่างไรให้เด็กตั้งคำถามและหาคำตอบ แทนที่ผู้ใหญ่จะคอยบอกว่าสิ่งไหนดีไม่ดี

“กรณีความเชื่อเรื่องแม่โพสพ ผมมองว่าความรูมีทั้งในเชิงเหตุผล และเหนือเหตุผล ถามว่าจะใช้จัดความสัมพันธ์อย่างไรให้สังคมดำรงอยู่ได้ หรือมีมุมมองต่อเรื่องต่างๆ อย่างไร ยกตัวอย่างเรื่องข้าวที่ว่า มันก็มองต่างกัน บางคนไหวแม่โพสพ บางคนมองเป็นสินค้าอย่างหนึ่งเท่านั้น ที่แล้วแต่มุมมอง สามารถจะมองได้หลายมิติ” จะมองในเชิงเหตุผลถูกทั้งหมดก็ไม่ใช่ บางเรื่องไม่ได้ใช้หลักเชิงเหตุผล แต่ทำให้สังคมอยู่ได้ก็อีกเรื่องหนึ่ง

ที่โคมองการเรียนรู้ของเด็กว่า เด็กอยู่ในความแตกต่าง เด็กในเมืองไม่ค่อยได้สัมผัสวิถีธรรมชาติ ยกตัวอย่างถ้าจะไปใส่บาตรก็แตกต่างกันแล้ว ความเชื่อของคนในชนบท แยกช้อนแรกและข้าวช้อนแรกของครอบครัวจะต้องตักไปใส่บาตร แต่เด็กในเมืองโคมองอีกแบบหนึ่ง การใส่บาตรหมายถึงการไปซื้อกับข้าวสำเร็จรูปมาได้ นั่นทำให้เด็กเรียนรู้ รับรู้ต่างกันแล้ว เพราะสัมผัสที่แตกต่างกัน หากแต่ที่จุดแล้วทำอย่างไรให้เด็กได้สัมผัสเรียนรู้สิ่งต่างๆ เรื่องราวที่หลากหลาย ไม่ใช่มิติเดียว

“สำหรับผมกันไปเรื่องกระบวนการ การมีเวทีพูดคุย เปิดโอกาสให้เด็กเรียนรู้ โดยการสัมผัสเองทุกมิติ ทั้งกายและใจ ได้เห็นจริงทุกกระบวนการอย่างที่เด็กเห็น” สถาปนิกกิจกรรมเด็กน่าจะสะท้อนถึงการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมได้บ้าง

เขายังมองว่าว่า กิจกรรมครอบครัวเป็นกิจกรรมสร้างสรรค์ เพราะพ่อแม่เป็นครูคนแรกของลูก นับเป็นครูที่วิเศษ ด้วยความรักพ่อแม่ยิ่งใหญ่ การเรียนรู้ไปพร้อมความรักของพ่อแม่จะเดินเคียงคู่ไป ความรักจะถ่ายทอดไปพร้อมกับการเรียนรู้ ที่จะให้วิชาความรู้กับลูก พ่อแม่จึงควรจะมีบทบาทต่อการเรียนรู้ตลอดไป

“ผู้เป็นพ่อและแม่เป็นผู้ที่ผ่านชีวิตมาก่อน ทำอย่างไรจะเอาบทเรียนชีวิตมาสอนลูก ซึ่งในชีวิตจริงจะเห็นว่าทำได้น้อยมาก เด็กจึงเรียนเฉพาะบทเรียนในโรงเรียน”

สำหรับเด็กแล้ว ที่ได้นอกว่าชุมชนควรเริ่มต้นสร้างเวทีการแลกเปลี่ยน สร้างจิตสำนึก เอาความหลากหลายมาแลกเปลี่ยนพูดคุย คนจะไม่คิดแทนคนอื่นไม่ได้ คนในพื้นที่ต้องคิดเขาเอง

“ลองดูว่าประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมีอะไรบ้าง ไม่ใช่ประวัติศาสตร์ที่เขียนขึ้นมา เพราะประวัติศาสตร์อาจไม่ได้มีแค่เรื่องเล่า แต่มันมีบรรยากาศ มีการพูดคุยแลกเปลี่ยน มีบทบาทเฉพาะของบางเรื่องที่น่าตื่นเต้น”

ถ้ามีกิจกรรมมากขึ้น แล้วเด็กมีคำถาม เขาจะเกิดการเรียนรู้ สิ่งที่เขาถามนั้นแหละที่เขาจะจดจำไปตลอดชีวิต เป็นหน้าที่ต้องปลูกฝังกันไปเรื่อยๆ เหมือนสิ่งที่ทำกันในวันนี้ การได้นั่งคุย สนทนา เด็กที่ฟังหรือมาร่วมเหตุการณ์จะซึมซับไปเรื่อยๆ และก็ตั้งคำถามไปเรื่อยๆ วงสนทนาจะไม่ได้สอนแค่บทเรียน แต่จะได้เรียนรู้ทุกอย่าง เด็กต้องได้ร่วมเรียนรู้มีส่วนร่วมมากกว่าเรียนจากบทเรียนที่โรงเรียน

“การทำให้อู อยู่ให้ถื่น เป็นสิ่งสำคัญ” ที่โลกถั่ว โดยให้มันหนักกับการมีส่วนร่วม เพราะจะสร้างความยั่งยืนในการเรียนรู้ของเด็ก อย่างความรู้ที่เด็กเรียนเพื่อให้สอบเข้าได้ แต่ความรู้ที่ได้มาจากถั่วมันแทบไม่ได้นำมาใช้อะไรในชีวิตจริง ก็เป็นเรื่องที่น่าคิด

วงสนทนาจึงกว้างขึ้นเรื่อยๆ วิทยากรจากปริกเห็นว่า การได้ทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่จะเกิดการเรียนรู้ต่อกัน ที่เคยไม่เข้าใจ ทะเลาะเบาะแว้ง ไม่ไว้ใจ ก็จะมาเข้าใจกันได้

“สิ่งสำคัญคือสติมากกว่าความรู้ เพราะเด็กต้องรู้เท่าทันโลกยุคใหม่ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ไม่ว่า เกม อินเทอร์เน็ต” ผู้ร่วมเสวนาอีกคนกล่าว และหลายคนก็มีส่วนร่วมโดยต่างมุมมองของตนตามถั่วอย่างกระตือรือร้น.

ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์
ในวัดบางदान
ต.พะวง อ.เมือง จ.สงขลา

แนวรบ “ขนมซอง” จุดเปลี่ยนที่บางตาบ

“เพียงมีเชื้อซัปปิก ย่อมสิ้นสะเทือนไปถึงดวงดาว”

นางฉีกษณ์ ศรีชยาภิวัดณ์ หรือ “ครูเจี๊ยบ” แห่งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดบางตาบ นำประโยคดังกล่าวมาทูลระหว่างเป็นวิทยากรในการสัมมนาโครงการส่งเสริมและป้องกันโรคในช่องปากเด็กปฐมวัย “ทันตูกดี เว้นที่บ้าน ร่วมสถานฝันที่ศูนย์เด็ก” ของฝ่ายทันตสาธารณสุข สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสงขลา จัดที่โรงแรมกรีนเว็รฮิลล์ เลข 4 - 7 กันยายน 2550 ที่ผ่านม

ตลอด 13 ปีในการเป็นครูตัวเล็กๆ ครูเจี๊ยบได้พิสูจน์แล้วว่าเป็นมีเชื้อที่คอยซัปปิกอย่างไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย แม้ปัญหาเด็กในโลกปัจจุบันจะยิ่งใหญ่ซับซ้อนเกินกว่าใครคนคนหนึ่งจะขับเคลื่อนเพียงลำพัง

อย่างน้อยการบูรณาการโครงการสานสัมพันธ์ดูแลสุขภาพช่องปากลูก และโครงการลดปัจจัยเสี่ยงต่อพฤติกรรมบริโภคในเด็กของครูเจี๊ยบได้เกิดผลเชิงรูปธรรมกับความเปลี่ยนแปลงมาสู่ชุมชน

ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดบางตาบ หรือศูนย์เด็กเล็กบางตาบ ตั้งอยู่ในวัดบางตาบ หมู่ 1 ตำบลพะวง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา มีเด็กสองดูแลอยู่ราว 130 คน ทนุวัดเป็นที่ตั้งของโรงเรียนบางตาบระดับประถมศึกษา บริเวณนี้จึงเป็นชุมทางของเด็กๆ มีการเปิดร้านรวงขายขนม เครื่องดื่ม ของเล่นเด็ก ทั้งแบบถาวรและมาตามเวลาของการจับจ่ายของเด็ก

“อยู่มาวันหนึ่งเด็กในศูนย์ของเราชื่อน้ำส้มป้วยเป็นโรคไต ซึ่งตอนนั้นแกอายุราวสามขวบครึ่ง มาพบสาเหตุว่าเพราะกินขนมซอง” ครูเจี๊ยบเล่า

สาเหตุของหิวหรือขนมกรุบกรอบอย่างที่เราเรียกกันของน้องน้ำนั้นชัดเจน แม่ของเด็กยอมรับว่าต้องทำงานโรงงาน ส่วนพ่อเป็นช่างซ่อม ไม่ค่อยมีเวลาดูแลลูกนัก เพิ่งมารู้ว่าที่ลูกขอเงินซื้อขนมตั้งแต่หอเดินได้ออกไปร้านค้าทุกครั้ง ไปซื้อขนมก็ทิ้งสำเภารูปสำหรับเด็กยี่ห้อหนึ่งกินมานานแรมปี วิธีการกินไม่ได้ฉีกน้ำร้อนเพียงแต่เครื่องปรุงลงในเส้นแห้ง ไม่เฉพาะน้องน้ำเท่านั้น น้องน็อค ที่เดินตามต้อยๆ กันไปร้านขนมทุกวันก็มีอาการเดียวกัน เพียงแต่ยังไม่รุนแรงเท่า

“มีข้อมูลทางการแพทย์ที่ระบุว่าในนมหมี่กึ่งสำเร็จรูปมีโซเดียมสูง เป็นสาเหตุของโรคไต คอนไปเยี่ยมน้องเขาที่โรงพยาบาลสงขลา เห็นภาพเขาต้องกินยาตัวบวม แม่เด็กบอกว่าเป็นโรคแล้ว ไม่เคยรู้มาก่อนเลยว่าลูกเอาเงินไปซื้ออะไร เพราะกลับมามีน้ำหนักเกินแต่ของเปล่าๆทุกที แต่ยังไม่ถึงต้องกับฟอกไต ซึ่งจะเสียค่าใช้จ่ายมาก” ครูเขียนเล่า คอนก็คิดว่าในฐานะครูผู้ดูแลเด็กน่าจะมีสิทธิคุ้มครองเด็ก และปัญหาเหล่านี้อยู่ที่ใครดีด้วยมาก

การที่ครูเขียนเป็นนักกิจกรรมผู้ไม่เคยหตุคนึง มีบทบาทในองค์กรทางสุขภาพอย่าง สปสช. จึงเป็นโอกาสทำโครงการสานสัมพันธ์ดูแลสุขภาพช่องปากลูก และโครงการลดปัจจัยเสี่ยงต่อพฤติกรรมบริโภคในเด็ก สองโครงการบูรณาการภายใต้การอุดหนุนของภาคเครือข่าย อย่างเช่น อบต.พะวง อบต.ทุ่งหวัง อบจ.สงขลา และ สวรส.ภาคใต้ ภายใต้แนวคิดที่ว่าวัยเด็กเป็นวัยที่มีความเสี่ยงต่อการเกิดโรคจากการกินสูง เด็กเล็กไม่สามารถที่จะดูแลเรื่องการกินด้วยตนเอง จึงต้องอาศัยการเอาใจใส่จากพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูและชุมชนเพื่อเป็นการปกป้องสุขภาพที่ดีและสมบูรณ์

วัตถุประสงค์ของโครงการเพื่อลดความเสี่ยงที่จะเกิดโรคจากการกินของเด็ก, ให้นัก พ่อแม่ ผู้ปกครอง ครู และชุมชนเกิดความตระหนักต่ออันตรายที่อาจก่อให้เกิดกับเด็ก และร่วมกันหาแนวทางป้องกันแก้ไข และพัฒนาศักยภาพเด็ก พ่อแม่ ผู้ปกครอง และชุมชนให้เกิดความรู้ เจตคติ และทักษะในการสร้างพฤติกรรม การกินเพื่อสุขภาพเด็ก

“มองว่าทุกอย่างที่เข้าปากเป็นปัญหาทางสุขภาพ ถ้ากินถูกต้องเงินเหลือยังเป็นประโยชน์อีก” ครูเขียนเล่า กิจกรรมอันสืบเนื่องจากโครงการมีหลากหลาย ทั้งการให้ทันตบุคลากรมาตรวจฟันเด็ก การอบรมความรู้การแปรงฟันในกลุ่มครู ผู้ปกครอง ซึ่งแจ้งผู้ปกครองในการประชุมวาระต่างๆ ของศูนย์ฯ

เอากิจกรรมเข้าไปสอดแทรกอยู่ในวันสำคัญอย่างวันเด็ก วันแม่ โดยมอบรางวัลเด็กฟันดี ฟันสวย จัดถือหลากหลายรูปแบบคู่เด็กอย่างนิทาน รุ่นละคร เป็นต้น โดยโครงการนี้ยังขยายผลไปสู่ศูนย์เด็กเล็ก 7 แห่งในตำบลพระวงอีกด้วย การจัดกิจกรรมอบรมหรือทุกกรณี ให้นักผู้ปกครองต้องมีส่วนร่วมทุกครั้ง เพราะครูกับพ่อแม่เป็นส่วนที่แยกกันไม่ออกที่จะนำพาเด็กคนหนึ่งให้ได้ผ่านช่วงวัยนี้ไปได้

ครูเจี๊ยบพบความจริงอันน่าทึ่งอย่างหนึ่งว่า อาหารเช้าเด็กบางคนคือบะหมี่กึ่งสำเร็จรูปกินกับน้ำอัดลม จากสรุปบันทึกการกินอาหารของเด็กที่ครูเจี๊ยบให้ผู้ปกครองเขียนบันทึกมายังศูนย์พบว่า

- เด็กยังกินอาหารลักษณะที่ซ้ำกัน เช่น บางคนกินข้าวต้ม ข้าวเหนียวไก่ทอด ข้าวมันไก่
- เด็กบางส่วนไม่ได้ทานอาหารเช้า
- เด็กบางส่วนดื่มนมอย่างเคียวในมือเช้า

แม้จะเป็นรายงานที่ไม่แน่ใจว่าผู้ปกครองบันทึกตามจริงหรือไม่ เพราะไม่พบรายงานขนมของ ซึ่งถ้าเป็นจริงก็น่ายินดีในระดับหนึ่ง

ขนมของเป็นปัญหาใหญ่ ครูเจี๊ยบนำเสนอข้อมูลสถานการณ์ว่า เด็กสองสัปดาห์นั้นไม่ต่างจากเด็กที่อื่น ที่มีก๊อชขนมและเครื่องดื่มจากแรงกระตุ้นของโฆษณาเลือกซื้อจากขนาดและสีสันของบรรจุภัณฑ์มากกว่าคุณค่า ไม่ต้องพูดว่าข้อมูลฉลากยากแก่การเข้าใจ ไม่มีข้อมูลการเตือนถึงผลกระทบต่อสุขภาพหากบริโภคเกินปริมาณที่พอเหมาะ ขนมรสชาติแปลกๆ ที่ออกมาทุกวัน บะหมี่กึ่งสำเร็จรูปหลากหลาย กลายมาเป็นอาหารหลักของเด็ก แทนที่จะได้กินของที่มีประโยชน์แก่ร่างกาย นอกจากโรคในช่องปากแล้วอาจเกิดโรคอื่นตามมาไม่ว่า โรคอ้วน ขาดสารอาหาร ความดันโลหิตสูง ถ้าใส่ยั๊กเฮย

ครูเจี๊ยบเจอมาด้วยตัวเองกรณีน้องน้ำคือ โรคไต นั้นชัดเจนอยู่แล้ว

2 กันยายน 2550 ที่ผ่านมาเป็นอีกครั้งที่ครูเจี๊ยบจัดกิจกรรมรณรงค์สร้างพฤติกรรมการกินเพื่อสุขภาพเด็ก ในงานดังกล่าวได้มีการฉายวีซีดีเรื่องพิษภัยจากขนมของ การเชิญแม่ของน้องน้ำที่ตกเป็นเหยื่อจนเป็นโรคไตมาเล่าประสบการณ์ให้ฟัง ถ้าสุดแม่อาการของน้องน้ำจะดีขึ้นบ้าง แต่ยังคงต้องเฝ้าระวัง โดยเฉพาะการกิน

ยังดีว่าครอบครัวน้องน้ำได้พลิกวิกฤติเป็นโอกาส โดยแม่ได้หันมาทำอาหารให้ลูกกิน ทำให้ได้ใจอีกนิดนึง

กิจกรรมสำคัญอยู่ที่การนำฉลากขนมของเด็กชอบกินมาให้ผู้ปกครองช่วยกันวิเคราะห์ ซึ่งได้สร้างความหงศถึงอีกครั้งในหมู่ผู้ปกครองที่เข้าร่วมโครงการ เมื่อพบว่า สิ่งที่ถูกซื้อกินอยู่ทุกวันนี้อันตรายมากเพียงใด โดยส่วนประกอบของขนมที่เน้นการโฆษณาทางสื่อหลายอย่างนอกจากไม่เกิดประโยชน์แก่ร่างกาย ยังอาจเกิดโทษ อย่างเช่น ผงชูรส การแต่งสีสังเคราะห์ การแต่งกลิ่นสังเคราะห์ แต่งรสเลียนแบบธรรมชาติ เครื่องปรุงรส กรดซิติค สารเคมีในชื่อที่ชาวบ้านไม่มีวันรู้จัก ฯลฯ ยังพบว่าผู้ผลิตจงใจไม่เผยแพร่คำเตือนถึงอันตรายที่จะเกิดจากการบริโภค หรือทำให้สังเกตได้ยาก จึงพบว่าขนมที่เด็กนิยมรับประทานจำนวนมากมีคำเตือนที่ไม่ค่อยมีใครสังเกตเห็นว่า เด็กและสตรีมีครรภ์ไม่ควรรับประทาน บางอย่างห้ามเด็กอายุต่ำกว่า 6 ขวบบริโภค หรือบางอย่างห้ามกินมากกว่า 1 ห่อ หรือห้ามกินแทนอาหาร

หากปฐมวัยของคนเริ่มจากการเสื่อมสภาพด้านสุขภาพ คงไม่ต้องถามถึงสุขภาพะของประชากรไทยในอนาคต สุขภาวะของเด็กสงขลาคงไม่ต่างจากพื้นที่อื่นในประเทศไทย แล้วคำว่าใครจะถูกขึ้นฉากปกป้องสุขภาพของเด็กสงขลาอย่างจริงจังและจริงใจ

“เราต้องการสร้างความตระหนักเพื่อให้ตระหนักต่อไป ถ้าไม่เด่นแรงคนมักไม่สนใจ” ครูเจ็บบว่า

การรณรงค์เรื่องนี้ที่ชุมชนบางคนแม้เป็นเรื่องยาก เพราะแม้ถูกแม่ค้าบางคนก็กบฏในความดูแลของครูเจ็บบ ซึ่งคนค้าขายไม่ได้ให้ความร่วมมือเพราะเป็นเรื่องผลประโยชน์ของการทำมาหากิน แต่ที่ชุมชนบางคนได้เกิดผลแล้วทั้งที่เริ่มเป็นประเด็นที่คนกล่าวถึง และหันมาปรับเปลี่ยนพฤติกรรมบริโภค

แม่ค้ารายหนึ่งที่ตั้งร้านขายน้ำอัดลมอยู่หน้าศูนย์เด็กบางคนเลิกขายน้ำอัดลมอย่างเด็ดขาด หันมาขายอาหารและเครื่องดื่มสุขภาพแทน ประคอง แลงดี และสุพรรณิ แลงดี คือเจ้าของร้านดังกล่าว

สุพรรณิ แลงดี เล่าให้ฟังว่าเคยได้ฟังเกี่ยวกับอาหารเด็กมาบ้าง อย่างเรื่องกรรมที่น้ำอัดลมมีฤทธิ์ในการกัดกร่อนกระดูก ตอนกินจะรู้สึกเสียวฟันได้ ในที่สุดปรึกษากับแม่ว่าน่าจะหันมาขายน้ำผลไม้กันดีกว่า ทุกวันนี้จึงขายเฉพาะน้ำผลไม้ไม่ว่าปั่นหรือราว กระเจี๊ยบ เาะ ลิ้นจี่ เฉาก้วย โกโก้ ฯลฯ

“น้ำผลไม้ต้องทำเองทุกชิ้นตอน บางอย่างปลูกเองที่บ้านอย่างมะพร้าว การทำน้ำผลไม้ยุ่งยากกว่าไปซื้อน้ำอัดลมมาขาย ถ้าไรก็น้อยกว่า แต่อยากทำ

เพราะเป็นตัวเลือกให้เด็ก” สุพรรณิเดา และซีเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ตัดสินใจจริงจึงเป็นเพราะว่าครอบครัวนี้มีหลานอยู่ด้วย หลานคนโตที่ชื่อ น้องก๊อฟ เป็นเด็กที่ชอบกินขนมกรุบกรอบและน้ำอัดลม ยิ่งที่บ้านชายเองจึงกินทุกวันต่อเนื่องทั้งขอกินและแสบกิน จนเกิดอาการปวดท้องอย่างแรงบ่อยๆ บางครั้งถึงกับต้องนำส่งโรงพยาบาล และครั้งหนึ่งน้องก๊อฟได้ยื่นอัมลงพื้นกักโดยง่าย ยิ่งทำให้สงสัยว่าอาจเป็นอาการกระดูกพรุนที่เกี่ยวเนื่องด้วยหรือไม่

“เรื่องแบบนี้รู้มาก่อน แต่ไม่กระแทกแรง และเห็นของจริง” สุพรรณิยอมรับว่าจากการไปร่วมสัมมนาธรรมพลังสร้างพฤติกรรมกรกินเพื่อสุขภาพเด็กอยากอาสาที่จะไปช่วยอธิบายแม่ค้ารายอื่นในบริเวณรอบศูนย์เด็กฯ ให้ช่วยกันในเรื่องนี้ อาจจะไม่ต้องหยุดขายน้ำอัดลม แต่จำกัดการขายในกลุ่มเด็กเล็ก

น้ำอัดลมเป็นสาเหตุของโรคกระดูกพรุนเพราะอาหารและดื่มน้ำอัดลม คาเฟอีนทำให้สมองเสื่อม สีสันเคาะหรืออาจจะเป็นสาเหตุของโรคมะเร็ง ในการขอความร่วมมือแม่ค้ารายอื่นแม่ยังไม่รู้ว่าจะเกิดผลอย่างไรและค่อนข้างเป็นเรื่องยากที่คนอื่นจะเห็นด้วย แต่จะพยายามเพราะการลดพื้นที่การขายใกล้สถานศึกษาช่วยลดโอกาสการซื้อของเด็กได้ส่วนหนึ่งแน่นอน แม่ไม่ใช่ว่าทั้งหมดก็ตาม อาจจะเป็นรูปแบบการจัดโซนส่วนตัวเรณออกจากจะขายน้ำอัดลมแล้ว ยังขายอาหารเข้าเพื่อสุขภาพไม่ว่าข้าวผัด ก๋วยเตี๋ยว ขนมปัง กำลังจะเสนอฝึกทอดเป็นเมนูใหม่ให้เด็ก

ครูเจี๊ยบเล่าว่าเมื่อต้องการให้เด็กเลิกบริโภคขนมของ ยังเป็นโอกาสทำให้เกิดการฟื้นฟูขนมไทยประจำท้องถิ่น พ่อแม่อาจหันมาทำขนมไทยให้ลูกกิน นอกจากจะได้รับความอบอุ่นในระดับครอบครัว ระดับชุมชนบางตนเองก็ได้เกิดกระแสขึ้นด้วย เกิดกลุ่มทำขนมไทยของชาวบ้าน ได้รับการอุดหนุนจากศูนย์การศึกษาณโรงเรียน ชมหลายอย่างกลับมา โดยเฉพาะขนมบัว ซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะอันนี้

“พอเราสั่งขนมพวกนี้มาให้เด็กที่ศูนย์ ประโยชน์เกิดขึ้นที่เห็นง่ายๆ กลุ่มก็นิยมนำ แต่เดิมมีกลุ่มทำคอกไม้จันทร์ ซึ่งขายไม่ค่อยได้ เพราะนานกว่าจะมีคนขาย พอได้มาทำขนมก็คึกคักขึ้น ยังเชิญชาวบ้านมาเป็นวิทยากร เป็นป้าครู น้าครู ตอนทำขนม มันเกิดการพึ่งพา เงินทองหมุนเวียนในหมู่บ้าน ทุกวันนี้ไม่ได้สั่งแค่ขนม เพราะทางกลุ่มเราผลิตพวกน้ำยาด่างจาน สบู่เหลวล้างมือ เราก็สั่งด้วย”

ครูที่เลี้ยงตัวเล็กๆ จบปริญญาตรีทางด้านคหกรรมศาสตร์ ครูเจี๊ยบกำลังเปลี่ยนแปลงอะไรได้กว่าที่คิด เพียงแค่ซัพปิกเจี๊ยบๆ ทำอะไรไปเรื่อยๆ หากกำลังจะเหินไปไม่ถึงดวงดาว.

ยึด “เกียรติ ศักดิ์ศรี ความสุข” นำผู้สูงอายุสงขลากลับคืนสังคม

“น้ำนิ่งอาจเป็นน้ำเน่าได้ แต่น้ำที่ไหลจะไม่เน่า เช่นเดียวกัน ผู้สูงอายุต้องทำตัวให้เหมือนน้ำไหลอยู่ตลอดเวลา”

คำกล่าวของพลตำรวจโทหิองพันธุ์ เมาตรังมี นายกสมาคม เครือข่ายสุขภาพผู้สูงอายุจังหวัดสงขลา จนเฝ้าวันนี้สมาคมฯ ได้มีบทบาททำให้น้ำที่ท่าท่าจะนิ่ง กลับมาไหลอีกครั้งอย่างน่าภาคภูมิใจ สามารถกระตุ้นสังคมเกิดการตื่นตัวหลายทาง จนผู้สูงอายุในจังหวัดสงขลา มีสุขภาพดีขึ้นทั้งร่างกายและจิตใจ

“แต่ก่อนผู้สูงอายุมักเก็บตัว อังโน่นอังนี่ ไช้ย เจ็บเข้า เจ็บเฮว แต่ตอนนี้ไม่ไร้อะไร พ่อได้สุขภาพดีก็พร้อมเดินเข้าสู่อสังคมน” พ.อ.นิมิศร อักษรเกิด เลขาธิการสมาคมฯเล่า พร้อมทั้งขยายถึงความจำเป็นมา

เดิมจังหวัดสงขลา มีชมรมผู้สูงอายุที่เกิดตามธรรมชาติอยู่ราว 160 ชมรม มีการจัดตั้งศูนย์เครือข่ายสุขภาพผู้สูงอายุจังหวัดสงขลาเมื่อ 18 ตุลาคม 2544 จนเมื่อ 6 มกราคม 2549 จึงจัดตั้งเป็นสมาคมเครือข่ายสุขภาพผู้สูงอายุจังหวัดสงขลา จาก 160 ชมรม มีผู้เข้าร่วมเป็นสมาชิก 132 ชมรม จำนวนคนกว่า 30,000 คน ส่วนที่ไม่เข้าร่วมเป็นเพราะส่วนหนึ่งได้ยุติบทบาท หรือล้มหายตายจากไปเสียก่อนเท่านั้น

ชมรมผู้สูงอายุที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติในชุมชนต่างๆ มักมีปัญหาคาดความรู้ในการจัดการ สมาคมฯ ซึ่งได้รับการอุดหนุนงบประมาณจากหน่วยงานต่างๆ เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) สงขลา สสส. เป็นต้น จึงมีโอกาสนำทุนเสริม โดยตั้งวัตถุประสงค์ที่จะเข้าไปให้คำแนะนำสมาชิกในการจัดตั้งพัฒนากองกรค์ มีกิจกรรมทักษะความรู้ ความสามารถ ให้สมาชิกดูแลสุขภาพกาย

สุขภาพจิต ส่งเสริมสนับสนุนงานวิชาการ งานวิจัย ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเล่นกีฬา ออกกำลังกาย เพื่อเสริมสร้างสุขภาพ จัดแข่งขันกีฬาเพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ สร้างแบบอย่างที่ดีแก่สังคมภายใต้สโลแกนว่า “เพื่อผู้สูงอายุดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีเกียรติ มีศักดิ์ศรี และเป็นสุข”

อาจารย์เสาวนีย์ ประทีปทอง กรรมการบริหาร ฝ่ายแผนงานและโครงการ ของสมาคมฯ เล่าว่า กิจกรรมสำคัญของสมาคมที่ได้ดำเนินการแล้วประสบความสำเร็จอย่างน่าภาคภูมิใจอาจเรียงตามลำดับได้ดังนี้

1. การส่งเสริมพัฒนาการออกกำลังกาย และจัดการแข่งขันกีฬาผู้สูงอายุ จังหวัดสงขลา “ช่ออำควนเกมส์”

การส่งเสริมการออกกำลังกาย มีการผลิตสื่อส่งเสริมการออกกำลังกาย 5 ประเภท ได้แก่ โทเทอริก มโนราห์ประยุกต์ รำไม้พลอง ทักษะมวยไทย และแอโรบิค ที่ได้รับความนิยมและโด่งดังไปทั่วประเทศขณะนี้แล้ว นั่นคือ มโนราห์ประยุกต์หรือ มโนราห์ที่บิศ ซึ่งเป็นท่าร่วมรำมโนราห์เพื่อการออกกำลังกายหรือกับคนตรี

“สื่อดังกล่าวใช้ ในการออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุ เราเผยแพร่อบรมแล้ว จัดการแข่งขันท่าออกกำลังกายดังกล่าวในการแข่งขันกีฬาช่ออำควนเกมส์ ซึ่งปีนี้ จัดเมื่อ 10 กุมภาพันธ์ 2550 ที่สนามติณสูลานนท์ ก็ยิ่งทำให้กระแสการออกกำลังกายทั้งในและนอกชมรมเกิดขึ้น มีคนหันมาสนใจเรื่องสุขภาพได้มาก ทั้งขยายไปยังองค์กรต่างๆ เช่น โรงเรียน ภาซาดจังหวัด ไม้ไผ่เฉพาะสงขลา แต่ทั่วประเทศ เป็นสิ่งที่ภาคภูมิใจมาก ที่ทำให้ประชาชนทั้งประเทศหันมาสนใจเรื่องนี้” อาจารย์เสาวนีย์เล่าและว่า ที่คนสนใจมโนราห์ประยุกต์เท่าที่รับฟังมา เพราะคนตรีประกอบของมโนราห์เร้าใจความสำเนียงทำให้เกิดโครงการขยายเครือข่ายสร้างเสริมสุขภาพผู้ชุมชนโดยการออกกำลังกายแบบมโนราห์ประยุกต์ประกอบคนตรีพื้นบ้านสนับสนุนโดย สสส.และสภาผู้สูงอายุแห่งชาติอาเซียน

2. การเยี่ยมเยือนผู้สูงอายุ เพื่อให้มีความรู้แก่ผู้สูงอายุในเรื่องต่างๆ

“อันนี้เราจะเดินไปยังชมรมต่างๆ ทำให้เรารู้ว่า เขาทำอะไรกัน เราเอาเรื่องการพัฒนาองค์กร และอาชีพไปให้ โดยพวกเขาไม่ต้องมามากเราให้ด้านาก” อาจารย์เสาวนีย์เล่า กลุ่มที่ออกทำงานนี้มีักเป็นกรรมการบริหารสมาคมฯ หรือตัวแทน ซึ่งเป็นงานอาสาสมัคร ไม่มีผลตอบแทน กำหนดจะเดินทางสองเดือน/ครั้ง แต่ในปัจุบันจะเพิ่มความถี่เป็นเดือนละครั้ง

“พอเราไปแล้ว สิ่งที่ได้เห็นคือสภรณะของชมรมต่างๆ ว่าเข้มแข็ง ยึดเหนี่ยวหรือไม่เพียงพอ ถ้าไม่ดีก็แนะนำ ถ้าดีแล้วก็ชมกันไป” พ.อ.นิมิตรเล่าบ้าง ที่นำพอลิโอ ในกิจกรรมดังกล่าวก็น่าจะเป็นสิ่งที่ได้รับรู้ข้อเท็จจริงของปัญหาที่ว่า กลุ่มผู้สูงอายุ ถูกทอดทิ้ง ไม่ได้ได้รับความช่วยเหลือยังมีอีกมาก และรู้ว่าจุดไหน เรื่องใด ทางสมาคมฯ ก็ถือเอาโอกาสนำข้อมูลเหล่านี้มากระสุนเตือนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตามระบบให้รีบช่วยเหลือตามแนวทางที่เป็นไปได้

“เขาก็พอใจที่ได้อาชีพ แต่บางชมรมก็เก่งมากเรื่องการฝึกอาชีพ ได้รู้จักทำการออกกำลังกายที่เรานำไปฝาก แต่สิ่งที่ได้รับกลับมาก็น่าประทับใจ อย่างปกติการเดินทางทุกครั้งเราพกข้าวห่อไปด้วย แต่คนที่เราไปเยี่ยมมักเดินถือปืนโตกันมา คนละเอาเขามาเลี้ยง ซึ่งเป็นภาพที่งดงามเกิดขึ้น”

การลงไปเยี่ยมเยียนทำให้ประเมินได้อย่างหนึ่งว่า ชมรมผู้สูงอายุจะเกิดและเติบโต พัฒนาได้หรือไม่ มักขึ้นกับผู้นำชมรมเป็นสำคัญ ถ้ารู้หลักบริหาร ก็ทำให้เข้มแข็งอาจารย์ เสาวนีย์ยกตัวอย่างกลุ่มหนึ่งที่สมาคมฯเข้าไปส่งเสริมการทำมาหากินในกลุ่ม กลายเป็นสินค้าส่งออกที่ผลิตแทบไม่ทัน ผู้สูงอายุมีความสุข เพราะโดยพื้นฐานของกลุ่มคืออยู่แล้วนั่นเอง

3. กิจกรรมสังสรรค์ ที่กำหนดจัด 18 ตุลาคมของทุกปี งานนี้เพิ่งแล้วอาจดูเหมือนว่าไม่สำคัญสักเท่าไหร่ พ.อ.นิมิตรเล่าว่าคอนสมาคมฯจัดงานคิดว่าคนจะมาร่วมงานน้อย แต่กลายเป็นว่าการจัดงานในโรงแรมทำให้ไม่สามารถรับผู้เข้าร่วมได้ เพราะได้รับความสนใจมาก

“คนแก่เดินไม่คล่อง พอมางานได้วิ่ง วิดลอส ก็รู้สึกภูมิใจที่ทำได้” พ.อ.นิมิตรเล่า และว่ากำลังเป็นเวลาที่ผู้สูงอายุประจำปีของสงขลาที่อยู่ในความสนใจที่จะมีการเตรียมการจัดให้เพียงพอกับความต้องการมาร่วมงานของสมาชิก

4. กิจกรรมวันผู้สูงอายุแห่งชาติ ที่สมาคมฯ เปิดโอกาสให้มีการแสดงวัฒนธรรม การแสดงผลงาน วิชาของผู้สูงอายุ มีเยาวชนเข้าร่วมด้วย ในการจัดครั้งที่ผ่านมามีองค์กรเข้าร่วมนอกจากสมาคมฯเองยังมีสำนักงานพัฒนาสังคม และความมั่นคงมนุษย์ จังหวัดสงขลา อบจ.สงขลา และเทศบาลนครสงขลา

“งานนี้เปิดโอกาสให้เยาวชนเข้าร่วมด้วย เพื่อให้เห็นวัฒนธรรม อีกอย่างเราต้องการหาผู้สืบทอดรุ่นต่อไป เพราะถ้าคนรุ่นนี้ล้มตายไปจะได้มีคนมาทำงานต่อ” พ.อ.นิมิตรกล่าว

ในกิจกรรมดังกล่าวประกอบด้วยการทำบุญดักบาตร รดน้ำคำหัว ประवाद ผู้สูงอายุสุภาพดี สมเคราะห์ผู้สูงอายุยากไร้ การแสดงออกศิลปะวัฒนธรรมต่างๆ จำหน่ายผลิตภัณฑ์ผู้สูงอายุ ออกเวียน ถ่ายทอดคุณมีปัญญาของผู้สูงอายุสู่ชุมชน ซึ่งได้รับความสนใจมาก

อาจารย์เสาวนีย์ยังเล่ากิจกรรมอื่นของสมาคม ที่ได้ดำเนินการ เช่น การเข้าร่วมพระราชพิธีเฉลิมพระเกียรติวันพ่อแห่งชาติ และวันแม่แห่งชาติ ซึ่งจะนำสมาชิกไปเข้าเฝ้าถวายพระพรที่กรุงเทพฯ, การจัดทัศนศึกษาดูงาน, การประชุมอบรมความรู้และฝึกปฏิบัติทั้งทางกายและทางจิต โดยเชิญนายแพทย์ผู้เชี่ยวชาญ มาให้ความรู้ทางกาย ประเด็นที่จัดไปแล้วคือ ส่งเสริมภูมิปัญญาตะวันออก และระบบประสาทวิทยา ส่วนทางจิต ได้แก่ อบรมความรู้ ทักษะการปฏิบัติธรรม โดยสมาชิกได้เข้าปฏิบัติธรรมที่วัดป่าสิริโธฯ พัทยา

นอกจากนี้การจัดทำจุดสารสัมพันธ์สมาคมเครือข่ายสุขภาพผู้สูงอายุจังหวัด สงขลา ซึ่งอาจารย์เสาวนีย์รับเป็นบรรณาธิการ เป็นจุดสารราย 4 เดือน แจกให้กับชมรมผู้สูงอายุ ท้องสมุทร และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยปัจจุบันแจกฟรี เพราะได้รับการอุดหนุนงบประมาณ ไม่ต้องจ่ายค่าสมาชิกเหมือนก่อน

เนื้อหาประจำของจุดสารสัมพันธ์สมาคมเครือข่ายสุขภาพผู้สูงอายุจังหวัด สงขลา นำเสนอความเคลื่อนไหวของสมาคม สิทธิผู้สูงอายุ สารความรู้เกี่ยวกับสุขภาพเบื้องต้นของผู้สูงอายุ การป้องกัน รักษาโรค บทกวีที่สมาชิกเขียนส่งมา ความเคลื่อนไหวกิจกรรมทุกอย่างสมาชิกหรือชมรมผู้สูงอายุทั่วไปจะส่งข้อเขียนมา ธรรมะกับสังคม เกร็ดความรู้เรื่องอาหาร ไรศภัยและเรื่องทั่วไป ก้าวทันโลก เทียวเมืองไทย ตามตอบปัญหา คลายเครียดภาพกิจกรรมของสมาคม แต่ที่น่าสนใจมากอย่างหนึ่งคือ ความเป็นมาของเหตุการณ์ภาคใต้ ที่ลงเป็นตอนๆ โดยพลตำรวจโทหิรัญพันธ์ นายกสมาคมฯ ที่อดีตคือนายตำรวจระดับสูงที่สุดแล้วรับผิดชอบพื้นที่ภาคใต้ และเคยผ่านสมรภูมิการสู้รบในเหตุการณ์ความไม่สงบในอิสลามแล้วนั่นเอง

อาจารย์เสาวนีย์สรุปภาพรวมในงานของสมาคมฯ ว่า ในส่วนที่ดีคือ ได้ดึงเอาผู้สูงอายุ หันมาดูแลสุขภาพกาย และหันมาช่วยสังคมมากขึ้น ส่วนที่เป็นปัญหาอยู่ อาจจะเป็นในเรื่องการขาดงบประมาณในการดำเนินการ จึงไม่สามารถตอบสนองความต้องการของแต่ละชมรมได้ครบถ้วน

สิ่งที่ทางสมาคมฯ ตระหนักคือ ปัญหาเรื่องผู้สูงอายุที่ยากไร้ จำนวน
ถูกทอดทิ้ง อยู่ตามหัวไร่ปลายนามาก ที่เห็นและเข้าไปช่วยเหลือ และกำลัง
สำรวจข้อมูล

"ผู้สูงอายุยากไร้ 6,000 กว่าคน ช่วยตัวเองไม่ได้ อันนี้เรากำลังของบ
ประมาณสนับสนุนจากผู้ว่าราชการจังหวัดราว 100,000 บาท เพื่อไปช่วยเหลือ
ไปเยี่ยม ให้อาหาร หาทายช่วย ส่วนมากอยู่ตามหัวไร่ปลายน ไม่มีโอกาสเป็น
สมาชิกของชมรม เพราะการเป็นสมาชิกต้องมียกจ่ายอยู่ พวกเขาไม่มีโอกาสสหกร
บางคนไม่มีโอกาสแม้แต่จะออกไปข้างนอกที่อยู่ห่างไกล แต่เราจะให้เงินไม่ได้
ส่วนนี้ อบค. จะช่วยอยู่แล้ว เป็นหน้าที่เขา เราอาจทำได้ช่วยเหลือเบื้องต้นเท่าที่ทำได้
และให้กำลังใจว่าเมื่ออยู่ไกลออกมาไม่ได้ ก็มีคนห่วงใยให้กำลังใจอยู่ งานนี้ยัง
ไม่รู้สึกขบหรือไม่ (สัมภาษณ์ 2 ก.ค. 2550) แต่เราจะบรรจุอยู่ในแผนงานปี 2551
ด้วย" อาจารย์เสาวนีย์และ พ.อ. นิมิตร ร่วมกันให้ข้อมูล

ปี 2551 ทางสมาคมฯ ยังจะมีการเพิ่มกิจกรรมอีกมาก เช่น โครงการส่งเสริม
อาชีพเพื่อสร้างรายได้ของผู้สูงอายุ อย่างการนวดแผนไทย, การจัดทำสื่อเผยแพร่
คุณงามความดีของผู้สูงอายุที่ดีเด่น เรียกว่าบรรพชนคนดี เป็นกนังสื่อและซีดี
เพื่อเผยแพร่ต่อสังคม โดยพิจารณาจากคนดีใช้ชีวิตพอเพียง ช่วยเหลือสังคม
ปฏิบัติตนเป็นคนดี, โครงการวิจัยเพื่อหาปัญหาการกรบริหารของชมรม และโครงการ
ทำให้งิจกรรมของสมาคมฯ เข้มแข็ง ฯลฯ

ข้อมูลจากอาจารย์ชัย รูปคำดี แห่งสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
ได้สำรวจข้อมูลผู้สูงอายุเมื่อปี 2548 พบว่า ในจังหวัดสงขลามีอยู่ 131,987 คน
โดยตัวเลขผู้ที่มีอายุสูงกว่า 100 ปีขึ้นไปมีอยู่ 638 คน ในสงขลาก็นับว่าเป็น
สิ่งที่น่าบ่งบอกสถานการณ์ที่น่าภาคภูมิใจของผู้สูงอายุอย่างหนึ่ง เพียงแต่ทำอย่างไร
ให้ "ผู้สูงอายุดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีเกียรติ มีศักดิ์ศรี และเป็นสุข" อย่าง
สโลแกนของสมาคมเครือข่ายสุขภาพผู้สูงอายุจังหวัดสงขลา.

ป้อมกันภัยชายบุรีศึกษาดูงาน อ.สงขลา
22 สิงหาคม 2550

โรงเรียนชายบุรีศึกษา

โรงเรียนชายบุรีศึกษา อ.สงขลา

โรงเรียนประสบการณ์ชีวิต “ไม่อยากเป็นเหยื่อบนถนน”

อัจฉิมา พรรณนา นักวิชาการสาธารณสุข สำนักงานสาธารณสุข
จังหวัดสงขลา เล่าถึงสถานการณ์อุบัติเหตุของจังหวัดสงขลา ณ ปัจจุบัน

“80% เกิดจากการไม่สวมหมวกกันน็อค สาเหตุอื่นเกี่ยวกับการขับรถซึ่ง
ไม่เคารพกฎจราจร โดยเฉพาะการขับซี้ขณะเมาสุรา ทำให้เกิดการสูญเสียมากเพราะ
อยู่ในสภาพปราศจากการควบคุม”

รถเขอะขึ้นทุกวัน, วิธีการขับซี้, การดื่มสุรา, สภาพถนน และ สภาพภูมิอากาศ
ล้วนแล้วแต่เป็นปัจจัยนำไปสู่อุบัติเหตุร้ายแรงได้ทั้งสิ้น สาเหตุหลักอยู่ที่ คน ถนน
รถ ส่วนสภาพดินฟ้าอากาศเป็นปัจจัยเสริมเข้ามาอีกด้วย

เมื่อเกิดอุบัติเหตุขึ้นมาแต่ละครั้ง คนที่รับกระทบโดยตรงก็คือเหยื่อบน
ท้องถนนเหล่านั้น ความสูญเสียทั้งชีวิต ทรัพย์สิน อาชีพ ครอบครัว ทุกสิ่งทุกอย่าง
อาจจบลงเมื่อเกิดอุบัติเหตุ ขณะเดียวกันและประเทศชาติต้องรับภาระกับปัญหา
เหล่านี้ด้วย โดยมี 5 ยุทธศาสตร์ของรัฐบาลต่อสู้ปัญหาดังกล่าว

ในกรอบของแผนสุขภาพจังหวัดสงขลา อัจฉิมาเป็นผู้รับผิดชอบในการจัด
กิจกรรมลดอุบัติเหตุจรรยาบรรณหลายโครงการ หนึ่งในนั้นคือการจัดประชุม
เชิงปฏิบัติการ “ไม่อยากเป็นเหยื่อบนถนน” เมื่อ 4 มิถุนายน 2550 ที่ผ่านมา
ที่โรงแรมหาดใหญ่พาราไดสแอนด์รีสอร์ท อำเภอหาดใหญ่ ผู้ร่วมประชุมมาจาก
ศูนย์เครือข่ายเหยื่อเมาแล้วขับ จังหวัดสงขลา

สมาชิกของศูนย์เครือข่ายเหยื่อเมาแล้วขับ จังหวัดสงขลา ปัจจุบันมีอยู่ประมาณ 30 กว่าคน บุคคลซึ่งอยู่ในสภาพพิการแขน ขา หรือกระทั่งสมองที่ต่างได้รับความกระทบกระเทือนมาจากอุบัติเหตุ มาจากหลายแหล่งทั่วสงขลา ผลพวงจากอุบัติเหตุหลายประเภท เป็นเหยื่อตั้งแต่คนเดินถนนไปจนกระทั่งขับรถยนต์

แน่นอนว่าพวกเขาเป็นเพียงส่วนหนึ่ง เพราะยังมีอีกมากที่ยังไม่พร้อมออกมาทำกิจกรรมร่วมกับคนอื่น แต่อนาคตน่าจะเป็นกลุ่มใหญ่ที่จะมาทำงานช่วยสังคม เพราะหลายคนที่มาเข้าร่วมแล้วทำให้เห็นว่า มาด้วยใจจริงๆ แม้ไม่พร้อมทั้งทางกายและทางอื่น บางคนมีความมุ่งมั่นที่จะเข้าร่วมมาก อดทนเดินทางมาด้วยตนเอง การประชุมเชิงปฏิบัติการ “ไม่อยากเป็นเหยื่อบนถนน” นอกจากจะให้ความรู้ สร้างพลังใจให้กับผู้ประสบอุบัติเหตุที่ทำให้ชีวิตของพวกเขาพลิกผันกลายเป็นผู้พิการในชีวิตหลังจากอุบัติเหตุ หลายคนตั้งใจที่รู้ว่าตัวเองมีค่ากับสังคม และไม่คิดว่าจะมีโอกาสเช่นนี้มาก่อน

ส่วนสำคัญของกิจกรรมดังกล่าวเพื่อฝึกอบรมให้ เหยื่อเมาแล้วขับเหล่านี้เป็นวิทยากร สำหรับการเผยแพร่ องค์กรการแม่ไม่ขับให้กับสังคมต่อไป

หลังจากการฝึกอบรมในครั้งนั้นเหยื่อเมาแล้วขับจึงได้เดินทางมาร่วมกิจกรรมสร้างจิตสำนึกลดอุบัติเหตุจรรยาในสถานศึกษา ในฐานะวิทยากร โดยเริ่มครั้งแรกที่โรงเรียนปิยะมหาราชาลัย อำเภอหาดใหญ่ เมื่อ 21 มิถุนายน 2550 ถัดจากนั้นอีกวันหนึ่งกิจกรรมเดียวกันจัดที่โรงเรียนบ้านเขาแดง อำเภอสิงหนคร

กิจกรรมดังกล่าวยังจัดแล้วที่โรงเรียนหาดใหญ่วิทยาสัย 2 และกำลังจะจัดที่โรงเรียนมหาวิทยาลัยราชูร จังหวัดสงขลา และโรงเรียนสงขลาวิทยาคม หลังจากนั้นก็มีการของบประมาณในการดำเนินการต่อไปตามสถานศึกษาอื่นอย่างต่อเนื่องไปเรื่อยๆ โดยสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสงขลา เพื่อให้เกิดประโยชน์กับเยาวชนและสังคม พร้อมชักชวนหน่วยงานที่มีส่วนกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมด้วย เช่น ตำรวจ ซึ่งเข้าร่วมเป็นวิทยากร เป็นต้น

“วิทยากรที่เป็นเหยื่อเมาแล้วขับจะเล่าประสบการณ์ของเขาว่าเกิดอะไรขึ้นกับชีวิต ชีวิตปัจจุบันอยู่อย่างไร ทำอะไร ข้อคิดเตือนสติว่าอย่าได้เป็นเช่นพวกเขา พอเล่าเรื่องแบบนี้แล้ว บางคนก็ตาขวางเลย แล้วเขาจะถามเด็กกว่าอยากเป็นเช่นพวกเขาไหม เด็กที่ฟังอย่างตั้งใจก็จะบอกว่าไม่อยากจะเป็นอย่างเขา”

นั้นเป็นการสร้างจิตสำนึกให้เด็กในเรื่องการใช้รถใช้ถนน การระมัดระวังอุบัติเหตุฉุกเฉินเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาถ้าประมาท ซึ่งทีมงานผู้จัดการคิดว่าจะให้อะไรกับเด็กได้เยอะ ในการนำเอากรณีศึกษาไปพูด ไปพบโดยตนเอง แทนการเขียนรู้ทั่วไป กิจกรรมต่างๆ ยังจัดอย่างน่าสนใจไม่ว่าการเล่นเกมส์ แจกของขวัญ (หมวกกันน็อก) ประกวดคำขวัญ เปลี่ยนแปลงให้เข้ากับความสนใจของกลุ่มเด็กที่ไปพบ

ดวงดาว รัตนะ วิทยากรจากเครือข่ายเหยื่อเมาแล้วขับ จังหวัดสงขลา เล่าว่า สมาชิกของเครือข่ายเหยื่อเมาแล้วขับกระจายอยู่ทั่วจังหวัดสงขลา การดำเนินโครงการกิจกรรมสร้างจิตสำนึกลดอุบัติเหตุจรรยาบรรณในสถานศึกษา จึงแบ่งมาเป็นวิทยากรออกไปตามพื้นที่ใกล้เคียงที่ทำนัก โดยมีรถจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมารับถึงที่บ้าน เพราะส่วนมากเป็นผู้ต้องนั่งอยู่บนรถเข็น

สาเหตุที่หลายคนต้องพิการเพราะอุบัติเหตุ มีสาเหตุหลายอย่างไม่ว่าจะเป็น การไม่ใส่หมวกกันน็อก ไม่เชื่อฟังผู้ใหญ่ และเมาแล้วขับ

“ส่วนใหญ่จะเล่าประสบการณ์อุบัติเหตุให้เด็กฟัง” ดวงดาวว่า

เรื่องของเธอนั้นมีว่า เป็นเด็กสาวคนหนึ่งเกิดที่ตำบลบ้านพรุ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เป็นลูกคนสุดท้อง มีพี่ชาย 2 คน หลังจบมัธยมศึกษาได้ไปศึกษาต่อชั้นปริญญาตรีที่วิทยาลัยครูหมู่บ้านจอมบึง จังหวัดราชบุรี (ปัจจุบันมหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง) ในคณะครุศาสตร์ วิชาเอกดนตรีศึกษา

ปี พ.ศ.2529 ขณะเป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 4 ซึ่งเป็นปีสุดท้าย วันหนึ่งได้นั่งรถบัสไปเที่ยวมาดกับเพื่อนที่อำเภอเขาชัยวัน จังหวัดกาญจนบุรี ในซากลับซึ่งเธอนั่งมากับคนขับเพียงลำพังรถได้เกิดอุบัติเหตุแตกโค้ง

คนขับไม่เป็นไร แต่ตัวเธอกระดูกสันหลังหัก เกิดการบาดเจ็บที่ไขสันหลัง ทำให้เป็นอัมพาตก่อนล่าง ต้องนั่งรถเข็น เดินไม่ได้ตลอดชีวิต นับตั้งแต่ปลายปี 2529 เป็นต้นมา

“สาเหตุอุบัติเหตุคราวนั้น เนื่องจากไม่ชำนาญเส้นทาง เพราะเป็นทางโค้งมาก ตอนนั่งรถไม่คาดเข็มขัดนิรภัย ชาวบ้านที่มาช่วยเหลือก็ช่วยเหลือไม่ถูกวิธี และที่สำคัญคนขับเมาเหล้า”

เธอเล่าว่าต้องเข้ารักษาตัวที่โรงพยาบาลเอ็กซ์อินอยู่ราว 3 เดือน โดยใส่ท่อเล็กตามกระดูกเอาไว้ แต่เนื่องจากเกี่ยวกับระบบเส้นประสาทจึงช่วยอะไรไม่ได้มาก พยายามกลับมาสอบจนจบศุภศาสตรบัณฑิต แต่ใช้วุฒิการศึกษาไปสมัครงานเป็นครูที่ไหนก็ไม่มีใครรับ เพราะกลายเป็นคนพิการ จึงกลับมามีหน้าที่บ้านพุด อันเป็นถิ่นเกิด พยายามค้นคว้าจนช่วยผู้ชีวิต หันไปประกอบอาชีพทำขนมขาย โดยมีแม่คอยดูแลช่วยเหลือ ต่อมาจึงเริ่มอาชีพเพาะเห็ด จนพัฒนากลายเป็นสวนเห็ดครบวงจร เป็นผู้รอบรู้เชี่ยวชาญเรื่องการเพาะเห็ด ถ่ายทอดความรู้ต่อสังคมในวงกว้าง และช่วยเหลืองานสังคมหลายด้าน แม้จะมีข้อจำกัดส่วนตัวมากมาย โดยเฉพาะในเครือข่ายเหยื่อเอดส์ของจังหวัดสงขลา

“เมื่อ 3 ปีที่แล้วมีน้องคนหนึ่งชวนเข้าร่วมชมรมเหยื่อเอดส์” ดวงดาวเล่า น้องคนนี้เป็นคนพิการที่อยู่ในชมรมคนพิการสงขลาที่รู้จักกันคืออยู่แถวจึงเริ่มทำกิจกรรมดังกล่าวสืบเนื่องมา อย่างการร่วมรณรงค์ 7 วันอันตรายตามนโยบายของรัฐบาล ไปพูดให้นักเรียนตามโรงเรียน สถานศึกษาต่างๆ และบรรยายให้ผู้ถูกคุมประพฤติฟัง

“น่าจะเป็นประโยชน์บ้าง อย่างที่ไปพูดที่โรงเรียนหาดใหญ่วิทชายชัย ตอนหลังทางโรงเรียนก็บอกว่า เด็กนักเรียนมีความตระหนักในการใส่หมวกกันน็อกมากขึ้น บางแห่งจะจัดเด็กที่ขึ้นรถมอเตอร์ไซด์มาโรงเรียนมาฟัง เราก็แจกหมวกกันน็อกให้ด้วย” เธอเล่า นอกจากเหยื่อเอดส์แล้ว ในการทำกิจกรรมแต่ละครั้งจะมีหมอ ตำรวจจราจร มาร่วมให้ความรู้ในกิจกรรมเดียวกัน

ดวงดาวซึ่งยังอยู่ในเครือข่ายเกษตรไร้สารพิษ ผลิตอาหารเพื่อสุขภาพให้กับชุมชน ยังมีมุมมองว่า “ในทางอาหารเราไม่ควรนำสารพิษเข้าสู่ร่างกาย อย่างเห็ด ทุเรียน เป็นสิ่งไม่ดี ก็ไม่ควรนำเข้าสู่ร่างกาย ควรเลือกดี แต่ขณะที่ยังไม่เลือกดีเอดส์ก็ไม่ควรขับรด”

นับเป็นสิ่งที่เธอพยายามบอกสังคม ให้ตระหนัก และปฏิบัติอย่างจริงจังเสียที หลังจากเธอตกเป็นเหยื่อเอดส์กว่า 20 ปี.

กลุ่มกอไฟโม่ไซ่แก่กลุ่มรับชื่อน้ำยาง

“เมื่อพูดถึงแรงงานนอกระบบ เรามักหลงลืมว่าคนกรีดยางก็อยู่ในข่ายนี้”

วันเพ็ญ คังป่าน แกนนำกลุ่มน้ำยางกอไม่เล่าและว่า ตลอดเวลาที่ผ่านมา ชาวสวนยางมีปัญหามาจากการถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง และผลกระทบทางสุขภาพจากการทำงาน

ด้วยท่าทางการประกอบอาชีพที่คั่งงมๆ เมษๆ วันละหลายชั่วโมง การพักผ่อนไม่เป็นเวลา การออกแรงยกถังใส่ น้ำยางที่มีน้ำหนักมาก เพื่อนำส่งขาย และผลกระทบร้ายแรงจากสารแอมโมเนียที่ใส่ในน้ำยาง

วันเพ็ญ คังป่าน เป็นมือตะโก้ของ อัมพร คังป่าน อธิการบดีมหาวิทยาลัยชาวบ้าน แห่งตำบลคลองเปือย กลุ่มออมทรัพย์อันเป็นต้นแบบที่รู้จักกันทั่วประเทศ กลุ่มออมทรัพย์ที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง ต่อยอดสู่การพัฒนาด้านอื่นๆ

วันเพ็ญเป็นสมาชิกของกลุ่มออมทรัพย์คลองเปือยคนหนึ่ง และได้ริเริ่มจัดตั้งกลุ่มน้ำยางกอไม่ แห่งหมู่ที่ 10 บ้านชาชนา ตำบลคลองเปือย อำเภอองะระ จังหวัดสงขลาขึ้น เป็นกลุ่มรับชื่อน้ำยางที่สามารถคอบไซ่ของปัญหาของชาวสวนได้อย่างน่าสนใจ จนได้รับเลือกให้เป็นโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการทำงานสำหรับแรงงานนอกระบบ : ภาคการผลิต ที่สนับสนุนโดย สสส.

เริ่มแรกกลุ่มกอไฟโม่ได้ร่วมมาจากกลุ่มออมทรัพย์คลองเปือย โดยผู้เงินกลุ่มออมทรัพย์มาลงทุนริเริ่ม เพราะต้องใช้เงินสกลพุนเวียนเป็นรายวัน และกลุ่มน้ำยางกอไม่ก็เกิดขึ้นครั้งแรกที่หน้ามหาวิทยาลัยชาวบ้านนั่นเอง ก่อนขยายมาอยู่ที่ใหม่ซึ่งไม่ไกลจากที่เดิมนัก

หลังจากดำเนินการได้ 6 เดือน สามารถใช้กำไร 5% คืนหนี้สินได้หมด พร้อมเริ่มเป็นผลสมาชิกและพัฒนากลุ่มมาอย่างต่อเนื่อง เมื่อได้สถานที่แน่นอน ได้จัดการถมดินยกพื้น สร้างโรงเรือนมาตรฐาน เริ่มสร้างอุปกรณ์ พร้อมระบบ การบริหารกลุ่มภายใต้แนวคิดที่ว่า ทุกอย่างไปโรงโสตตรวจสอบได้ตลอดเวลา

ไม่รวมเกอ หม้อรวมดิน

ทุกคนร่วมใจ กำไรร่วมกัน

วันเพ็ญเล่าว่า การทำสวนยางเป็นอาชีพหลักของชาวบ้านถิ่นนี้ที่สืบทอดกันมาหลายรุ่น เดิมได้น้ำยางมากแล้วต้องทำยางแผ่นตากแห้งแล้วเอาไปขาย กระทั่ง ยุครังหันมาขายน้ำยางสด แต่ถูกเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลางมาตลอด จึงมีความคิดที่จะรวมกลุ่มช่วยเหลือกันเอง

“เราคิดกันมาเสมอว่ากริดยางไปขายพ่อค้าจะถูกเอาเปรียบมาตลอด โกงทั้งราคา น้ำหนัก ความเข้มข้น”

จึงจัดตั้งกลุ่มกอไม้ขึ้นครั้งแรก 9 พฤศจิกายน 2549 สมาชิกก่อตั้งเริ่มแรก 10 คน

“จนถึงปัจจุบันเรามีสมาชิก 124 คน ทางกลุ่มจะมีการกิจวัตรรับซื้อน้ำยาง จากสมาชิกทุกวัน” วันเพ็ญเล่า ภายในกลุ่มจะมีการเลือกกรรมการบริหารขึ้นอีก 10 คน และตั้งกรรมการที่คอยดำเนินการรับซื้อน้ำยาง 3 คนไว้ทำงานบริการสมาชิก

ด้วยกระบวนการกลุ่มดังกล่าว ทำให้ชาวบ้านตัดพ่อค้าคนกลางออกจากระบบได้ แทนที่กำไรจะตกอยู่กับพ่อค้า กลับได้เป็นผลคืนมาด้วยสมาชิกเอง ทุกวันนี้ผลกำไรของกลุ่มต่อรอบ 6 เดือนมีถึง 1 ล้านบาท

ปัญหาอย่างหนึ่งของชาวสวนยางผู้ชายน้ำยางสด ต้องสัมผัสสารเคมี แอมโมเนียที่ใช้เทใส่ในน้ำยาง เพื่อป้องกันการแข็งตัวน้ำยางก่อนจะส่งขายกลุ่ม และไปถึงโรงงานต่อไป

สองขั้นตอนที่ชาวสวนมีโอกาสสัมผัสสารอันตรายดังกล่าว ขึ้นแรกต้องเดินลงไปใต้น้ำยางหลังจากเก็บรวบรวมจากต้นยางเองดังก่อนนำมาขาย และอีกครั้งหนึ่ง ณ จุดรับซื้อน้ำยาง เพราะต้องเทน้ำยางใส่ถังเหล็กทรงกลมกระบอก ขนาดใหญ่ ความจุ 1,700 ลิตร ที่ชาวบ้านเรียกกันติดปากสามศัพท์โรงงานว่า “ถังบีก” ในถังดังกล่าวจะมีการใส่สารแอมโมเนียเตรียมเอาไว้ด้วย

แอมโมเนียมีกลิ่นรุนแรง อันตรายต่อระบบเนื้อเยื่อ แต่ถึงขณะคลานน้ำไปใส่ ทุกวันนี้ทางโรงงานมักแจกจ่ายมาให้ชาวสวนผ่านกลุ่มรับซื้อน้ำยางต่างๆ

กรณีชาวบ้านควนหัวช้าง อำเภอจะนะ เปิดถังใส่สารแอมโมเนีย ซึ่งเก็บไว้กลางแดด ทำให้ร้อนและไอระเหยพวยพุ่งเข้าจมูก เกิดอาการหายใจไม่ทัน ถึงกับช็อคเสียชีวิตมาแล้ว คนที่ได้รับสารพิษในลักษณะดังกล่าวจนเกือบเสียชีวิตอีกพบที่หมู่ที่ 8 ตำบลคลองเปือย

“เราเป็นกลุ่มแรกที่ตระหนักถึงปัญหาดังกล่าว คิดว่าถ้าสารที่ว่าถูกร่างกายจะแสบ เข้าตาตาบอด กินเข้าไปตาย ระเหยเข้าจมูกหรือปากทำให้เยื่อหุ้มประสาทบางลง กัดกร่อนทำลายเนื้อเยื่อ” วันเพ็ญเล่า

การแก้ปัญหาแบบชาวบ้านเบื้องต้นเริ่มจากการกวาดชั้นไม่สารเคมีเวือรภาคพาคั่วที่สะอาดมาปิดปาก ปิดจมูก กระทั่งซื้อหมวกไอ้ไม่งวมปิดปาก ปิดจมูกเอาไว้ใช้ตอนที่ต้องเกี่ยวข้องกับสารเคมีทำให้บริการสมาชิก

หมวกไอ้ไม่งวมที่วันเพ็ญว่ายังแฉวนอยู่ที่กลุ่ม และบางคนยังหยิบมาใช้บ้าง เพราะทุกวันนี่ทางกลุ่มได้ใช้เทคโนโลยีใหม่ที่ทำให้ห่างไกลจากสารแอมโมเนียได้อย่างเด็ดขาด

เทคโนโลยีดังกล่าวทางกลุ่มได้รับความร่วมมือจาก อาจารย์อุเมธ รัชประพัฒน์ จากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มาร่วมออกแบบอุปกรณ์สำคัญ 3 อย่างที่ดีถือว่าเป็นเครื่องมือต้นแบบที่พลิกโฉมความปลอดภัยของชาวสวนยางจากสารเคมีอันตราย

ก่อนนี้เมื่อชาวบ้านขนน้ำยางจากสวนมาขาย ซึ่งมีใช้รถมอเตอร์ไซด์มาถึงจุดการขายน้ำยางจะต้องใช้น้ำหนัก วัดความเข้มข้น (เปอร์เซ็นต์) เทน้ำยางใส่ถังบีกที่แฉวนด้วยโซ่และมีรอกเอาไว้ดึงขึ้นคานเพื่อวางลงบนรถ เพื่อบรรทุกส่งโรงงานรับซื้อน้ำยาง ตามขั้นตอนดังกล่าวโอกาสรับสารแอมโมเนียจากถังบีกระหว่างเทน้ำยางลงไปจึงยังมีสูง

จากการช่วยกันคิดและพัฒนาระหว่างชาวบ้านกับนักวิชาการ จึงได้แนวคิดว่าเลิกใช้ระบบโซ่แฉวนถังบีกที่ต้องชักรอกขึ้นลงบนรถบรรทุก เพราะไม่สะดวกและอันตรายจากสารเคมีในการเทน้ำยางลง

“มาได้วิธีใหม่โดยการถมที่ดินทำโรงเรือนเพื่อรับซื้อน้ำยางให้สูงกว่าพื้นปกติรถบรรทุกถังบีกเข้ามาจอดเทียบรอน้ำยางที่ปล่อยลงไป ถังบีกอยู่บนรถไม่ต้องยกขึ้นยกลงอีก เราเป็นคนคิดเรื่องการทำระบบถังตักน้ำยางขนาดใหญ่ ทำหน้าที่เป็นเหมือนราง มีท่อปล่อยลงไปยังถังบีก”

ระบบใหม่ นอกจากไม่ต้องออกแรงซักออก ชาวบ้านและกรรมการที่คอย
ดำเนินงานไม่ต้องสัมผัสกับถังปฏิกที่ใส่สารแอมโมเนียอีกแล้ว เพราะการเทน้ำจาก
จากถังที่นำมาจากสวนนั้นได้ทดลองถังพักก่อนจะไหลลงถังปฏิกที่อยู่ห่างกันมาก

เพื่อความสะดวกในระบบใหม่นี้ อาจารย์สุเมธออกแบบอุปกรณ์สำคัญ 3
ส่วน ประกอบด้วย

1. ถังเอาไวรอรอบรับน้ำยาง จากถังขนน้ำยางส่วนตัวของชาวบ้านหลังการซื้อ
ขายเสร็จสิ้น ถังดังกล่าวหลังรองรับน้ำยางมีแขนยกที่สามารถยกเทลงในถังพักก่อน
ปล่อยน้ำยางไปสู่ถังปฏิกได้อย่างง่ายดาย น้ำยางไม่กระเด็นเข้าหน้า

2. เพื่อแก้ปัญหาการยกถังน้ำยางที่บรรทุกมาโดยมอเตอร์ไซด์ ซึ่งมีน้ำหนักมาก (จากความรู้แจ้งราว 60 ลิตร) ซึ่งในอดีตชาวบ้านเอากระสอบป่านมาตัด
เป็นถุงแขวนที่ขอบเบาะมอเตอร์ไซด์ ยกลงอย่างลำบาก ต่อมามีการคิดโครงเหล็ก
มาใช้แขวนลักษณะเดียวกับกระสอบ ก็ยังเจอปัญหายกขึ้นลงลำบาก ในที่สุดจึง
ได้ตัดแปลงตัวล้อรถให้เปิดโครงเหล็กออกโดยง่ายด้านข้าง แทนที่จะยกขึ้นลงจาก
ด้านบน ทำให้สะดวกไม่ต้องออกแรงมาก และเกิดอาการบาดเจ็บตามมาได้

3. ถังแอมโมเนียที่มีกจะเก็บใส่ถังปิดเอาไว้ที่จุดรับซื้อน้ำยาง และอาจเกิด
อันตรายจากการเปิดฝาด้านบนเพื่อเทลงไปใช้ มีการออกแบบให้มีกอกที่ปล่อย
ลงด้านล่างแทน พร้อมวางบนเสาตั้ง คนที่ต้องการนำสารเคมีไปใช้ก็เอาภาชนะมารอง
เปิดกอก แล้วดรอกลงข้าง เมื่อได้ตามต้องการจึงเข้ามาปิดกอก

วันเพ็ญเล่าว่า ในเทคโนโลยีใหม่ที่ร่วมกันคิดทำให้ลดปัญหาน้ำเปียกที่
ปล่อยทิ้งจากแบบเดิม เพราะเหลือเพียงถังถังพักที่เป็นรางจำนวนไม่มาก ไม่มี
สารเคมีเจือปนมากเหมือนก่อน เห็นได้จากต้นไม้บริเวณรอบยังงอกงาม บ้านใกล้
เคียงไม่เดือดร้อน

“ที่สำคัญ เป็นกระบวนการพัฒนา ร่วมคิดระหว่างชาวบ้านและนักวิชาการ
ได้เรียนรู้กัน ครั้งแรกที่คิดเครื่องมือออกมาปรากฏว่าใช้ไม่ได้ ต้องนำมาปรับปรุง
กันถึง 3 ครั้งกว่าจะใช้ได้จริง”

“ตอนที่การสัมผัสสารเคมีจึงแทบไม่มีแล้ว ยกเว้นที่เอาไปใช้ตามสวนยาง
เราก็แนะนำว่า การนำไปใส่ภาชนะโลว์ต้องเขียนฉลากเอาไว้ทุกครั้งว่า เป็น
แอมโมเนีย สารเคมีอันตราย เพราะสภาพทั่วไปก็เหมือนน้ำ อาจมีคนเข้าใจผิด
ซึ่งเคยเกิดมาแล้วบ่อยครั้ง”

สร้างกลุ่มพัฒนาคน เพื่อสังคมไม่ให้มีมลพิษ โดยสโลแกนที่ว่า

1. หัวใจดำ ทำสีขาว ซักสิ่งน่าเสีย มลพิษ เพื่อชีวิตและสุขภาพ
2. สร้างทุน ใช้ภูมิปัญญา เพื่อที่ได้มาซึ่งผลกำไร
3. สร้างงานให้ไปรุ่งใส ผลกำไร ไม่ปิดบัง

ผลจากความตระหนักถึงผลกระทบของกลุ่มน้ำยางก้อน ทางการกลุ่มจึงได้รับเลือกให้เป็นโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการทำงานสำหรับแรงงานออกระบบ : ภาคการผลิต ที่สนับสนุนโดย สสส. และล่าสุดได้รับ 2 รางวัลจาก สสส. และมูลนิธิเพื่อการพัฒนาแรงงานและอาชีพ ประจำปี 2550 อีก 2 รางวัลคือ

รางวัลเกียรติคุณพัฒนาสุขภาพ ความปลอดภัย และสิ่งแวดล้อมด้วยเทคโนโลยีสะอาด

รางวัลเกียรติคุณธุรกิจต้นแบบพัฒนาสุขภาพ ความปลอดภัย แรงงานออกระบบ

“คิดว่าที่มาของการรับรองดังกล่าวน่าจะมีผลมาจากความเอาใจใส่ปัญหาของกลุ่ม โดยเฉพาะการตระหนักพิษภัยจากแอมโมเนีย ระยะแรกขนาดที่ไม่รู้ทำอย่างไร ป้าเขาจึงมาครอบไว้ก่อนเลย การจัดการที่เป็นระบบของกลุ่ม ในกลุ่มมีระบบอนามัย เช่น สุขา และน้ำสะอาดไว้ดื่ม น้ำล้างมือ กิจกรรมทุกอย่างเป็นไปโดยความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกช่วยกันทำงาน”

ทุกวันนี้กลุ่มได้จัดแบ่งผลกำไรให้สมาชิกทุก 6 เดือน กระบวนการกลุ่มจะมีการประชุมใหญ่ทุก 6 เดือน เพื่อชี้แจง รับฟังปัญหา กำไรในราย 6 เดือนอยู่ที่ราว 1 ล้านบาท หักค่าคนทำงานและหักเข้ากลุ่มไว้ 5% แล้วปันผลให้สมาชิกได้ก็โลกริมละ 6.5 บาท ยังจัดสวัสดิการให้กลุ่ม โดยช่วยเหลือสหละ 40 บาท บริจาคให้อาหารกลางวันเด็กนักเรียน และกิจกรรมองวัด ไม่ว่าจะเป็นทอดกฐินทอดผ้าป่า หรือซ่อมแซมมัสยิดของพี่น้องมุสลิม ซึ่งเป็นสมาชิกของกลุ่มด้วย

“กำไรทุกคนได้กัับมกหมด ไม่ต้องผ่านพ่อค้าคนกลาง ทุกวันนี้ถือว่าเราได้ไล่พ่อค้าคนกลางได้ผล โดยเฉพาะที่ตำบลคลองเปือยก็ได้เกิดกลุ่มน้ำยางขึ้นมา 10 กลุ่มแล้ว แต่ละกลุ่มมีการพัฒนาในเรื่องต่างๆ สำหรับกลุ่มก้อนไม่เป็นผู้นำเรื่องการรักษาสิ่งแวดล้อมและใช้เทคโนโลยีที่สะอาด ไม่มีขยะ ไม่มีน้ำเสียเป็นน้ำทิ้ง”

วันเพ็ญเล่าและว่า อยากให้เพื่อนบ้านทุกหมู่บ้านรวมตัวกันได้เข้มแข็งทางกลุ่มเองยินดีช่วยไล่พ่อค้าคนกลางออกไป เพราะถ้ารวมตัวกันไม่ได้จะถูกเขาเปรียบอยู่นั้นแหละ สำหรับหมู่บ้านที่รวมกลุ่มเข้มแข็งพ่อค้าหายไปหมด อยู่ไม่ได้

จากการประเมินของนักวิชาการของกลุ่มกอไม้พบว่า ความเข้มแข็งของกลุ่ม
ในประเด็น สวัสดิการ/สุขภาพ และ ความเป็นหุ้นส่วนอยู่ในระดับดีมาก ประเด็น
การจัดการกลุ่มอยู่ในระดับดี ประเด็น การพัฒนาสมาชิก การตลาด/ต่อรอง และ
ความเชื่อมโยงองค์กรภายนอกอยู่ในระดับพอใช้ดี

กอไม้่ม้วน
จีนใจนาร่อง
สองศาสนา
พัฒนายั่งยืน

วันเพ็ญเผยให้เห็นแง่มุมของการรวมกลุ่มว่า ในสมาชิก 100 กว่าคนนั้น
ได้เกิดกิจกรรมที่มากกว่ากลุ่มรับซื้อน้ำขามากมาย

จากคนที่ไม่รู้จักกัน 100 กว่าคนก็ได้มารู้จักกัน บางคนมาจากหมู่บ้านต่าง
ถิ่น มารู้จัก เข้าใจ มาเป็นพี่น้อง ที่รวมกลุ่มกันได้จะต้องมีความเข้าใจกันจริงๆ
บางเรื่องก็แลกเปลี่ยนแนะนำกัน เป็นการดีเพื่อถ่วง เพื่อแก้ไขปัญหาระหว่างกัน
ซึ่งต่างให้ความร่วมมืออย่างดีทั้งกรรมการและสมาชิก

หลังจากกลุ่มประสบความสำเร็จหลายเรื่อง โดยเฉพาะการใช้เทคโนโลยี
สะอาดแล้ว ก็มีการขยายผลไปสู่กลุ่มอื่นที่สนใจ โดยไม่หวังความรู้ จึงมีกลุ่มน้ำ
ยางต่างที่ต่างๆ กลุ่ม จากต่างตำบล ต่างอำเภอ ได้เดินทางมาดูงาน มาดูตัวอย่าง
เพื่อนำไปดำเนินการบ้าง นอกจากนั้นทางกลุ่มได้ส่งตัวแทนเดินทางไปให้คำแนะนำ
ความรู้กับกลุ่มต่างๆ หรือกลุ่มที่นำแบบไปใช้แล้ว อย่าง กลุ่มจากตำบลสนทวา
อำเภอจะนะ และกลุ่มหมู่ 2 และหมู่ 6 ตำบลคลองเปียง เป็นต้น และมีแนวโน้ม
จะขยายแนวคิดไปอย่างต่อเนื่อง

“เราออกทางอาจารย์สุเมธว่า อาจารย์ไม่ต้องมาทำเอง อาจจะไปตรวจสอบ
อย่างเดี๋ยวนั้น ส่วนอื่นชาวบ้านทำได้แล้ว ทั้งป่าเองและลุงอำพลก็เดินสายแนะนำ
เป็นวิทยากรในระดับจังหวัด เราก็เผยแพร่ไป อย่างทางจะโหนดหรือจากอำเภอ
รัตภูมิก็สนใจ ขณะที่กลุ่มจากอำเภอกระแสดินสุ ที่ชาวบ้านประกอบอาชีพทำ
น้ำตาลโตนดก็สนใจจะใช้การจัดการของกลุ่มน้ำยาง ไปใช้ในกลุ่มทำน้ำตาลก็ทำได้”

วันเพ็ญยังเล่าว่า ความสำเร็จของกลุ่มเป็นที่สนใจในวงกว้าง จึงทำให้มี
โครงการอื่นเข้ามาใช้พื้นที่คลองเปียงศึกษา ประเด็นที่เกี่ยวข้องอีก เช่น พรทิพย์
ชาวนาสวนจากมหาวิทยาลัยมหิดลที่ลงมาศึกษาวิจัยเรื่องการฝึกทำกายภาพบำบัด
คลายกล้ามเนื้อ สำหรับคนกรีดยางการฝึก 14 ท่า ส่งผลในทางที่ดีกับกลุ่มตัวอย่าง

60 คน เรื่องนี้อยู่ระหว่างการติดตามผลอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการที่นักวิชาการ
ลงมาศึกษาเรื่องการยกน้ำข้างให้ถูกท่า

กลุ่มกอไม้จึงไม่ใช้รับชื่อน้ำข้างอย่างเดียว เพราะได้ทำหน้าที่ทางสังคม
ตามหลายรายการ เป็นศูนย์รับเรื่องร้องเรียนของ สป.สช.

“อย่างเช่นกรณีชาวบ้านไปรับการรักษาดแล้วไม่พอใจ ไม่สะดวก ทางกลุ่ม
มีหน้าที่ติดตามใกล้ชิด รายงานหรือส่งเรื่องต่อไปยังผู้เกี่ยวข้อง”

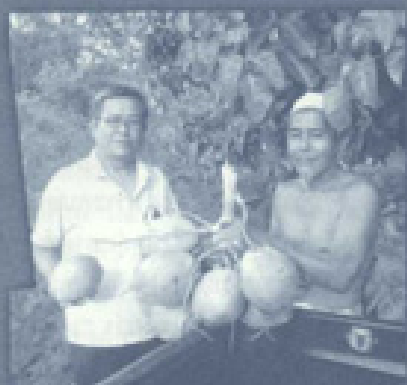
เรื่องสุขภาพของอย่างง่ายทางกลุ่มให้ความรู้กับสมาชิกเห็นได้จากบทอธิบาย
เรื่องเกี่ยวข้องโดยตรง อย่างความรู้เรื่องแอลกอฮอล์ในแง่มุมต่างๆ เรื่องหลัก
ประกันสุขภาพ การดูแลสุขภาพเบื้องต้น ขั้นตอนการใช้สิทธิ์ ช่องทางการร้องเรียน
 ฯลฯ

วันเพ็ญ มีนามสกุลเดิม คงหนู เกิดที่หมู่ที่ 7 บ้านโพธิ์ซาง ตำบลคลองเปือย
ชนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่โรงเรียนวัดควนมด เนื่องจากเป็นลูกคนโตจึงต้อง
ช่วยเหลือครอบครัวทุกอย่างเพื่อหาเงินส่งน้องเรียน ทำอาชีพกวนแล้วหลายอย่าง
เช่น เป็นแม่ค้าขายขนม เลี้ยงหมู เลี้ยงวัว กรีดยาง ทำไร่ ทำนา พออายุ 21 ปี
ได้แต่งงานกับ อ่ำพล ดั่งปาน ซึ่งเป็นน้องชายของอัมพร ดั่งปาน หลังแต่งงาน
ก็มาอยู่บ้านสามีที่หมู่ 10 บ้านชานา ตำบลคลองเปือย ทำงาน กรีดยาง ทำนา
ทำสวน

ปัจจุบันอายุ 50 ปี มีบุตรชายและหญิงอย่างละคน ซึ่งออกเรือนหมดแล้ว
มีหลาน 4 คน ซึ่งบุตรอาชีพกรีดยางและมาช่วยทำงานบริหารสถานต่อกลุ่มกอไม้

การที่วันเพ็ญเป็นผู้นำกลุ่มชาวบ้านที่ประสบความสำเร็จ เริ่มถูกหน่วยงาน
ต่างๆ เรียกไปใช้งานมากขึ้น มีตำแหน่ง เช่น อนุกรรมการควบคุมมาตรฐานระดับ
จังหวัดสังกัด สสจ., คณะกรรมการเครือข่ายแรงงานนอกระบบ 7 จังหวัดภาคใต้
(นราธิวาส ปัตตานี ยะลา สตูล สงขลา พัทลุง นครศรีธรรมราช) ส่วนนี้ได้รับ
เลือกเป็นตัวแทนระดับชาติด้วย

มีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลร่าง รรณ. ในส่วนแรงงานนอกระบบ โดยหลัก
ดันให้มิบัตรรับประกันมากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ เป็นผู้ดำเนินรายการวิทยุ ช่วยกันคิด
ช่วยกันคุย ทุกวันอังคารที่ 3 ของเดือน เวลา 11.0-12.00 น. ทางสถานีวิทยุ
วิสาทกิจชุมชน หาดใหญ่.

อาหารเพื่อสุขภาพ สติแห่งการรักตัวเอง

“การตื่นตัวเกี่ยวกับอาหารเพื่อสุขภาพ ตั้งแต่ปี 2549 นับว่าลึดลอดต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน สาเหตุที่คนหันมาสนใจเกี่ยวกับเรื่องนี้ ส่วนหนึ่งพบว่า คนเป็นมะเร็งกันมากขึ้นและเป็นในคนที่อายุน้อยลง เช่น ผู้หญิงอายุ 20 ปีก็พบแล้ว เริ่มมีการตั้งคำถามจากคนหลายสาขาอาชีพ การวิพากษ์วิจารณ์ ขยายวงออกไปอย่างกว้างขวางในประเด็นสุขภาพ”

ภาณุ พิทักษ์เผ่า เครือข่ายเกษตรกรอินทรีย์วิถีโทและเครือข่ายเกษตรกรวิถีธรรมวิถีไท ผู้อาหารปลอดภัยเพื่อสุขภาพชุมชนเผ่า พร้อมยกตัวอย่างโรคแบบใหม่หลายโรค หลายไม่ว่ากรณีพบเด็กหญิงที่มีประจำเดือนแรกก่อนกำหนด แล้วพยายามหาสาเหตุเชื่อมโยงกับการบริโภคเนื้อไก่ที่ไร้ฮอร์โมนเร่งการเจริญเติบโต เป็นต้น

อาจารย์ภาณุ ตั้งข้อสังเกตว่า การตื่นตัวทางกระแสสุขภาพของประชาชน ดังกล่าว อาจจะเป็นเพราะคนทุกวันนี้รักและสนใจตนเองมากขึ้น เฉพาะในเมืองหาดใหญ่-สงขลา จึงมีกลุ่มทางสุขภาพเกิดขึ้นจำนวนมาก และเกิดขึ้นใหม่เรื่อยๆ ล่าสุด อาจารย์ภาณุได้เป็นแกนในการรวมกลุ่มต่างๆ เหล่านี้เป็นเครือข่าย มีผู้มาเข้าร่วม 10 กลุ่มใช้ชื่อว่า “เครือข่ายคนรักสุขภาพจังหวัดสงขลา” 24 มิถุนายนที่ผ่านมาได้มีการพบและร่วมกิจกรรมอย่างเป็นทางการที่สวนสาธารณะจังหวัดสงขลา และมีกำหนดที่จะพบกับทุกวันอาทิตย์ปลายเดือน

การแสวงหาคำตอบเรื่องการใช้ชีวิตเกี่ยวกับสุขภาพ ไม่ว่าจะเรื่องอาหาร อากาศ อารมณ์ และการออกกำลังกาย กลายเป็นประเด็นทางสังคม

คำตอบสำคัญอย่างหนึ่งที่ทุกชีวิตฝากไว้คือ “อาหาร” จากการศึกษาวิจัยภาคปฏิบัติทุกยุคทุกสมัยแยกเปลี่ยนพบว่า เบื้องหลังของผู้หันมาสนใจสุขภาพมักเริ่มมาจากปัญหาจากโรคภัยไข้เจ็บส่วนตัว ไม่ว่าจะเป็น เบาหวาน หัวใจ ความดันเลือด ซึ่งทำให้คนเหล่านี้หันมาเปลี่ยนแปลงวิถีทางสุขภาพ โดยเปลี่ยนวิธีการกินลดการกินเนื้อ หันมากินผักปลอดสารพิษ

กระแสการกินผักปลอดภัยนี้เอง นำประชาชนผู้สนใจอย่างเครือข่ายคนรักสุขภาพจังหวัดสงขลา เข้ามาเชื่อมกับเครือข่ายเกษตรอินทรีย์วิถีไท และเครือข่ายเกษตรวิถีธรรม วิถีไท ผู้เอาอาหารปลอดภัยเพื่อสุขภาพชุมชน ที่เป็นกลุ่มเกษตรกรปลูกผักแบบธรรมชาติ ไม่ใช่สารเคมี ไร้สารพิษ เป็นการเชื่อมต่อกันระหว่างผู้บริโภคกับผู้ผลิตแบบใกล้ชิด

“คนที่หันมากินผักอย่างปลอดภัย สามารถจะตามไปดู เยี่ยมแปลงผักที่ปลอดภัยจริงๆ เราจะพาผู้บริโภคไปเห็น ต้นผัก หรือไปนั่งกินในแปลงปลูกเพื่อความสบายใจ มันใจในกระบวนการผลิตทุกขั้นตอน”

อาจารย์ภาณุเล่าว่า ในอดีตเกษตรกรถูกปล่อยให้โดดเดี่ยว ภาครัฐเองมักส่งเสริมการปลูกพืชชนิดต่างๆ แต่ก็ปล่อยให้ตามกระแสซึ่งตรงที่ไม่แน่นอน สินค้าบางอย่างล้มเหลวก็ถูกปล่อยแพ

“สำหรับเราไม่ใช่เข้าไปแก้ปัญหาโดยตรง แต่ไปช่วย มีส่วนในการแก้ปัญหา”

กรณีความตื่นตัวเรื่องการบริโภคผักไร้สารพิษของสังคม ทำให้ขณะนี้โรงพยาบาลหาดใหญ่เข้ามาเป็นองค์กรร่วมอย่างชัดเจนแล้ว

โรงพยาบาลหาดใหญ่ได้จัดตั้งสหกรณ์สุขภาพ มีแนวคิดที่จะใช้ผักปลอดสารพิษเลี้ยงคนใช้วันละกว่า 5,000 ราย ต้องการสินค้า ผักผัก แดงไม่ไร้สารพิษที่สามารถนำไปเลี้ยงผู้ป่วยได้อย่างสนิทใจ

“โรงพยาบาลหาดใหญ่เคยมองว่าต้องการเพียงผักปลอดสารพิษ ภายหลังจึงตื่นตัวกับมาตรฐานแนวทางผักไร้สารพิษ” อาจารย์ภาณุเล่าและขยายความว่า คำว่าผักปลอดสารพิษมีความหมายว่า อาจจะถูกปลูกโดยขบวนการใช้ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง นั่นก็หมายความว่ายังใช้สารเคมีอยู่ แต่อาจจะเว้นช่วงก่อนการเก็บเกี่ยว หลังจากใช้สารเคมีคนหาอีกวิชาการ แล้วย่นาวัคค้ำในท้องทดลอง อาจะพบการปนเปื้อนสารพิษ แต่อยู่ในระดับไม่อันตรายทางวิชาการ ก็ให้ถือว่าปลอดภัย หรือบางครั้งยังไม่ปลอดภัยอาจเก็บเอาไว้ก่อนระยะหนึ่งจนถึงระยะปลอดภัย

หากเทียบกับผักป่นเป็นอนสารพิษแล้ว ผักปลอดสารพิษก็ถือว่าเป็นอยู่ในระดับหนึ่ง ผักบางเหรียญส่วนใหญ่ก็ถือว่าเป็นช่วยดังกล่าว แต่คนชั้นกลางในเมืองที่หันมาบริโภคผักปลอดสารพิษกันมากขึ้น โดยวิธีซื้อผักมาจากห้าง หรือซูเปอร์มาร์เกต ก็จะได้คุณภาพผักปลอดสารพิษในระดับนี้เป็นส่วนใหญ่ ขณะกระแสสังคมเริ่มจะตั้งคำถาม และไม่เชื่อถือว่าปลอดภัยจริง เพราะมีผลการทดสอบของผักที่ไร้สารเคมี แล้วทำตามขั้นตอนปลอดสารพิษใน 10 ตัวอย่าง อาจผ่านเพียง 2 ตัวอย่างเท่านั้น

“สำหรับพวกเราเป้าหมายคือไม่ใช้สารเคมีเลย และคนที่ซื้อผักก็ควรเลือก นั่นคือการไปดูเป้าหมายของผักไร้สารพิษโดยสิ้นเชิง ไม่มีสารเคมี สารตกค้าง”

น่าแปลกกว่าการปลูกผักไร้สารเคมีเป็นเรื่องที่นักวิชาการเกษตรของไทยเองก็ไม่เชื่อว่าจะทำได้ เพราะนักวิชาการเกษตรรุ่นใหม่มีอยู่ภายใต้การครอบงำของธุรกิจการเกษตรข้ามชาติ คอใจทย์ข้างต้นอาจารย์ภาณุมักยังกลับไปได้ว่า คนรุ่นสมัยปู่ย่าตายายก็ทำมาแล้ว และไม่เท่านั้นอาจารย์ได้ลงมือทำให้เห็นผลจริง

เครือข่ายเกษตรอินทรีย์วิถีไทที่นำโดยอาจารย์ภาณุได้ชักชวนเกษตรกรที่ปลูกผักไร้สารพิษมาเข้าโครงการของโรงพยาบาลภาคใหญ่ โดยข้ามผ่านกระบวนการของเครือข่ายฯ ก็จะรับรองให้ แต่ต้องอยู่ในมาตรฐานการผลิตที่ไม่ใช้สารเคมี

แม้ว่าทางโรงพยาบาลภาคใหญ่จะเป็นผู้บริโภครายใหญ่ จะมีห้องแล็บเอาไว้ตรวจ แต่สำหรับเครือข่ายฯ นั้นมั่นใจในระดับสูงกว่า ชนิดผู้บริโภคมั่นใจ โดยสามารถตรวจสอบทั้งกระบวนการผลิต หรือเดินทางลงไปดูแหล่งผลิตในท้องถิ่นตลอดเวลา

“ผมว่าวันนี้การตลาดของผักไร้สารพิษนั้นชัดเจนมาก สำหรับผู้ปลูกสบายใจได้เลย เมื่อก่อนอาจจะมีคำถามว่า ปลูกแล้วจะขายที่ไหน แต่วันนี้ขายได้แน่ และจำนวนไม่เพียงพอที่จะขายมากกว่า ปัญหาจึงไม่ใช่ไม่มีตลาดเหมือนก่อน แต่ผลิตไม่ทันกับความต้องการ”

แผนการส่งเสริมให้หันมาปลูกผักไร้สารพิษบทบาทของอาจารย์ภาณุจึงกลายเป็นเรื่องต้องไปช่วยขยายฐานการผลิตผักไร้สารพิษให้เพียงพอความต้องการ

ที่ตำบลบ้านพุด อำเภอหาดใหญ่ อาจารย์ภาณุต้องรับเป็นวิทยากรในการส่งเสริมการปลูกแบบไม่ใช้สารเคมีโดยสิ้นเชิง ต้องสอนเรื่องการทำปุ๋ย ยากำแมลง น้ำหมัก คามวิถีแบบธรรมชาติต่างๆ

“เราพบว่า การหันมาปลูกแบบธรรมชาติต้นทุนการผลิตจะต่ำกว่า ยกตัวอย่าง ปุยเคมีก็โลกรั่มละ 20 บาท หรือดอกกระสอบ 50 กิโลกรั่มละ 1,000 บาท แต่ปุ๋ยอินทรีย์กระสอบ 50 กิโลกรั่มละ 300 บาท ถ้าทำเองก็ยิ่งถูกกว่านั้น”

แม้ว่าดูแล้วต้นทุนดังกล่าวจะถูกกว่า แต่การปลูกผักโดยไม่ใช้สารเคมีทุกขั้นตอนนั้น มีเรื่องของรายละเอียดที่จะต้องเอาใจใส่มากกว่า อย่างการปลูกใช้สารเคมีสามารถฉีดยาฆ่าแมลงแล้วทิ้งเขาไว้ได้เลย แต่ในแบบเกษตรธรรมชาตินั้น ต้องคอยดูแลแมลงที่เป็นประโยชน์ หรืออยู่ในกระบวนการธรรมชาติ อย่างแมงมุมตัวร่า ตัวเบียน เกษตรกรต้องเรียนรู้เรื่องธรรมชาติ ต้องให้เวลากับธรรมชาติมากขึ้นนั่นเอง

“ถ้ามองในแง่สุขภาพ การเกษตรแบบนี้ก็น่าจะนำความประณีต ย่นโยน กลับมา ถือเป็นการพัฒนาคนไปในตัว ขณะที่การเกษตรแบบใช้สารเคมีถือว่า ทำให้คนทรนถขึ้น”

อย่างไรก็ตาม การการันตีคุณภาพผักไร้สารพิษต้องมีมาตรฐานจริง อาจารย์ภาณุบอกว่า อาจจะต้องผ่านกระบวนการโรงเรือนเกษตรวิถีธรรมของเครือข่ายฯ และไม่ว่าเครือข่ายเกษตรอินทรีย์วิถีไท เครือข่ายเกษตรวิถีธรรม วิถีไท ศูนย์อาหารปลอดภัยเพื่อสุขภาพ ที่อาจารย์ภาณุเป็นแกนนำ หรือเครือข่ายเกษตรทางเลือก เครือข่ายเกษตรยั่งยืนของ กำราบ พานทอง ต่างมีส่วนทำให้ได้พบกับคนที่ทำการเกษตรแบบไม่ใช้สารเคมีอีกจำนวนมากที่เคยทำการเกษตรในแนวทางนี้อยู่อย่างโดดเด่น ได้มีทิศทางที่ชัดเจน

กระแสการตื่นตัวทางสุขภาพ ทำให้เกษตรกรหันมาปลูกแบบธรรมชาติ กลับมีรายได้จากการขายพืชผักมากขึ้น จากผักทั่วไป กิโลกรั่มละ 10 บาท ผักไร้สารพิษสามารถจะขายได้ถึง กิโลกรั่มละ 20 บาท

“แต่จริง ราคา กิโลกรั่มละ 3-5 บาท แต่เราปรับขึ้นราคา กิโลกรั่มละ 10 บาท ซึ่งก็ถือว่าคุ้ม เราจะปรับตลาดที่เป็นธรรมและยั่งยืน” อาจารย์ภาณุกล่าวและว่า

การทำเกษตรแบบนี้อาจดูสวนกระแส แต่อีกมุมหนึ่งการณรงคให้คิดแผนชีวิต ชุมชน เช่น การที่ชาวบ้านต้องซื้อพริก ตะไคร้ ฯลฯ มากินในแต่ละวัน ต้องใช้จ่ายเงินไปจำนวนไม่น้อย ตัวอย่างชาวสวนยางที่ปลูกยางพาราเพื่อขายเอาเงินอย่างเดียว กลับต้องซื้อน้ำมันซื้อปุ๋ยเงินไม่เหลือ มันต้องปลูกเพื่อกินเองด้วย ก็เอาคนที่เขาปลูกเองกินเองไปให้สูงกว่าปลูกขายได้ด้วย กินด้วย เป็นอย่างไร พอมองเห็นประเด็นเหล่านี้คนนำความคิดไปต่อยอด เช่น กรณีการทำกรวมที่สหพันธ ไร่พื้นที่นา 10-20 ไร่มาช่วยกันทำ หลังเก็บเกี่ยวก็นำเข้ามาแบ่งกัน

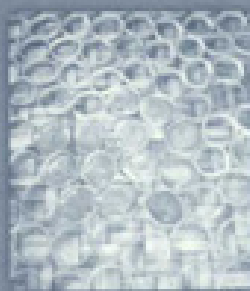
“เป็นการพื้นวิถี กินอย่างที่ปลูก ปลูกอย่างทีกินและปลอดภัยด้วย เพราะ
จะเห็นว่าข้าวสารที่ซื้อมากินก็มีการใส่สารกันแมลงกันแมลงอยู่ด้วยปลูกเองปลอดภัย
แน่นอน”

คนที่ประสบความสำเร็จในแนวทางนี้แล้วจะเป็นตัวอย่างให้กับคนอื่นกระตุ้น
ให้คนอื่น อย่างกรณี “รศ.หิม ใสธุ” ที่อำเภอจะนะเป็นต้นแบบอยู่ พบว่ายาที่ไม่
ใส่ปุ๋ยเคมีมีให้น้ำขามากกว่า เขาปลูกแดงโมโรฮารพิน เป็นเกษตรกรรมต้นแบบที่
ประสบความสำเร็จ ไม่เป็นหนี้ ไม่เกี่ยวข้องกับยาพิษ ใช้ชีวิตมีความสุขหลัก
เศรษฐกิจพอเพียง เมื่อเอาที่ประสบความสำเร็จมาให้ดูเป็นตัวอย่าง คนอื่นจะ
ซบซ่าน

ในจังหวัดสงขลาทุกวันนี้ผู้ปลูกผักโรฮารพินเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วเกษตรกร
หลายครอบครัวหันมาปลูกพืชผักแบบธรรมชาติ เพื่อส่งขายโรงพยาบาลภาคใหญ่
การประชุมร่วมกับโรงพยาบาลภาคใหญ่ในฐานะผู้บริโภครายใหญ่ในขณะนี้จึงมี
ผู้ผลิตเข้าร่วมกว่า 50 ราย และที่แสดงความจำนง แต่ไม่ได้เข้าร่วมอีกนับเป็น 100
รายกระจายอยู่ในหลายพื้นที่

อาจารย์ภาณุยังได้เสนอแนวทางระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค โดยให้มีผู้
ประสานงาน ลงพื้นที่เพื่อตรวจสอบ ทำทะเบียนดูว่าจะปลูกอะไร โดยเฉพาะผู้
บริโภครายใหญ่อย่างโรงพยาบาลที่กำหนดได้ว่าต้องการอะไร จะได้สอดคล้องกับ
การปลูกอย่างแท้จริงด้วย

อาจารย์ภาณุเชื่อว่า จากกิจกรรมที่ทำอยู่ในภาคใหญ่-สงขลา ในอนาคตน่าจะ
เกิดเครือข่ายจริงจังขึ้นมารองรับ การตื่นตัวเรื่องอาหารเพื่อสุขภาพ กรณีโรง
พยาบาลภาคใหญ่อาจจัดตลาดนักผักโรฮารพินขึ้นมารองรับความต้องการประชาชน
โดยปัจจุบันโรงพยาบาลภาคใหญ่จะเริ่มดำเนินการอย่างชัดเจน มีการนำผักโรฮาร
พินมาวางขายให้กับผู้ที่ใช้บริการโรงพยาบาล และผู้มาเยี่ยมใช้.

บุญคุณน้ำผึ้งโหนด ต้นไม้ที่เป็นได้ทุกอย่าง

วันนี้ใครผ่านไปทางหมู่ 8 บ้านคอนคัน ตำบลอุซูด อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา คงมองเห็นบ้านทรงทันสมัยหลายหลังปลูกใหม่ หากถามถึงกับวิธีตั้งเดิมของโหนด-นา-เด แห่งชุมชนวิมลทะเลสาบ ด้วยรั้วบ้านกันใบตาลโหนด

ขณะมองเด็กไปทางหลังบ้านแบบปูนทาสีใหม่เชื่อม โรงและเสาดเคียวน้ำตาลโหนดที่เติบโตมาหลายชั่วอายุคนยังคงกรุ่นควันอยู่

เพราะทุกชีวิตยังโอดแค้นในอ้อมกอดของทุ่งตาลโหนด เฉพาะตำบลอุซูดมีต้นตาลโหนดเกือบ 30,000 ต้น ทนทานที่สุดของประเทศไทย ลมหายใจชุมชนแยกจึงไม่ออกจากตาลโหนดหรือ “ต้นโหนด”

นับแต่ โครงการเกษตรแบบยั่งยืนเพื่อสิ่งแวดล้อม (SAFE Project) ลงมาใช้ที่นี่เป็นกรณีศึกษาข้อมูล จนมีการจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชาวโหนด พบว่าสิ่งที่ต้องเร่งอนุรักษ์คือ ต้นโหนด ตั้งแต่ 20 ธันวาคม 2547 เป็นต้นมา ชาวบ้านคอนคันจึงรวมตัวกันตั้งเป็นกลุ่ม “คนรักโหนด” กลุ่มคัดสรรกรรมแปรรูปตาลโหนดบ้านคอนคัน

“คนที่ไม่มีรายได้จากต้นโหนด บางคนมีเงินปลูกบ้านราคาแพงมีล้าน ส่งลูกส่งหลานเรียนสูงๆ จนปริญญาก็เพราะโหนดทั้งนั้น” ปราณี มณีคุณย์ ประธานกลุ่มคนรักโหนดเล่า

ปราณี อดคิดจ้ำจวนการควงคู่ผูกพันกับถิ่นเกิด เลือกลงมือรีไซเคิลออกมาจัดตั้งกลุ่มชาวบ้าน ด้วยมองเห็นศักยภาพของพื้นที่อันดำรงความหลากหลาย เธอร่วมทำกิจกรรมกับชาวบ้านอย่างต่อเนื่อง มีองค์กรต่างๆ เข้ามาให้การสนับสนุนทั้งเงินทุน เครื่องไม้เครื่องมือต่างๆ และการฝึกอบรมการทำหัตถกรรมจากวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่นซึ่งก็คือ ต้นโหนด

เศรษฐกิจของบ้านคอนคันวันนี้ค่อนข้างมีความหวัง น้ำผึ้งโหนด ซึ่งก็คือการนำน้ำศาลโคนคสดไปเคี่ยว ราคาขึ้นมาถึงปี๊บละ 700 บาท แม้ความทรงจำของปราณีในวัยเด็กราคาปี๊บละไม่เกิน 10 บาทเท่านั้น ขณะต้นทุเรียนอาชีพใช้เทียบมีตลาดกลางกับกระบอกไม้ไผ่ และต้นโหนด ซึ่งผลการศึกษาชาวบ้านมีต้นโหนดเป็นของตัวเองคนละกว่า 70 ต้น หากเป็าหมกยชีวิตพวกเขาเลือกเดินไปสู่ความพอเพียง โดยมีต้นโหนดเกี่ยวข้ออย่างกลมกลืน

วงสนทนาเล็กๆ ณ ที่ทำการของกลุ่มคนรักขโหนด ในวันกินไม่เฉพาะปราณีมณีสุดย ในฐานะประธานกลุ่มฯ ยังมีคณะกรรมการบริหารของกลุ่มอย่าง สุณีย์พานิช และ ปราณี หนูสงค์ ต่างผลักดันกันเส้าถึงความผูกพันระหว่างต้นโหนดกับชีวิตอาจนับได้ว่าตั้งแต่เริ่มศาลาโลกกระทั่งตาย

...ยามสบายๆ เมื่อพ่อแม่ออกไปทำมา จำเป็นพาถูกไปด้วย ต้องนำลูกอ่อนไปผูกเปลไว้กับกระซางของต้นโหนดริมคันนา เด็กคนเก็บโตขึ้นในทุ่งที่เต็มไปด้วยต้นโหนด ู๊จกกินลูกโหนดเป็นผลไม้และขนมหวาน ด้วยลูกนั้นไม่มีอันตรายทางตัดผ่านการไปสู่โลกภายนอก ต้องอาศัยนั่งเรือข้ามทะเลสาบไปยังเมืองสงขลา ไม่มีขนมหวานของกินเล่นอื่นใดเด็ดขาดเข้ามาได้ เด็กกินลูกโหนดกันได้ทุกวันไม่มีเบื่อ มีวิธีกินทั้งอ่อนทั้งแก่ ทาวิธีกินได้แม่ไม่มีผิด หลังจากนั้นก็รู้ว่าโหนดเป็นอาหารหลายอย่าง เปลือกหุ้มผลอ่อนของลูกโหนดเรียกว่าหัวโหนด นำมาแกงเลียง แกงคั่ว ฯลฯ

อาหารบางอย่างประทับอยู่ในความทรงจำอันสวยงามแห่งวัยเด็ก อย่างเช่นการเอาน้ำผึ้งโหนดเตใส่ข้าวสวย หรือการทำไอ้หวานแบบง่ายๆ กลางทุ่งนา

...เมื่อจะออกไปยังกลางทุ่ง มักจะมีชิ้นสำหรับกินแก้คิดถึง ก็เพียงแต่เตรียมไข่เปิดไปด้วยฟองสองฟอง ยามที่ต้องการกินก็เพียงดอกลงในขัน กวนพอเป็นพิธิแล้วเดินไปยังศาลาเคี้ยวน้ำศาลาที่มีอยู่ทั่วไป

น้ำศาลาจากวงโหนดรอรับโดยกระบอกไม้ไผ่ มาจากระดับความสูงเกือบ 30 เมตร ชาวบ้านจะนำลงมาเคี้ยว กรององกระเพาะใบบัวที่ตั้งอยู่บนศาลาขนาดใหญ่ ก่อด้วยดิน ใส่ไฟเคี้ยว ขณะเคี้ยวก็จะลาวกกระบอก โดยตักน้ำศาลาโหนดที่กำลังเดือดใส่กระบอกเขย่าแล้วเทผ่านภาชนะกรองกดับกระเพาะ น้ำลาวกกระบอกอันหอมหวานนี้เอง นำมาเทใส่ขันที่ดอกลงเปิดใส่มาเรียบร้อย ทำให้ไข่มุก ได้รสหอมหวานของน้ำศาลาเดือด

ปราณี มณีคูอุย เล่าว่า อาหารการกินของคนที่ถูกพันกับคันไหนดแต่ละครัวเรือนยังมีมากมายนับไม่ถ้วน อย่างการเคี้ยวน้ำผึ้งไหนดบนไฟ แบบที่เอารากของคันลำพูนมาทำไม้กวาด อีจนน้ำผึ้งแห้งเป็นผง เอาน้ำผึ้งผงเหล่านี้มาผสมข้าวเหนียงเด็ก เรียกว่าผัดขี้ผึ้ง

“คล้ายซีวีแอลกันนั้นแหละ ใช้เลี้ยงเด็กวัยแรกเกิดโดยเฉพาะ” ปราณี หนูสงค์ หัวเราะ ถามว่าเด็กจำนวนมากแห่งคาบสมุทรสติงพระเคียบโคขึ้นมากด้วยอาหารง่ายๆ แบบนี้คอกหรือ? และก็แข็งแรงดีด้วย ส่วนมือเขี่ยย้านวันไหนดไม่มีอะไรกิน ก็กินข้าวราดน้ำผึ้งไหนด บางทีผสมเนื้อมะพร้าวอ่อนลงไปด้วย

“อย่างหนึ่งเป็นเพราะอาหารจากไหนดปวศจากสาวพิชทุกขึ้นตอนการผลิตก็ว่าได้ นับตั้งแต่การปลูกไหนดที่ไม่มีความจำเป็นจะต้องใส่ปุ๋ย หรือสารเคมีใดๆ เป็นคันไม้ที่เคียบโคได้ดีในธรรมชาติ ไม่รบกวนแม่แต่คนขาว เพราะดูคนน้ำได้ดินที่ถึกลงไปมาก ขึ้นตอนการผลิตมาเป็นอาหารก็ไม่มีมีความจำเป็นที่จะเติมสารเคมีชนิดใดลงไป อย่างน้ำผึ้งเหลวก็ไม่มีอะไร ถ้าจะมีบ้างก็คงจะเป็นเคี่ยม ซึ่งก็คือไม้สมุนไพรชนิดหนึ่ง ซึ่งมีสรรพคุณที่จะไม่ให้กับไหนดเปรี้ยวเท่านั้น” ปราณี มณีคูอุยประธานกลุ่มคนรักคันไหนดเล่า และว่า หลังจากมีการรวมกลุ่มชาวบ้านได้ก็เริ่มมาคิดและร่วมมือกันอย่างจริงจังในการผลิตอาหารจากคันไหนดที่เชื่อมต่อสุขภาพ จนสร้างรายได้เป็นสินค้าส่งออกกระด้นภัคควาจากบ้านคอนคันอีกด้วย

อาหารจากไหนด ประเภทแกง ประกอบด้วย แกงเลี้ยงหัวไหนด แกงคั่วหัวไหนด แกงต้มปลาช่อนหัวไหนด ผัดเบี๋ยหวหวานหัวไหนด และยำหัวไหนด เป็นต้น

ประเภทขนมหวาน มีขนมลูกไหนดหนึ่ง รุนลูกไหนดกรอบ แยมลูกไหนดสด ขนมเป็นขลิบใส่จาวไหนด จาวไหนดเชื่อม ขนมลูกไหนดกะทิสด ลูกไหนดลอยแก้ว ข้าวเหนียวลูกไหนด

สินค้าที่ชุมชนส่งออกขายส่วนมากเป็นประเภทขนมหวาน กระบวนการผลิตสะอาดปลอดภัย ไม่เจือสารกันบูด เก็บไว้ได้ในระยะเวลาไม่นานนัก ขายวันต่อวัน ไม่เก็บไว้นาน ชาวบ้านเห็นร่วมกันว่าอาหารที่สดใหม่จึงจะอร่อย และไม่มีผลเสียแก่ร่างกาย

“อย่างน้ำตาลสดที่จะนำมาเลี้ยงแขกหรือที่มากเคี่ยม จะสังคนขึ้นตาลเอาไว้ว่าอย่าเพิ่งเอาลงมาจากคัน จนกว่าแขกจะมา ลูกตาลสดก็จะเฉาะมาขายกันวันต่อวัน” ปราณี มณีคูอุย เล่าและอธิบายถึงข้อสงสัยเกี่ยวกับน้ำตาลสดบรรจุขวด

ชายในทีมบางแห่งว่าไม่น่าจะเจอสารกันบูดอย่างที่ซูดกัน แต่คงจะมีการนำไปตั้งไฟ
อุ่น เพราะระยะเวลาการเดินทางในการขายยาวนาน รสชาติก็คงไม่อร่อยเท่าถอง
มาจากต้นใหม่ๆ ส่วนกระบวนการผลิตในแต่ละแบบก็คงต่างกันออกไปตามราย
ละเอียด เช่น น้ำตาลสดทาสเจอร์ไรซ์ รสชาติ คุณค่าต่างกัน

น้ำตาลโหนดนับเป็นผลิตภัณฑ์หลักจากต้นโหนดชาวบ้านเคี้ยวน้ำตาลโหนด
เป็นน้ำผึ้งโหนดที่จะนำส่งขายไปผลิตเป็นน้ำผึ้งแว่น น้ำผึ้งผง น้ำตาลโหนดที่ไม่
เคี้ยวปล่อยทิ้งไว้จะเป็นน้ำส้มสายชูสำหรับปรุงอาหาร

“คนเมื่อก่อนปลูกต้นโหนดมาก แต่ใช้ประโยชน์น้อย แต่ทุกวันนี้เราปลูก
มากและใช้ประโยชน์มาก”

โหนดเป็นพืชที่ใช้ประโยชน์อย่างมากภยมหาศาสตร์ นับแต่รากโหนดขูดขึ้น
มานำไปตากแล้วต้มเป็นยาสมุนไพรแก้โรคคานซิมอยในเด็กและโรคเบาหวาน,
ลำต้นที่อายุ 50 ปีขึ้นไปนำมาแปรรูปเป็นเครื่องเรือนเครื่องใช้ เฟอร์นิเจอร์, เส้นใย
จากกานนำมาผลิตเป็นงานหัตถกรรมและเครื่องมือจับสัตว์น้ำ, ทาง (ก้านใบ)
นำมาทำเป็นโต๊ะ เก้าอี้ กระจาดต้นไม้ เชื้อเพลิง รั้วบ้าน คอกสัตว์, ใบแก่ใช้ปรุง
หลังคา, ใบอ่อนใช้ในงานจักสานของเล่น ของใช้ และกำลังมีแนวความคิดทำเป็น
ดอกไม้จันทน์, รวง ให้นำมาต้มน้ำยังเป็นยาสมุนไพรแก้เบาหวาน และนำมากิน
แทนหมาก, ผลอ่อนใช้น้ำหวานเป็นอาหารหิ่งคนและสัตว์, ผลสุกเอามาทำขนม
อาหาร หรือไม้กบิบนเอาน้ำมาทำเป็นน้ำหมักชีวภาพ, เมล็ดอ่อนเอามาทำเป็นขนม
หวาน ขายทั่วไปหรือส่งขายโรงงานผลไม้กระป๋อง, เมล็ดคาลูกเอาไปทำจาว
ตาลเชื่อม หรือเพาะขยายพันธุ์เพื่อปลูกแทน หรือส่งขาย หรือถ้าขยายพันธุ์ไม่ได้
ยังเอาไปเผาถ่านได้อีกต่างหาก

“ต้นโหนดใช้ทุกส่วนจริงๆ ที่ยังไม่ได้กล่าวถึงอย่างที่เราเรียกว่ารก หรือกาน
ตาลตรงปลายก้านของใบที่โอบลำต้นยังใช้มาทำไม้กวาด” ปราณีเล่า คนสมัย
ก่อนยังนำส่วนที่เหนียวๆ คล้ายรังผึ้งเรียกว่า “เงี้ยว” ที่ติดอยู่ตามใบโหนดที่ห่อตัว
มาใช้เป็นยาห้ามเลือด กรณีถูกหนามโหนดบาด หรือแฉะเกี่ยวกับข้าวบาดคอนลง
ไปทันที

การเรียนรู้ การแปรรูปและใช้ต้นโหนดอย่างคุ้มค่าในยุคใหม่ของหมู่บ้าน
ยังเกิดจากการรวมกลุ่มของชาวบ้าน ตั้งต้นจากคำถามง่ายๆ ว่า แต่ละคนที่เป็น
อยู่ได้อะไรจากต้นโหนดบ้าง แค่นี้ก็ได้ความรู้เพิ่มมากขึ้น กระบวนการต่อจากนั้น
คือส่งคนไปดูงานเกี่ยวกับโหนดในหมู่บ้านใกล้เคียง เช่น กลุ่มคนโหนดที่ตำบลท่าหิน

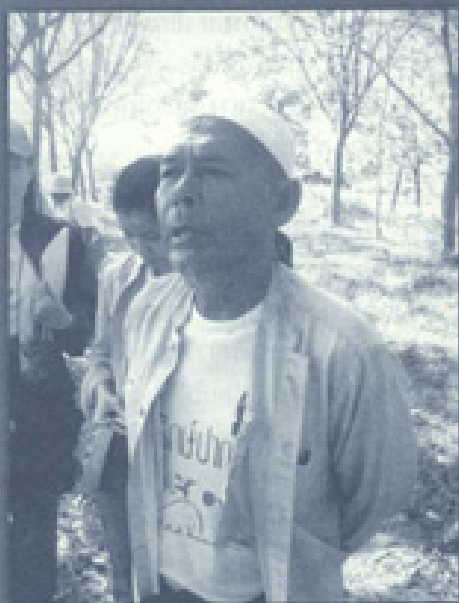
ที่คลองฉนวนใกล้วัดพระโค๊ะ หรือที่อำเภอสิงหนคร แต่ละแห่งก็จะได้รับความรู้ต่างๆ กลับมา แล้วยังคิดว่าจะทำอะไรดี แลกเปลี่ยนความรู้กันเอง ระดมความเห็น เอาสิ่งที่ดูงานมาพัฒนา สอนกันต่อๆ ไป

“ทีไหนเขาเปิดสอนอะไรที่เกี่ยวข้อง ถ้าเรารู้ก็ส่งคนไปเรียน เรียนแล้ว ก็กลับมาสอนคนอื่น สอนต่อกันไปเรื่อยๆ ไม่มีการหวงวิชา แล้วทำสินค้าขายในนามกลุ่ม จนทุกวันนี้ถือว่าหมู่บ้านเราเป็นหมู่บ้านศาลาโหนดครบวงจร” ครูปราณีเล่า และสะท้อนว่า ความเป็นกลุ่มอันเข้มแข็งมาจากสมาชิก ช่วยกันคนละไม้ละมืออย่างแท้จริง อย่างการก่อสร้างที่ทำกากรของกลุ่มใครช่วยอะไรได้ก็อาสาช่วย มีตั้งแต่คนบริจาคที่ดิน บริจาคคั้นโหนดมาขึ้นโครงสร้างอาคาร ออกเงินซื้อกระเบื้อง คนไม่มีอะไรก็ออกแรง ทุกคนมีส่วนร่วมและรู้สึกเป็นเจ้าของ

“เดี๋ยวนี้ทุกคนเกี่ยวข้องกับสินค้าโหนดหมด ทั้งภาคโหนด เคียวไม้ศาลา เฉาะ ถูกโหนด นี้ก็เพิ่งมีปรากฏการณ์โหนดที่ค่อนข้างใหม่เพื่อเกี่ยวถูกโหนดคนงกไม่ต้องเป็นคนปั้นก็แหงนคอตั้งว่า จนพบว่าแหงนดูก็เห็นแต่ฟ้า พอมองพื้นดินพาดหน้ามิดไม่เห็นอะไร”

คณะกรรมการกลุ่มฯ เข้ามาตลอด ชาวเพื่อนบ้านที่ขณะนั้นคงจะทำอะไรที่เกี่ยวข้องกับสินค้าโหนดสักอย่างเป็นแม่ อาจจะได้เจอถูกโหนดอยู่ในทุ่ง นั้งหน้าศาลาไฟ หรือจักสานอยู่กับบ้าน สินค้าโหนดทำให้ชุมชนมีอาชีพหลากหลายทำให้เกิดการค้าขาย ทั้งภายในและนอกชุมชน เกิดการแบ่งปัน แลกเปลี่ยนทรัพยากร ทั้งพาตนเองได้ไม่ขัดสน ไม่จำเป็นต้องอพยพไปขายแรงงาน มีโอกาสอยู่กับครอบครัว ที่น้อมมีโอกาสศึกษาหาความรู้และพัฒนาตนเอง มีอาหารเพียงพอต่อการบริโภค มีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น ทำให้รักถิ่นฐาน มีความภาคภูมิใจในตนเอง ช่วยลดปัญหาสังคม นับเป็นสินค้าที่มีปัญญาคุณล้วนเหลือกับผู้คนที่นี่โดยแท้.

.....
ผู้สนใจผลิตภัณฑ์ทั้งหมดเกี่ยวกับสินค้าโหนด แวะไปที่กลุ่มคนรักขมิ้นโหนด / กลุ่มพัฒนาแปรรูปศาลาโหนดบ้านคลองคั้น เครือข่ายแผนสุขภาพประเด็นเกษตรและอาหารที่เชื่อมต่อกสุขภาพ หมู่ 8 ตำบลสุซุด อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา 074-205062, 074-250551, 074-205058, 089-9774696

แดงโบโรสารพิษที่จะนะ

ตำบลถึงชั้น อำเภอจะนะ ในวันที่แคว้นออบฮ้าวปกคลุมไปทั่วทุก
หัวระแหง เป็นที่รับรู้กันโดยทั่วไปในเวลาชื่อว่า “ร้อน” ระบุไม่แพ้เปลวแดด
หน้าร้อน ด้วยความขัดแย้งระหว่างโครงการเงินโยบายขนาดใหญ่ของภาค
รัฐกับชุมชนที่แตกเป็น 2 ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายสนับสนุนและคัดค้านโครงการ
หากทว่าภายใต้สมรภูมิลความขัดแย้งดังกล่าววิถีแห่งชุมชนก็ยังคงดำเนิน
ต่อไป

สวนยางอันร่มรื่นยื่นทอดแถวเป็นแนวยาวนำพาสายตาไปสู่แปลงแดงโม
โรสารพิษของอดีตใต้ฮิม่ามรอติม สะดู เป็นเป้าหมายของการลงมาเยี่ยมแปลง
ของภาคีแผนสุขภาพจังหวัดสงขลา ผู้มาเยือนจำนวนหลายสิบคนตั้งใจจะรวมชม
แปลงโมหวานกรอบ เยี่ยมดูแปลงบวบ และฝึกสวาทคชนิคที่กำลังผลิดอกออกผล

ป้ายคำสีเหลืองเขียนตัวหนังสือสีแดงเข้มตัวใหญ่ “จุดเยี่ยมแปลงแดงโม
โรสาร” ตรงทางเข้าสวนทำหน้าที่ต้อนรับผู้มาเยือน ขณะที่เจ้าของสวนยืนรอ
พวกเขาอยู่ก่อนแล้ว

อดีตใต้ฮิม่ามรอติม สะดู แคนนำค้ำนท้อก้ำชและอดีตทวนหาปลา
ที่สามารถดำน้ำฟังเสียงปลาจนเป็นที่เอื่องชื่อ ในวันที่สวนหมวกเกษตรกรเต็มตัว
ด้วยความทรงจำเชิงวิถีเกษตรกรในอดีตของชุมชนถึงชั้น ซึ่งกำลังจะกลายเป็น
สิ่งเขยเข้า ถ้าสมัย แต่ตนเองนั้นก็ถ่มมองเห็นคุณค่าที่สอดคล้องกับหลักศาสนา
โดยเฉพาะการผลิดอาหารที่โรสารปนเปื้อนไม่ทำร้ายคนอื่น

“50 ปีก่อนไม่มีใครใช้สารเคมี” นะแก่ที่นั่นอยู่ข้างๆ โหล่งออกนว่า อยาก
ทำสวนแบบโมโรซา (เคมี) เถมนอนกัน แต่ก็ห้ามด

น้ำเสียงซื่อๆ โห่งผางตรงไปตรงมาของนะทำให้หลายคนสะดุดใจหันมาของ
“มียาอะไรบ้างที่จะช่วยกำจัดมดคันร้อนบ้างอาจารย์” แกลามทุกคนที่มาเยือน

หลายคนสนใจสูตรทำน้ำหมักที่มีสารพัดสูตร แล้วแต่ตัวดีของแต่ละท้องถิ่น บางคนก็มองคนทำหมักในถังที่เขาไว้ใส่แอมอง คำนวณถึงชั้นอุปกณ์ทะเล ขุมน ที่น้ำท่าทำประมงเป็นอาชีพหลัก ดังนั้นหัวปลากะตักจึงหาได้ไม่ยาก ใส่กระสอบ นำมาเป็นวัสดุดี ใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่

เป้าหมายของการเปลี่ยนแปลงในครั้งนี้ นอกจากจะเป็นการให้กำลังใจ เกษตรกรในพื้นที่แล้ว ยังเป็นการพบปะแลกเปลี่ยนระหว่างเพื่อนเกษตรกรด้วยกัน รวมไปถึงเป็นการสร้างความมั่นใจให้กับผู้บริโภค ซึ่งครั้งนี้มาจากสหกรณ์สุขภาพของโรงพยาบาลขนาดใหญ่ และรวมไปถึงผู้บริหารสถานการศึกษาที่สนใจกระบวนการเรียนรู้ในการทำเกษตรไร้สารได้มีโอกาสมาร่วมทั่ว

“อย่างผมนี่ลงสวนทำเองทุกวัน ทำจนเคยชินแล้ว แต่คนอื่นเขามองว่าเขย ซ้ำ ไม่ทันใจ ผู้ซื้อปุ๋ยเมล็ดหวานที่เขียวให้แล้วเสร็จไม่ได้”

อดีตได้ะฮิหม่ามบอกเล่าประสบการณ์ในการทำงาน

อาจารย์ภาณุบอกว่า ผลิตภัณฑ์ปลอดภัยให้กับผู้บริโภค นอกจากจะไม่ทำ บารฆ่าสัตว์ตัดชีวิตอย่างผ่นส่งแล้ว ยังเป็นการทำบุญอีกด้วย

ทั่วสุขภาพครั้งนี้เราเลือกแปลงที่จะลงเยี่ยมไว้ 3 แปลงได้แก่

1. แปลงไร้สารพิษ รูปแบบการเกษตรชนิดนี้จะมีการบวนการผลิตที่ใช้ ปุ๋ยหมัก 100% ปุ๋ยหมักดังกล่าวนิยมใช้วิธีสุกที่มีอยู่ท้องถิ่นเป็นหลัก (เท่ากับ ส่งเสริมการพึ่งตนเองตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปด้วย) และไม่ใช้ยาฆ่าแมลง ไม่ใช้ปุ๋ยระคนรองพื้น

2. แปลงปลอดสารพิษ มีรูปแบบใกล้เคียงกับไร้สารพิษ กล่าวคือ ใช้ปุ๋ย หมักปริมาณ 80-90% แต่มีการใช้ปุ๋ยเคมีเพียง 10% ไปรพหมักก่อนเก็บเกี่ยว

3. แปลงไร้สารเคมี เพื่อให้เห็นความแตกต่าง แปลงดังกล่าวมีการใช้ปุ๋ย ระคน ใช้สารเคมีทุกขั้นตอนการผลิต

ดูเพื่อให้เปรียบเทียบ ได้ย้อนคิด แล้วตั้งคำถามกับตัวเองถึงความเป็นไป

เดินตามอดีตได้ะฮิหม่ามไปยังแปลงแดงโม ไล่ดูไปที่ละแปลง ก่อนที่จะเดิน คัดสวนอย่างข้ามแปลงที่ผลิตแบบไร้สารเคมีซึ่งเป็นของเพื่อนบ้าน เหยื่อร่รวยอ ให้เห็นว่าเพิ่งเก็บเกี่ยวผลผลิตไปไม่นาน ดินทรายขาวร่วนสะทอนแสงตลอดทุ่ง แดงโมหญิงอ

ตัดข้ามไปอีกแปลง คราวนี้เป็นของอดีตใต้ะอิหม่าม แลงรุ่นที่สองนับพัน ถูกกำลังลูกอวดผลเขียวไปทั่วแปลง “ผลปลูกแดงโดยไม่มีสีน้ำ บางคนบอกว่า รสน้ำมากแดงจะไม่หวาน ผลปลูกแดงโดยสีน้ำคนธรรมดา ใช้น้ำจากธรรมชาติ ให้มากที่สุด ถ้าปีไหนน้ำน้อยหน่อย แลงแดงก็จะถูกเด็ก” อดีตใต้ะอิหม่ามเล่า

ต้องคำนวณคร่าวๆ นับแต่วันแรกที่ลงมือปลูก นับกับวันไป 72-73 วันกว่าจะได้เห็นคอกผล และแต่ละรอบเก็บเกี่ยวได้ 2-3 ครั้งต่อรุ่น

ผลผลิตปีแรกยังไม่ดีนัก แต่อดีตใต้ะอิหม่ามก็พอใจ “ทำเกษตรไว้สารไม่จน แต่ไม่รวย เผลอสิกว่าอยู่ได้ทุกวันไม่มีอด”

ตลอดวัยอนุชนฮัว เราเดินกลับมาที่สวนยาง หอบหัวแดงไปกันฝากคนละลูก สองลูก เจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาลหาดใหญ่บอกว่า ทางโรงพยาบาลมีนโยบาย ส่งเสริมสุขภาพ โดยอยากให้คนไข้ ญาติผู้ป่วย และเจ้าหน้าที่ ได้รับประทาน อาหารปลอดสารพิษ แต่ไม่รู้ว่าจะเริ่มต้นอย่างไร โชคดีว่ามีเครือข่ายของผู้พิการ ในโรงพยาบาลเขียนโครงการขอเงินไปยัง สปสช. (สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ) มาให้ทยอยเอาไม้ขีด จึงได้ประสานกันชักชวน อ.ภาณุและเครือข่าย เกษตรวิถีธรรมในแผนสุขภาพทว่ารงงาน ทำให้มีโอกาสมาเยี่ยมชมแปลงในครั้งนี้

“ก่อนหน้านี้อีกพยาบาลหาเครือข่ายเกษตรกรว่าที่โหนดวังที่มีการปลูกผัก ปลอดสาร แล้วลงทะเบียนไว้ เพื่อให้รู้ว่าที่โหนดมีผักบ้าง ที่ผ่านมาในโรงพยาบาล พูดกันมาก แต่ไม่มีผักของจริงมาให้ผู้บริโภคเสียที มาคราวนี้เออย่างไรเสียคงจะต้อง ได้แดงไม้ไว้สารกลับไป”

ช่วงบ่าย อดีตใต้ะอิหม่ามนำเรามาที่โรงเรียนคิงซัน ท่านผู้อำนวยการ โรงเรียนคิงซันเล่าบ้างว่า โรงเรียนแห่งนี้มีนักเรียน 600 กว่าคน ประกอบด้วย ชุมชน 3 หมู่บ้าน สภาพชุมชนในช่วงทว่าแล้งก็เป็นอย่างที่เราเห็น นั่นคือ แห้ง แฉ้ง อากาศร้อน แล่ทว่าฝนทว่าท่วม ซึ่งอดีตไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน ท่าน ผอ.ได้ ปวารณาตัวกับอดีตใต้ะอิหม่าม รอหิม และชักชวนให้เข้ามาเมียบทบาทในการเรียน การสอน ความตั้งใจของท่านก็คือ บ่มเพาะปลูกฝังเด็กๆ ให้มีการปลูกผักในดินทราย แล้วเอาอินทรีย์วัตถุมาทำปุ๋ยหมัก

“เราพยายามทำเกษตรให้สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ ซึ่งหน้าดินเป็นดินทราย ข้างล่างเป็นดินแข็ง ไม่เหมาะที่จะปลูกไม้ยืนต้น”

ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านตุหว่า เป็นอีกคนแสดงความสำเร็จที่ได้เห็นสิ่งดีๆ เกิดขึ้นในพื้นที่อดีตมันก็ได้เชิญ อาจารย์ภาณุ มาสร้างกระบวนการเรียนรู้ในโรงเรียน เพื่อให้เด็กและครูได้รู้เท่าทัน ให้มีความรู้ที่สอดคล้องกับปัจจุบัน สามารถประยุกต์ใช้กับชีวิตได้ ผลจากการพูดคุยในคราวนั้น ครูในโรงเรียนเริ่มหันมาสนใจ จากที่ไม่เคยใช้น้ำยาอบเนกประสงค์ น้ำหมักชีวภาพ ก็หันมาทดลองทำ และนำมาใช้ประโยชน์ในโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง

“เรามาขยายต่อ เป็นโรงเรียนชาวนา เพราะเห็นคุณค่าของบรรพบุรุษในอดีต และเป็นวิถีดั้งเดิมของชุมชน ขณะที่ปัจจุบันข้าวที่เราบริโภคมีสารปนเปื้อนซึ่งส่งผลทำให้เราทยอยอ่อนแอ ชาวนาเองก็ไม่ได้ทำการผลิต และเก็บเกี่ยวด้วยตนเอง ทำให้ต้นทุนการผลิตสูง สิ่งเหล่านี้ทำให้โรงเรียนเกิดความคิดว่าอาชีพชาวนาที่เคยเป็นอาชีพหลักของชุมชนกำลังจะหายไป จึงได้ทำโรงเรียนชาวนา แม้ว่าจะไม่ได้การยอมรับจากชุมชนนัก แต่เราก็เชื่อว่า การเรียนการสอนจะเป็นสิ่งที่ช่วยปลูกฝัง และสร้างจิตสำนึกที่ดีให้กับเด็กๆ”

อาหารเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต ขณะเดียวกัน การศึกษาที่ดีสามารถทำให้คนสั่งทำตาม หันมาถูกคิดเรื่องการกิน การอยู่ ที่สอดคล้องกับชีวิตได้เช่นกัน.

หมายเหตุ : สนใจเรียนรู้เพิ่มเติมติดต่ออดีตได้ชะอำนัม วรหิม ๓๓๑
เกษตรกรตำบลดงถึงขัน อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา
โทร. ๐๘๔-๓๑๓๕๘๙๔

มาส่งเองก็ตามแต่

“ส่งลงไปตามห้อง ๒ ชั้นก็ได้ ๒ ห้องเรียนมานำร่องโครงการก่อน เกิดขึ้นและขยายผลอยู่ในโรงเรียน เริ่มดำเนินการให้เด็กทุกคนที่อยู่ในกลุ่มเป้าหมายใส่หมวกกันน็อคมาโรงเรียน” นางยังจิมกว่า “นี่อยู่ที่ใครจะเข้ามาสนับสนุน อย่างเรื่องหมวกกันน็อคเด็ก ถ้าผู้ปกครองเห็นด้วยและให้ความสำคัญก็ไม่ยากเลย เพียงแต่ซื้อหมวกให้ลูกตัวเองใส่ ทางโรงเรียนจัดขึ้นทะเบียนเด็กกลุ่มนี้ไว้ ครูประจำชั้นแต่ละประเมินให้ว่าใครสวมหรือไม่สวมอย่างไร ด้วยเหตุผลอะไร ติดตามไปถึงขั้นที่ว่าถ้าเกิดอุบัติเหตุแล้วได้รับผลกระทบมากน้อยแค่ไหน อย่างสวมแล้วแต่เมื่อประสบอุบัติเหตุแล้วหมวกหลุดช่วยอะไรไม่ได้ ก็ถือว่าล้มเหลวเหมือนกัน ครูประจำชั้นจะช่วยประเมินให้ได้

“คิดว่าที่เป็นอยู่ทุกวันนี้เด็กไม่ใส่เพราะอาย เห็นคนอื่นไม่ใส่ ตัวเองก็เลยไม่ใส่ด้วย” นางยังจิมกล่าวและคิดว่าในส่วนตัวเด็กถ้าเห็นเพื่อนใส่ ตัวเองก็หันมาใส่อย่างแน่นอน ขึ้นอยู่กับการสร้างกระแสโดยภาพรวม

ส่วนผู้ปกครองใครจะอ้างว่าหมวกกันน็อคเด็กหาซื้อยากคงไม่ได้แล้ว เพราะทุกวันนี้ร้านข้างโรงเรียนวิเชียรชมเองก็มีขาย มีการออกแบบให้กลมกระกับเด็กหลายวัย ไม่ว่าจะอนุบาล ประถมศึกษา ราคาใบละ 200 กว่าบาท ราคานี้จะเค็ดครือนผู้ปกครองบางคนอยู่ ถ้าโรงเรียนให้ความสำคัญใส่ใจจริงจังทำได้โดยการตั้งซื้อหมวกในราคาต้นทุนมากขาย ซึ่งจะได้อีกกว่าอีก คุ่มค่ามากเมื่อเทียบกับความสูญเสียที่จะเกิดขึ้นโดยไม่มีใครคาดคิด และไม่อาจเรียกคืนได้ จะมีการรวบรวมสถิติเกี่ยวกับอุบัติเหตุแบบนี้มาแจ้งให้เห็น

สถานการณ์เกี่ยวกับเรื่องนี้ของประเทศไทย และจังหวัดสงขลา คนทั่วไปให้ความสำคัญ แต่ไม่ตระหนัก อย่างว่าแต่เด็ก เพราะแม้แต่ผู้ปกครองหรือครูเองก็ยังไม่สามารถเป็นแบบอย่างให้เยาวชนเกี่ยวกับเรื่องนี้ได้ นางยังจิมายอมรับว่ากิจกรรมการณรงค์หมวกกันน็อคได้จัดมาแล้วหลายครั้ง อย่างเช่นกิจกรรมที่ห้างคาร์ฟูร์ หาดใหญ่ ได้มีการแจกหมวกกันน็อคเด็กไปจำนวนมาก แต่ไม่ได้ผล คนที่รับไปแล้วไม่ได้นำไปใช้งานอย่างจริงจัง

ปัญหาไม่ได้อยู่ที่การมีหมวก แต่อยู่ที่การนำมาสวมใส่ใช้งานจริง มีการแจกไปแล้วจำนวนมาก คนอยากได้ แต่พอได้ไปแล้วก็ไม่ได้นำมาสวม แถมยังไม่ตระหนักถึงปัญหาจรรยาบรรณอีก มีหมวกแล้วไม่ปฏิบัติตามกฎจรรยาบรรณยอนศรอะไรเหล่านี้ส่วนละห่อนให้เห็นความผิดปกติการทางความคิดทางวินัยจรรยาบรรณที่ตามแก้กันไม่รู้จบ

“เราเลือกทีวีซีอาร์เอ็ม เพราะเห็นว่าสมาคมผู้ปกครองที่น่าจะเข้าใจปัญหาเด็ก และโรงเรียนก็น่าจะคุยทำความเข้าใจกันได้ อาจจะของงบประมาณจากจังหวัดสงขลาให้เข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวกับเรื่องนี้ด้วย”

เด็กทุกคนที่นั่งจักรยานยนต์มาโรงเรียน จะเดินถือหมวกกันน็อกเข้ามาโรงเรียน โดยโรงเรียนอาจจะต้องจะทำที่แขวนหมวกเอาไว้ให้เด็กด้วย ภาพแบบนี้จะเห็นในต่างประเทศหลายแห่งที่ตระหนักถึงความสำคัญของการปลอดภัยจากอุบัติเหตุ เพียงแต่สังคมไทยยังตื่นตัวน้อย ไม่คิดเรื่องป้องกัน จึงมักจะมาเสียอกเสียใจเอาภายหลังเกิดความสูญเสีย และเร่งทำแบบวัวหายล้อมคอก ชนิดไฟไหม้ฟาง แล้วรีบหาขี้ไปอีก

“ถ้าประสบความสำเร็จ ในห้องเรียนน่าจะมีการขยายผลทั้งโรงเรียนต่อไป” นางอัญจมาเล่า เห็นว่าน่าจะเป็นไปได้ถ้าได้รับความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้อง ในส่วนแผนสุขภาพจังหวัดสงขลา : ประเด็นอุบัติเหตุ ได้กิจกรรมรณรงค์เกี่ยวกับหมวกกันน็อกเด็กมาอย่างต่อเนื่อง มีการแจกฟรีหมวกไปส่วนหนึ่ง อย่างไรก็ตามยังเป็นปริมาณน้อย ขณะที่ผู้รับแจกก็นำไปใช้งานน้อย

สำหรับในวันนั้นได้ทำการแจกหมวกกันน็อกเด็กไปจำนวน 50 ใบ โดยให้เด็กร่วมกันตอบคำถามทางจราจรอย่างง่าย แล้วจับสลากผู้โชคดีขึ้นมาจำนวนหนึ่ง แยกเป็นระดับชั้น ป.1-3 และ ป.4-6 หากที่สุกแล้วเหตุก็งวดลงไม่พันเรื่องเดิมได้ไปแล้วก็แล้วจะไม่สวม

“อยากให้ทุกคนเห็นว่าการสวมหมวกกันน็อกของเด็กเป็นเรื่องทันสมัย ให้เป็นเหมือนกระแสสุขภาพอย่างอื่น อย่างการสูบบุหรี่ที่สังคมวิ่งเหยงไปแล้วระดับหนึ่ง ผู้บริหารโรงเรียนต้องให้ความสำคัญเรื่องนี้คิดว่าถ้าหาวิธีจริงซึ่งทำได้ เพราะมีอำนาจสั่งการได้ ผู้ปกครองก็มีส่วนสำคัญ ทุกภาคส่วนต้องมองเรื่องนี้เป็นส่วนสำคัญด้วย ไม่ใช่รอให้เกิดเหตุแล้วค่อยมาคิด”

นางอัญจมายังเล่าว่า การที่เด็กและผู้ปกครองได้ฟังประสบการณ์จากกลุ่มเหยื่อมาแล้วจับโดยตรงในวันนั้น น่าจะได้เห็นภาพตระหนักเรื่องอุบัติเหตุมากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่อีกด้วย

“คนที่ทำงานประเด็นอุบัติเหตุศูนย์เอง อาจจะเป็นว่าสนใจเรื่องแบบนี้กันเป็นพักๆ ไปตามกระแส ความจริงแล้วต้องมองอย่างเป็นปัญหาสำคัญอยู่เสมอ ผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนไม่ว่าตำรวจ สาธารณสุข ครู ต้องทำงานไปด้วยกันอย่างครบวงจร ไม่ใช่มองแค่เรื่องใดเรื่องหนึ่ง”

หมวกกันน็อคเด็กรุ่น “สวมจริง” ไอเดียนำร่องสู่โรงเรียนวิเชียรชม

แผนสุขภาพจังหวัดสงขลา : ประเด็นอุบัติเหตุ ร่วมเป็นส่วนหนึ่งในกิจกรรมครบรอบ 85 ปี โรงเรียนวิเชียรชม อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา เมื่อ 1 กันยายน 2550 ที่ผ่านมา โดยนำเสนอนิทรรศการอุบัติเหตุมาพร้อมตัวมาสคอตคำรวจจราจร การสาธิตเครื่องมือตรวจวัดแอลกอฮอล์ เครื่องมือตรวจจับความเร็ว การตรวจรถจักรยานยนต์สวมหมวกกันน็อคโดยการตอบปัญหาชิงรางวัลหมวกกันน็อคเด็ก สาธิตการล้างมือผู้บาดเจ็บโดยทีมกู้ภัยของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสงขลา และการเล่าประสบการณ์ตรงของเหยื่อมาแล้วด้วย เป็นดังนี้

ด.ช.เจษฎากร วัฒนประดับ นักเรียนชั้น ป.4/4 อาสาสมัครเป็นตัวแสดงผู้ป่วยจากอุบัติเหตุทางถนน โดยเป็นเหยื่อนั่งซ้อนท้ายจักรยานยนต์ที่ไม่ได้สวมหมวกกันน็อค ในการสาธิตการช่วยเหลือผู้ป่วยของหน่วยกู้ภัย

“ผมอาสาเพราะอยากลองดู รู้สึกกลัวเหมือนกัน กลัวแม่มาเห็นจะตกใจนึกว่าเป็นเรื่องจริง” ด.ช.เจษฎากรนั่งเล่าในรถพยาบาลถูกเงินหลังการสาธิตท่ามกลางเพื่อนๆ ขณะที่มีผ้าพันแผลรอบหัว ตามสถานการณ์สมมติว่าเขาได้รับบาดเจ็บที่ศีรษะอย่างรุนแรง และแขนหัก เขาและเพื่อนๆ ที่ห้อมล้อมยังหัวเราะกันได้ ซึ่งถ้าเป็นเหตุการณ์จริงคงต้องมีอาการผ่นตรงกันข้าม

ก่อนหน้านี้ไม่นาน ผู้ป่วยสมมติคนนั้นนอนอยู่บนพื้น เจ้าหน้าที่ได้เข้ามาปฐมพยาบาล ทำแผลเบื้องต้น ตามกระดูก หามใส่เปลขึ้นบนเตียงในรถ แล้วรีบส่งตัวไปโรงพยาบาลโดยด่วน

“ได้รับความรู้เกี่ยวกับการรักษา เมื่อเราถูกรอจนครบ” ค.ร.เจษฎากร
เล่า และว่าการป้องกันทำโดยการฉีดซ้ำๆ อย่างี่รวดเร็ว ปกติเขาเองก็ชอบถ่าย
จักรยานยนต์พ่อมมาโรงเรียนทุกวัน พ่อสวมหมวกกันน็อก แต่เขาเองไม่ได้สวม

“ผมเคยเห็นอุบัติเหตุสุดครึบแฉาวชิรา ตอนนั้นไปกับพ่อ ยืนดูอยู่ที่รัฐีกกฮัว”
เขาเล่า คอยไปคอยมากับพื้นความจำว่าตัวเขาเองก็เคยประสบอุบัติเหตุมากับตัว
เองครั้งหนึ่ง

“ตอนนั้นยังเรียนอยู่อนุบาล 1 ที่โรงเรียนเทศบาล 3” ค.ร.เจษฎากรเล่า
เขากำลังเดินข้ามถนน แล้วถูกรถจักรยาน คู่กรณีรีบขับรถหนีไปทันที เขาได้รับ
บาดเจ็บเป็นแผลใหญ่ที่ขา คนที่ประสบเหตุแถวนั้นช่วยไว้ และรีบไปตามแม่ซึ่งมี
อาชีพเป็นผู้ช่วยแพทย์ในคลินิกแห่งหนึ่งมา

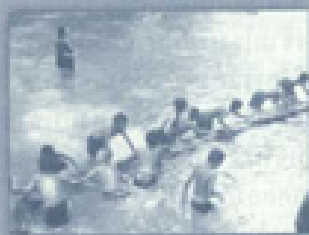
“แม้รู้ข่าวตกใจมากรีบพาไปหาหมอเจดิมที่แม่ทำงานอยู่ ก่อนจะถูกนำตัว
ส่งโรงพยาบาลสงขลา จากอุบัติเหตุคราวนั้น เขาขาหัก ต้องรักษาตัวอยู่บ้าน
3 เดือน” เขาเล่าท่ามกลางความสนใจของเพื่อน ที่เพิ่งรู้ประวัติตอนนี้ของเขา
เช่นเดียวกัน

พอนึกถึงเรื่องจริงในชีวิตของตัวเองขึ้นมา ค.ร.เจษฎากร ซึ่งเป็นลูกคน
เดียวของครอบครัว จึงได้บทเรียนสำคัญว่า การข้ามถนนจะต้องดูซ้ายดูขวาให้ดีก่อน
ทุกครั้ง ต้องข้ามเฉพาะทางม้าลาย และคิดว่าการขี่จักรยานยนต์ต้องสวมหมวก
กันน็อก

“อย่างในที่ที่เราบอกว่า ถ้าไปหมวกจะกันหัวแตกได้” เขาเล่า แต่ในความ
เป็นจริง ณ ปัจจุบัน เขาเองยังไม่ได้สวมหมวกกันน็อกนั่งซ้อนท้ายจักรยานยนต์
ของพ่อมมาโรงเรียนอยู่ดี

นางอัจฉิมา พรรณนา นักวิชาการสาธารณสุข สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด
สงขลา เล่าว่า สิ่งที่เคยช่วยอุบัติเหตุจังหวัดสงขลากำลังผลักดันให้ขับเคลื่อน
อย่างจริงจังอยู่เรื่องหนึ่งขณะนี้ก็คือ ให้เด็กที่นั่งซ้อนท้ายจักรยานยนต์มาโรงเรียน
ได้สวมหมวกกันน็อก

“ความพยายามจะเริ่มต้นอยู่ที่โรงเรียนวิเชียรนุช อยากจะได้รับความร่วม
มือจากทุกส่วน ไม่ว่าจะสมาคมศิษย์เก่า สมาคมผู้ปกครองและโรงเรียน” นางอัจฉิมา
เล่า ถ้าทุกฝ่ายเห็นความสำคัญและร่วมมือนำจะเกิดขึ้นได้ โดยจะพยายามนำ
เสนอเรื่องนี้กับผู้อำนวยการโรงเรียน แนวทางจะตรงวงศีกับกับเด็กนักเรียนทุก
ระดับชั้น เริ่มจาก 1 ชั้นจะคัดเอา 1 ห้องออกมาเป็นการนำร่องโครงการ เลือก
เอาเด็กที่เดินทางไป-กลับโดยจักรยานยนต์ จะเป็นแบบรถรับจ้าง หรือผู้ปกครอง

ต้นโกรสเสปดสิบต้น แนวเคลื่อนเข้าหาขงประชาคม

“น้ำตกโดนดงไซ้” ซื่อนี้อาจยังไม่เป็นที่รู้จักมากนัก ตามแนวเทือกเขาบรรทัดอันทอดผ่านอำเภอรัตนบุรี จังหวัดสงขลา ยังมีน้ำตกอีกหลายแห่งที่ยังไม่ถูกรบกวนจากนักท่องเที่ยวต่างถิ่น

แนวเขาบรรทัดบริเวณบ้านหมักเขา ตำบลท่าชะมวง อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสงขลา เรียกว่าเขาแก้วเป็นที่ตั้งของน้ำตกโดนดงไซ้ การเดินทางเข้าไปถึงสถานที่แห่งนี้ค่อนข้างลำบากชันชัน

จากถนนสายเก่าหาดใหญ่ - รัตนบุรี มีทางเข้าอยู่หลายทาง อาจเดินยอกลงจากถนนใหญ่ตรงข้ามโรงเรียนห้วยไอน หรือใช้เส้นทางข้างโรงเรียนรัตนบุรีวิทยา แต่คนไม่เคยไปอาจต้องแวะรถตามหลายครั้ง เพื่อตัดเกาะตามหมู่บ้านและสวนยางไปบนถนนดินแคบๆ ที่บางแห่งน้ำเซาะเป็นร่องลึก ไล่เรื่อยจนได้ยินเสียงน้ำตกจากไกล่เขาทางทิศใต้ ในผืนป่าสิริกิติ์อันเป็นต้นน้ำสำคัญของสงขลา ไม่ว่าคลองงูมี หรือคลองคู่ตะเกาะ

31 พฤษภาคมที่ผ่านมา เครือข่ายอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและท่องเที่ยวเชิงนิเวศลุ่มน้ำงูมี นำโดย วรณ สุวรรณโน หรือ “ทีเจีย” ของน้องๆ ได้จัดกิจกรรมค่ายเยาวชนต้นกล้ารักษ์ป่ารักษ์น้ำครั้งที่ 2 ขึ้นที่น้ำตกโดนดงไซ้ ทำให้น้ำตกดูลึกศักดิ์กว่าทุกวัน เพราะมีเยาวชนจากรัตนบุรีเข้าร่วมกว่า 45 คนตั้งแต่ระดับชั้นประถม-มัธยม เด็กเหล่านี้จะมีภูมิลำเนาในพื้นที่รัตนบุรี แต่บางคนไปเรียนต่างถิ่นทั่วสงขลา ขณะที่มักสู่มุขีใหญ่ใจดีมาร่วมเป็นวิทยากรอีกไม่น้อยจากหลากหลายอาชีพ ทั้ง ครู อาจารย์ ตำรวจ ผู้นำชุมชน ฯลฯ

โดยเฉพาะอาสาสมัครของเครือข่ายอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและท่องเที่ยวเชิงนิเวศลุ่มน้ำงูมีนั้นความสนใจยิ่ง อดีตของพวกเขาจำนวนหนึ่งคือผู้ที่

เคยผ่านเมอร์ซิวชีวิตเดินก้าวพลาดไปสู่หนทางของยาเสพติด แต่ทุกวันนี้ก็กลับตัวกลับใจอย่างเด็ดขาด หันมาทำงานเพื่อรับใช้สังคม พวกเขาเคยเสนอให้มีการอนุรักษ์กล้วยไม้รองเท้านารีในป่า เมื่อพูดกับใคร่ที่ถูกหัวเราะก๊ากก็คิดว่า คิดดีแต่แทบไม่มีแนวร่วม โอกาสเพิ่งเปิดหลังจากมีการจัดกิจกรรมแผนสุขภาพจังหวัดสงขลา พวกเขาได้รับการตอบรับจากเครือข่ายต่างๆ ไม่มองเป็นเรื่องไร้สาระอีกต่อไป

กล้วยไม้รองเท้านารีกำลังออกดอกสีม่วงสดับขาวเขียวแบ่งบานสวยงามจำนวนหนึ่งได้ถูกนำมาแสดงในกิจกรรมครั้งนี้ด้วย

กิจกรรมวอล์คแคโรลลี เริ่มต้นบนแผ่นหินบดแก้วสกไลนดุงโซ่ ลักษณะน้ำตก ไหลผ่านแผ่นหินขนาดใหญ่อ้อมมาสู่แอ่งใสเบื้องล่าง ความชันไม่มาก เดินได้สะดวก ไม่มีหินแหลมคม เด็กแถวหน้าที่ตั้งใจไปเล่นน้ำโดยเฉพาะจึงมีวิธีเล่นหวาดเสียว โดยเดินขึ้นไประดับสูงแล้วทิ้งตัวลงตามลอนสะพานสั้น หรือสไลเดอร์ในสวนสนุก ดูจะไม่อันตรายนัก

กิจกรรมเริ่มตั้งแต่การจัดการไหว้เจ้าที่เจ้าทางตามแบบโบราณ โดยการเชิญชาวบ้านผู้ประกอบพิธีโดยครมมาทำพิธี เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้ถึงพิธีกรรมในการอยู่ร่วมกับธรรมชาติ และตามแบบวิถีชุมชน นอกจากนี้ยังเป็นการขอพรจากเจ้าที่เจ้าทางให้เดินทางเข้าป่าอย่างปลอดภัยตามความเชื่อ

เด็กถูกแบ่งออกเป็น 7 ทีม แล้วการแข่งขันก็เริ่มต้น ผู้เข้าร่วมจะถูกปล่อยเดินขึ้นเขาเข้าป่าทีละทีมพร้อมกับวิทยากรที่เลี้ยงผู้เชี่ยวชาญเส้นทางในพื้นที่ เดินขึ้นไปสูยอดเขาแก้ว เล่นเกมเก็บคะแนนตามโจทย์ของการแข่งแคโรลลีทั่วไป เพียงแต่คำถามให้บอกชื่อต้นไม้, ต้นไม้ที่กินได้ ฯลฯ กระทั่งผลการแข่งขันอาจจะไม่ใช่สาระสำคัญ เพราะหลักใหญ่ใจความสำคัญเป็นเพียงเครื่องมือการเรียนรู้ อย่างหนึ่ง

“กิจกรรมนี้เราไม่คาดหวังเรื่องวิชาการ แต่ต้องการให้เด็กที่เข้าร่วมได้ซึมซับบรรยากาศของผืนป่า พวกเขาจะเห็นวิวทิวทัศน์ เห็นกล้วยไม้ ฮอร์นต่างๆ การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ก็จะตามมา” ที่เจียเดินถือกล้องถ่ายภาพไปด้วย และคุยให้ฟังถึงเรื่องราวเกี่ยวกับโครงการและเกี่ยวกับป่าผืนนี้ที่เขาคุ้นเคยดี ด้วยบทบาทของเครือข่ายอนุรักษ์ถึงแวดล้อมและท่องเที่ยวเชิงนิเวศลุ่มน้ำภูมิจึงมีแนวความคิดต่อขึ้นคอนการพัฒนากาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยเริ่มตั้งแต่ทำการศึกษาเพื่อไปสู่การอนุรักษ์ให้เข้มแข็งเสียก่อน ส่วนการจะเปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวก็นับเอาไว้เป็นเป้าหมายปลายทาง

“ถ้าชุมชนไม่เข้มแข็ง ยังไม่ชัดเจนในเรื่องการจัดการ การอนุรักษ์ จะปล่อยให้การท่องเที่ยวเกิดขึ้นไม่ได้” ที่เจียเห็นว่าต้องสร้างวิถีให้ชาวบ้านใหม่ในการเฝ้าระวังต้นไม้ ป่าแถบนี้เดิมเคยถูกแผ้วถางบุกกรุกมาก่อน ขนาดมีคนชนกกล้วยไม้

และพันธุ์ไม้ป่าบางชนิดออกไปขายกันเป็นกระสอบเลขที่เดียว การเวนคืนประกาศเป็นพื้นที่สวนป่าสิริกิติ์น่าจะเป็นสัญญาที่จะต้องฟื้นฟูสภาพธรรมชาติให้กลับมามีใหม่อีกครั้ง แม้ว่าถัดจากน้ำตกลงไปจะถูกรุกคืบด้วยสวนยางพาราเข้ามาใกล้

“อย่าดึงต้นไม้จนครบ ห้ามเด็ด เก็บภาพได้อย่างเดียว ห้ามเก็บต้นไม้” พี่เจ็ยเตือนน้องคนหนึ่งที่ผลอไปจับกับด้วยไม้ลอยขึ้นมาจากพื้น พร้อมกับอธิบายว่าแม้เป็นกด้วยไม้ที่ไม่มีไม้ไผ่ที่ขัดเกาะ ดูแล้วเป็นเหมือนเศษอะไรสักอย่าง แต่เป็นส่วนประกอบสำคัญของป่า

เดินปายขึ้นเขาไปตามทางของการแข่งขันที่ชันและรก สภาพภูเขาที่มีพื้นแผ่นดินขนาดใหญ่ฝั่งอยู่ทั่วไป บริเวณแผ่นดินผาเสียนโค้งเปล่งเปลือยจากไม้ใหญ่ ในยามฝนชุกเขาได้ไม้ยากกว่าคือทางที่น้ำไหลป่าลงมาจากยอดเขา จนอาจมองเห็นสายน้ำกระทบแคลกระยับระยับจากระยะไกลจากพื้นราบเบื้องล่างนั่นเองทีเดียว แต่ในยามที่ไม้เหือดแห้ง ทรายตะไคร่ไม้แห้งสนิท พื้นไม้ยิ่งกับชื้นมาก เดินไปตามแนวแผ่นดิน และบางช่วงต้องหลบหลีกซอกหินอย่างระมัดระวัง เมื่อได้หยุดพักบริเวณโล่งๆจะมองเห็นสัตว์ที่คนเบื้องล่างดูถูกดูแคลที่ร่อนพื้นด้วยสีเขียว ยกเว้นภูเขาที่ถูกจุดดำซีกเขาเดินดูรังสีส้มเป็นรอยหมองแว้แห่งบางแห่งนั้น เป็นปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อมอีกประเด็นหนึ่งที่ดำรงอยู่

ระหว่างทางนอกจากสัญลักษณ์สำหรับการเดินไปสู่จุดหมายในเกมส์แล้ว พี่ๆ ผู้ใหญ่ใจดีทั้งหลายเขาปายมาคิดค้นต้นไม้ เพื่อบอกว่ามีต้นอะไรบ้าง ชีวรดเคียนหิน ดอป่า ขอมป่า กระรอกระร่อน ฯลฯ ทำนกกลางเสียงนกร้องจากปลายไม้เสียงแฉ่ง หากสำหรับเด็กๆใหม่อาจเป็นเรื่องที่ไกลตัวที่เขาจะทำความเข้าใจกับชื่อพืชหรือสัตว์ลักษณะนี้ถ้าไม่ถูกชักจูงด้วยเกม

อย่างไรก็ตามกิจกรรมในวันนั้นและกลุ่มเด็กกลุ่มนี้ก็เป็นจุดเริ่มต้นที่น่าสนใจทีเดียว ในการดึงคนรุ่นใหม่กลับมาเป็นแนวร่วมในการอนุรักษ์ ในเมื่ออนาคตที่แท้จริงอยู่ในมือพวกเขาเหล่านี้

พี่เจ็ยเล่าระหว่างการเดินไปกับน้องๆ กลุ่มหนึ่งว่า เพื่อฟื้นฟูความสมบูรณ์ของผืนป่าแห่งนี้กลับมามีโครงการปลูกต้นไม้จำนวน 100,080 ต้น เพื่อถวายในหลวงในวโรกาสพระชนมายุ 80 พรรษาในปีนี้ด้วย โครงการดังกล่าวกำลังเริ่มต้นแล้ว โดยได้รับการดูแลหนุนพันธุ์ไม้เบื้องต้นจากศูนย์เพาะชำกล้าไม้ฯ มีทั้งการนำต้นมาปลูก และหาเมล็ดของต้นไม้ใส่ในดินปั้นเป็นลูกบอล แล้วช่วยกันโยนการปลูกจะดำเนินการไปเรื่อยๆ โดยไม่รีบปลูกให้ครบตามจำนวนในคราวเดียว แต่จะทำไปเรื่อยๆ ใครก็ได้มาช่วยกันปลูก ต้องการความยั่งยืนทางกายภาพและสำนึกทางธรรมชาติที่จะก่อตัวในจิตใจผู้คนที่ละน้อย

ในอนาคตเมื่อป่าต้นไทรเกิดขึ้น ความร่วมมือชุมชนจะกลับคืนมาอีกครั้ง ผู้บังคับบัญชาจะตามมา หลังจากต้นไทรกลายเป็นแหล่งอาหารคงจะได้เห็นถึงตัวจริง แทนที่จะเห็นแค่ “กางเกงลิง” ที่พี่ๆ เขาไปแขวนเอาไว้ในราวป่า เป็นเกมหลอกให้มันงูๆ ที่เข้าร่วมแข่งขันแรลลี่ใช้กล้องส่องทางไกลส่องดูเท่านั้น

เส้นทางวอร์คแรลลี่วันนั้นระยะทางน่าจะอยู่ที่ 1 กิโลเมตรเศษ เวลาเดินของผู้ชำนาญการเดินป่าราว 30 นาที อย่างไรก็ตามเด็กก็มีโอกาสได้ถูกปล่อยเข้าไปเดินเล่นในป่าเกือบ 2 ชั่วโมงอย่างอิสระ แม้ไร้ด้วยความตื่นเต้น ผจญภัยเล็กๆ ระหว่างการไต่ขึ้นเหนือรอยตัวคานเชือกในจุดสูงชันของหินผา นับว่าหลายคนได้สัมผัสบรรยากาศของธรรมชาติ ซึ่งคงมากกว่าการเรียนรู้นาฏกรรมที่ไม่มีกลิ่นไอของชีวิตแท้ๆ

กลิ่นข้าวที่หุงด้วยกระบอกไม้ไผ่ในฐานะของการดำรงชีวิตในป่า ทำให้เข้าถึงชีวิตและป่ายิ่งขึ้นอีก ขณะที่นั่งพักดื่มน้ำ รับประทานเย็นในจุด RC ใกล้เคียงสุดท้าย ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนบางเรื่องราว

ผู้ใหญ่ใจดีคนหนึ่งจากเครือข่ายอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและท่องเที่ยวเชิงนิเวศลุ่มน้ำกุ่มี เล่าว่า การส่งเสริมการท่องเที่ยวในบริเวณนี้ในอนาคตยังมีหลายสิ่งที่น่าสนใจ ในป่าแห่งนี้ยังมีสถานที่ประวัติศาสตร์ เป็นจุดฝังศพทหารพรรคคอมมิวนิสต์จากการสู้รบทางการเมืองในอดีตจากการสำรวจเบื้องต้นพบลักษณะที่คล้ายกับอุทยานแห่งชาติในแหล่งอื่นๆ นอกจากนั้นสถานที่หลายแห่งในอำเภอรัตนภูมิยังเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์หน้าสำคัญของประเทศไทย คือเป็นทางเดินของนักโทษที่จะนำไปถูกจองจำที่เกาะตะรุเตา

“ผมเห็นว่า การเสด็จผ่านของสถานที่อย่างผูกโยงเป็นเรื่องน่าสนใจ ส่งเสริมการท่องเที่ยวได้” ชาลวิศ โภชะเรือง จากเครือข่ายสร้างเสริมสุขภาพมาเข้าร่วมกิจกรรมในครั้งนี้ด้วยนำเสนอ เขายังมองว่าการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จะเข้ามาทับทบแทนที่การท่องเที่ยวแบบเดิมค่อนข้างมากหลังจากการท่องเที่ยวหลักในพื้นที่ประสบปัญหาต่างๆ อย่างไรก็ตามถ้าจะให้ได้รับความสนใจมาก อาจจะต้องจัดเส้นทางการท่องเที่ยวในอำเภอรัตนภูมิทั้งหมดให้เชื่อมโยงกันด้วย

ทุกอย่างน่าจะเชื่อมโยงกันได้หมด ชาลวิศมองว่า แม้แต่เด็กที่อยู่ในลุ่มน้ำสำคัญ 4 แห่งในจังหวัดสงขลามาก็เห็น เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ที่แตกต่างกันในเรื่องเดียวกัน อันนำไปสู่การขับเคลื่อนที่ใหญ่ขึ้น

ดูเหมือนว่าความเชื่อมโยงของเครือข่ายต่างๆ กำลังก่อร่างอย่างเงิบๆ และมันคง เห็นได้จากกิจกรรมในวันนั้นมีคนทั้งในและต่างเครือข่ายมาร่วม พวกเขาได้สนทนาแลกเปลี่ยนในกิจกรรมที่ทำอยู่ และพร้อมเคลื่อนเข้ามาหากัน.

ต้นกล้า...แกร่งแห่งสุขอุตะเกา

“ใครจะแก้ปัญหาเรื่องคลองอุตะเกาก็แก่ไป ขออย่างเดียวอย่ามายุ่ง
บางบ้านเปิดประตูรับเหมือนกัน บอกว่าเข้ามาซิ แต่หนาคุณะ”

ปทุม คงแก้ว หรือ “เฮก” นักเรียนชั้น ม.6 โรงเรียนพระคงประชานศิริวิวัฒน์
อ.หาดใหญ่ ประธานกลุ่มต้นกล้าเพื่อการอนุรักษ์คลองอุตะเกา เล่าด้วยสีหน้า
เคร่งขรึม จริงจัง ค่อยๆ เล่าเรื่องราวพัฒนาพื้นที่ปัญหา ในฐานะแกนนำเยาวชน
คลองอุตะเกา ถ้ำน้ำแห่งชีวิตของคนสองชาติที่กำลังมีปัญหาหามรุ่ง แต่คนจำนวน
มากกลับเลือกปิดปัญหาให้พ้นตัว

สองสามปีก่อนหลายคนมองเด็กกลุ่มนี้ว่าทำในสิ่งที่เหลวไหล เป็นไปได้ยาก
แต่การยืนหยัดจุดจริงทำจริงอย่างแข็งขันทนแรงเสียดทานได้พิสูจน์อะไรบางอย่าง

การจัดค่ายเครือข่ายต้นกล้าเพื่อการอนุรักษ์เมื่อ 24-27 เมษายน 2550
ได้รับความสนับสนุนจากแผนสุขภาพประเด็นการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เชื่อมต่อสุขภาพ
ในส่วนของกลุ่มน้ำคลองอุตะเกา ร่วมกับอีกหลายฝ่าย ผู้เข้าร่วมจำนวน 91 คน
เป็นนักเรียนแกนนำอนุรักษ์คลองอุตะเกา ระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา
ตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายสายปลายทาง

โรงเรียนแต่ละแห่งสนใจกิจกรรมต่างกันออกไป เช่น การทำน้ำหมักชีวภาพ
ปัญหาขยะ และน้ำเสีย นี่เป็นโอกาสเรียนรู้แลกเปลี่ยนเพื่อเป้าหมายเดียวกัน คือ
อนุรักษ์เขียวชอุ่มคลองอุตะเกา

เรานั่งคุยกับ “เฮก” ในคำคืนที่ชาวค่ายเดินทางจากต้นน้ำมาแวะพักที่วัด
คลองแห หาดใหญ่ ก่อนทั้งหมดจะลงเรือจากทำน้ำวัดตงไปยังปลายทางคลอง
อุตะเกาในวันรุ่งขึ้น

“กิจกรรมวันแรกเน้นการทำความรู้จักกัน นื่องๆ ยังไม่ค่อยกล้าแสดงออกมากนัก แอบพบว่าหลายคนมีความคิดและคำตอบดีมากมาย แต่ไม่กล้าพูดเท่าที่เห็นเอง อีกวันเดินทางไปนำคกมาค้า มีกิจกรรมสนุกๆ ได้ทดลอง ๗ เมื่อย่างอย่างก็เริ่มจะกล้ามากขึ้น” เอกเล่า

การเดินทางโดยรถยนต์สี่คนเกาะมาตามคลองคู่ตะเกา ชาวค่ายได้มีการใช้เครื่องมือตรวจสอบคุณภาพน้ำแบบที่วัดระดับออกซิเจนตามจุดต่างๆ นอกจากนั้นเด็กๆ ยังช่วยกันสังเกตความสมบูรณ์ของสิ่งมีชีวิตในน้ำไม่มีกระดูกสันหลังบางประเภทที่เป็นดัชนีชี้วัด เช่น หอยฝาเดียว ตัวอ่อนแมลงปอ และแมลงชีปะขาว พบว่าช่วงต้นน้ำคลองคู่ตะเกาคุณภาพน้ำค่อนข้างดี พอถึงกลางน้ำจึงพบว่าอยู่ในภาวะเสื่อมโทรม

เอกเล่าว่า วันนั้น ชาวค่ายมีโอกาสเข้าไปดูระบบบำบัดน้ำเสียของโรงงานแห่งหนึ่งริมคลองคู่ตะเกา จากการวัดคุณภาพน้ำออกจากโรงงาน พบว่าค่าออกซิเจนสูงกว่าต้นน้ำ ทำให้หลายคนได้ความรู้ใหม่จากที่เคยเชื่อว่าโรงงานอุตสาหกรรมเป็นสาเหตุสำคัญของน้ำเสียว่า อาจไม่เป็นจริงเสมอไป ยังมีสาเหตุอื่นอีกมากมาย อย่างการทิ้งสิ่งปฏิกูลลงน้ำ หรือเหตุผลอื่นอีกมาก

“แต่ที่เราเห็นและพิสูจน์เป็นเพียง 1 ใน 121 แห่งที่อยู่ริมคลองคู่ตะเกาเท่านั้น เฉพาะที่ตำบลพระคงบ้านหมี่โรงงาน 8 แห่ง มี 1 แห่งที่ได้เข้าไปดูเท่านั้นแหละ ที่เหลืออีก 7 แห่งยังไม่รู้” เอกเล่า แล้วอีกร้อยกว่าแห่งนั้นอีกเล่า

ที่ผ่านมากลุ่มต้นกล้าเพื่อการอนุรักษ์คลองคู่ตะเกามิพบปะในการเฝ้าระวังน้ำเสียอยู่ตามกำลังที่ทำได้ อย่างพอเกิดเหตุผิดปกติอย่างเช่นปลาตายมาก ฟิมงานลงไปสำรวจเพื่อแจ้งทางราชการที่รับผิดชอบ ส่วนมากแจ้งผ่านเทศบาลตำบลพระคง

หลายครั้งที่รับรู้ว่าเป็นต้นเหตุ ชาวบ้านมักเข้าไปฟ้องว่าทางโรงงานอุตสาหกรรมหลายแห่งปล่อยน้ำเสียออกมาในยามที่ฝนตกอ้างว่าต้นบ่อก็เก็บบ้างหรือแม้แต่เคยมีเหตุที่ดึงน้ำมันจากโรงงานแห่งหนึ่งเกิดรั่วลงคลอง แต่เด็กๆ ก็ทำได้แค่แจ้งให้เทศบาลรับทราบเพื่อดำเนินการเท่านั้น ไม่รู้จะทำอะไรได้มากไปกว่านั้น

ยังรู้ว่าทางโรงงานเองก็มีฝ่ายกฎหมายเอาไว้ต่อสู้กับข้อกล่าวหาอีกชั้นหนึ่งก็นับว่าเป็นเรื่องท้าวท้าวออกยากยิ่งในสายตาเด็ก

“ก็อย่างที่เล่านั่นแหละ ยังไม่ได้รับความร่วมมือจากชุมชน บางทียังถูกคำ
กระแวกกลับมามาก พอกลุ่มเด็กของเราลงไปหาข้อมูลก็ถามว่ามาทำไม มาบุง
อะไรด้วย หรือชวนเข้าบ้าน เข้ามาเลย แต่พูดว่ามาคุยนะ พวกผมหลายคนก็ท้อ
ล้มเลิกที่จะทำงานนี้ไปเลยก็มาก แต่ที่ผมประทับใจมากคือ พวกเขาจำนวนหนึ่งที่
สู้ต่อ”

สิ่งที่เขากล่าวสอดคล้องกับข้อมูลว่า สมาชิกของกลุ่มดังกล่าวเพื่อการอนุรักษ์
คู่ตะเภาก็โรงเรียนพระคางประธานศรีวิวัฒน์นั้นเคยมีอยู่ถึง 100 คน แต่ค่อย
หลหายทีละคนสองคนเหลือเพียง 8 คนเท่านั้น แต่คนที่เหลือคือตัวจริง เบียงจริง
สามารถยืนหยัดสู้กับเครื่องจักรมวลมาจนถึงปัจจุบัน และพร้อมสืบทอดไปยังรุ่นน้อง
ต่อไปอีกไม่ขาดตอน

กระบวนการเรียนรู้ใหม่เกิดขึ้นกับนักต่อสู้เชิงอนุรักษ์กลุ่มนี้อย่างน่าทึ่ง
แม้กระทั่งตัวของเขาก็คิดไม่ถึงมาก่อนว่าคนรุ่นเขาทำได้ อย่างเช่นเมื่อสมาชิก
ของกลุ่มลงไปหาข้อมูลบ้านไหนแล้วถูกไล่ตะเพิด แทนที่จะมีใครเก็บมาโกรธแค้น
พวกเขาได้เรียนรู้มิติใหม่ของการพยายามใช้คำพูดที่ติดลบไป หรือไม่ได้รุกเขา
มากนัก ปล่อยให้เวลาผ่านกันไปสักระยะหนึ่ง แล้วค่อยกลับไปแสดงเจตนาและ
ความจริงใจใหม่

ในที่สุดพวกเขาพบว่า การที่ชาวบ้านเริ่มคลองคู่ตะเภาส่วนหนึ่งมีท่าทีปฏิเสธ
การไปหาคู่ข้อมูล เป็นเพราะปัญหาขัดแย้งเกี่ยวกับการเมืองท้องถิ่นบางอย่าง เหยดมา
ลงกับเด็กที่ไม่มีผู้ใหญ่หนุนหลัง พอถึงบางอ้อเด็กจึงพยายามอธิบายว่า เป็นการทำงาน
ที่ไม่อิงกับการเมืองไม่ว่าฝ่ายใด ชาวบ้านบางส่วนจึงยินดีเปิดใจรับ แต่หลายคนก็
ยังปิดประตูบ้านอยู่เหมือนเดิม

ขั้นที่จริงปัญหาแบบนี่เองที่ทำให้เขามีพลังจนเข้ามาเขียนในฐานะประธานกลุ่ม
ดังกล่าวเพื่อการอนุรักษ์คลองคู่ตะเภา อย่างน้อยก็ครั้งหนึ่งที่ชาวบ้านสวประมาท
อย่างจริงจังงานอนุรักษ์คลองคู่ตะเภาไม่มีวันทำได้

“บ้านผมอยู่พระคาง แต่ไม่ได้อยู่ติดคลองนะ ผมทำให้เห็นว่าผมจะไม่ได้
อยู่ติดคลอง แต่พยายามทำเพื่อคลองคู่ตะเภาอย่างที่สุด” เขารู้ว่าคนแถวพระคางเคย
เฮนน้ำในคลองคู่ตะเภามากรองเพื่อดื่มเองและจำหน่ายแต่ก็ท้อหงายไม่สามารถดื่มได้
เพราะมีกลิ่นเหม็น

เด็กหลายคนที่มาช่วยคำขฯ บ้านอยู่ริมคลอง ครอบครัวยุคนี้จากคลอง
มาใช้ในการเกษตร จับปลาในคลองมาเป็นอาหาร ใช้คลองลงเล่นน้ำ แต่ปัจจุบัน
ไม่สามารถลงไปเล่นน้ำคลองได้อีก เพราะมีสารเคมีปนเปื้อนทำให้มีอาการคัน
ผิวหนังที่เคยจับมาเป็นอาหารก็หายไปมาก

แม้เป็นเรื่องยาก แต่เอกและเพื่อนที่ร่วมอนุรักษ์คลองคู่ตะเภาน่าขอบหวังว่า
อยากให้สาขาน้ำที่ขึ้นคืนกลับสภาพเดิม อย่างน้อยสามารถนำมาใช้ทางการเกษตร
หรือคนกักเก็บไปจับปลาได้ นำวิถีชีวิตคนริมคลองกลับมาให้มากที่สุด

เอกเข้าเรียนชั้น ม.1 โรงเรียนพระดงประธานศิริวัฒน์ พอชั้น ม.4 มีโอกาส
เรียนหลักสูตรท้องถิ่นวิชาอนุรักษ์คลองคู่ตะเภาน่า ช่วงนั้นอาจารย์ผู้สอนได้พาทีมเรียน
ลงวัดคุณภาพน้ำในคลอง เริ่มมีคำถามถึงน้ำเสีย

เมื่อขึ้นชั้น ม.5 เอกได้รู้จักกับอาจารย์เบญจมาศ นาคทอง ผู้สอนวิชา
ศิลปะเพื่อชีวิต ริเริ่มทำหลักสูตรท้องถิ่นด้วยกระบวนการที่ให้เด็กฝึกคิด ทำกิจกรรม
โดยให้เด็กสมัครใจ เอกเข้าร่วมกับกิจกรรมของอาจารย์ ทั้งออกวัดคุณภาพน้ำ
ประชุมสิ่งแวดล้อมร่วมกับอาจารย์ในสถานที่ต่างๆ ก็เลยฝึกใจและลงทำงานอย่าง
เต็มตัวเท่าที่จะปลีกเวลาจากการเรียนได้

การจัดค่ายครั้งนี้อาจารย์เบญจมาศก็ยังคงตามมาให้กำลังใจเช่นเดิม โดย
หลักคิดว่า ฝึกให้เยาวชนทำงานเองให้เป็น ตั้งแต่จัดทำกระบวนการเอง รู้จักวางแผน
รู้อุปสรรคในการลงมือทำงาน ครูจะไม่เข้าไปคอยชี้ว่า หรือกำกับ สิ่งการ นอกจาก
จะเป็นที่ปรึกษาอยู่ห่างๆ เท่านั้น

ครั้งหนึ่งเอกเคยต้องคลองคู่ตะเภาน่าไปจับปลาพบเห็นทั้งวิถีชีวิตที่งดงาม
ของผู้คนสองฝั่ง แต่อีกมุมหนึ่งคือการทิ้งขยะลงคลอง เจอสภาพน้ำที่เปลี่ยนแปลง
แตกต่างกันในแต่ละที่ นั่นเป็นสิ่งที่เด็กอย่างเขาไม่เคยรับรู้มาก่อน

แม้ครั้งหนึ่งเอกและเพื่อนเคยถูกตบประมาท ถูกมองอย่างเหยียดๆ ไม่สนใจ
ในสิ่งที่ทำ แต่วันนั้นก็ได้รับความร่วมมือมากขึ้น แม้แต่จังหวัดสงขลา และองค์การ
บริหารส่วนจังหวัดสงขลา มีการตอบสนองที่ดีขึ้นของหน่วยงานราชการ เช่น
เทศบาลพระดง

“สิ่งที่เยาวชนอยากให้คลองคู่ตะเภาน่าเหมือนอดีต อยากให้ทุกคนทราบดีว่า
อย่ามองว่าไม่ใช่ปัญหาของตนเอง ปิดสวระออกจากบ้านตัวเอง อย่างนั้นแน่ ซึ่งแม้
คนที่ไม่อยู่ริมคลองยังทำเลย คนริมคลองถ้าไม่โยยตีก็น่าคิด”

เอกมองว่าที่ผ่านมาผู้ใหญ่ไม่ค่อยรับแนวคิด อาจจะเป็นเพราะเป็นเพียง
ความคิดแบบเด็กๆ เสียเวลาเปล่า ก็ทำให้เด็กซัดอีต้งบ้างเหมือนกัน แต่จากการ
ได้ปรึกษากับอาจารย์และผู้ทำงานด้านสิ่งแวดล้อมพบว่า ทุกคนต่างมีปัญหาทั้งนั้น
การให้ได้รับความร่วมมืออย่างแท้จริงไม่ได้ง่ายง่าย เป็นเรื่องที่ต้องใช้เวลาและความ
พยายาม

“เด็กแสดงให้เห็นว่าเปลี่ยนแปลงได้ ไม่มากก็น้อย ดูจากที่เทศบาลฯคง
ที่เดิมไม่ได้ตื่นตัวเรื่องนี้มากนัก ส่วนมากจะเน้นการสัมมนา แต่ไม่เคยลงมือ
ปฏิบัติจริง แต่เมื่อกลุ่มเด็กตื่นตัวสะท้อนการทำงานออกมา ทำงานจริงจัง อยู่หนึ่ง
ไม่ได้ เขาก็เลยมารับลูกหรือร่วมมือกับเรา โรงเรียนก็สนใจมาช่วย จากที่เคยมอง
เป็นเด็กที่ก้าวร้าวหัวรุนแรง หรือเป็นเฮี้ยนจีโอประจำโรงเรียนก็คงเปลี่ยนไปบ้าง
เราเองก็ปรับตัว หลากโรงเรียนสนใจ แต่ผู้บริหารบางแห่งไม่สนใจ”

เอกมีความหวังส่วนตัวถึงขนาดจะผลักดันให้จังหวัดสงขลาเป็นจังหวัด
ต้นแบบทางด้านถึงแวดล้อมของประเทศไทย ระดับที่ใครจะพูดถึงเรื่องสิ่งแวดล้อม
จะต้องพูดถึงจังหวัดสงขลาก่อน

อนาคตของเอกแห่งจบ ม.6 เขาอยากเรียนต่อระดับอุดมศึกษาทางด้านไบ
โอเทค อยากมีอนาคตทำงานเกี่ยวกับการวิจัยพืช วิจารณ์ และเกี่ยวกับก๊าซชีวภาพ
เขายอมรับว่าการได้ทำกิจกรรมอนุรักษ์คลองที่ผ่านมานี้เอง ทำให้เขากลายเป็น
คนสนใจเรื่องสิ่งแวดล้อมอย่างเต็มตัว

และแม้ว่าวันข้างหน้าเขาไม่ได้ทำหน้าที่ตรงนี้แล้ว เขายังหวนเมือคพันธุ
ความคิดสำหรับต้นกล้าต้นใหม่เอาไว้เวียนร้อยแล้ว อย่างน้อยเด็กที่เข้าร่วมในค่าย
ครั้งนี้ก็เป็นส่วนหนึ่งของอนาคตนั้น

“น้องอัลเฟรด” ชั้น ป.2 จากโรงเรียนมริค อ.สะเตา เห็นว่าการเข้าร่วม
กิจกรรมค่ายเครือข่ายต้นกล้าเพื่อการอนุรักษ์ในครั้งนี้ได้ประโยชน์มาก ทำให้เรียนรู้
กระบวนการทำงาน มีความรู้เพิ่มขึ้น อย่างเช่นสามารถกลับไปวัดคุณภาพน้ำ และ
วิธีใช้ในการแยกขยะ

ส่วน “ป๊อบ” หนูน้อย ม.4 จากโรงเรียนหาดใหญ่สมบูรณ์กุลก็ฉาย
เห็นว่า กิจกรรมค่ายนอกจากจะได้ความรู้ ทำให้ทุกคนตลอดแนวคลองคู่ตะเภา
มาพบรู้จักแลกเปลี่ยนความรู้กัน ซึ่งก็จะเป็นประโยชน์ในการทำงานร่วมกันใน
อนาคต

ค่ายเครือข่ายต้นกล้าเพื่อการอนุรักษ์นั้นเป็นค่ายแห่งการเรียนรู้ ทำความ
รู้จักเพื่อการประสานความร่วมมือกันในระดับต้นน้ำถึงปลายน้ำ นับว่าเป็นนิมิตที่ดี
เด็กเหล่านี้โตขึ้น ก็คือผู้มีบทบาทอนุรักษ์คลองกันต่อไป แม้ว่าวันหนึ่งเด็กบางคนอาจ
มีระดับความรู้ ความเข้าใจ และวิเคราะห์ปัญหาที่แตกต่างกัน แต่เขาเหล่านี้ละคือ
ความหวังที่ไม่เคยหมดหวัง.

ความภาคภูมิใจแห่งท้องถิ่น จุดเริ่มต้นความร่วมมือที่คลองแห

วัดคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เมื่อ 31 พฤษภาคมที่ผ่านมา หลังฝนเทกระหน่ำในวัน 15 ค่ำ เดือน 6 ค่ำยซาเม็ด จนเหลือตะอึ่งน้ำในอากาศน้อยเต็มที แดดจึงถลอกออกสว่างจ้าอีกครั้งในยามเย็น

แม่ค้าตั้งร้านเตรียมขายของกินเล่นเวียนเทียนวิสาขบูชา ลูเกินๆ คงคล้ายวัดทั่วไป แต่พอมองเห็นกองทรายลานศาลตรงลานวัด และผู้คนที่ยืนทยอยเข้ามาจนแน่นขนัด จึงพบว่ามีความหมายพิเศษซ่อนอยู่

พระครูปลัดสมพร ฐานธมโม เจ้าอาวาสวัดคลองแห ได้เชิญกรรมการวัดและผู้สนับสนุนร่วมกำหนดกิจกรรมวันวิสาขบูชาที่นอกเหนือไปจากพิธีสงฆ์มาก่อนหน้านี้แล้ว และไม่ใช้เพียงจุดเริ่มต้น เพราะวัดได้ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนมาอย่างต่อเนื่อง

อาจารย์เสวีญ ฐาสุธรรม ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านท่าไทร ตำบลคลองแห ในฐานะกรรมการวัดกล่าวว่า กิจกรรมในวันวิสาขบูชาปีนี้ทางวัดได้จัดกิจกรรมออกเป็นสองส่วน โดยภาคกลางวันจัดให้มีการประกวดวาดภาพเกี่ยวกับวิถีชีวิตวัฒนธรรมและประเพณีของตำบลคลองแห ผู้เข้าร่วมแบ่งเป็นระดับนักเรียนชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ 3 - 6 และ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 1 - 6

ภาคกลางคืนจัดการประกวดเจดีย์ทราย ประกวดภาพถ่ายโบราณ และการเวียนเทียนซึ่งเป็นพิธีสงฆ์สำคัญ

การประกวดรูปถ่ายโบราณ ถือเป็นกิจกรรมใหม่ที่ได้รับความนิยม พระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโม เจ้าอาวาสวัดคลองแหได้บอกข่าวประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านส่งภาพมาเข้าร่วมโครงการส่วนหนึ่งจะต้องเป็นภาพที่ถ่ายมาแล้วไม่ต่ำกว่า 25 ปี เป็นภาพถ่ายประเภทบุคคลหรือสถานที่ อันเป็นวิถีชีวิตและประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน โดยรางวัลเงินสดนั้นอาจไม่สำคัญเท่ากับเป็นโอกาสที่จะได้รูปที่ประวัติศาสตร์ชุมชนที่ยืนยันด้วยภาพ

ชาวบ้านร่วมค้นกุภาพในบ้าน ส่งภาพขนาดไปรษณีย์มาให้ ท่านพระครูเป็นผู้นำไปอัลขยายใส่กรอบวิทยาศาสตร์เสียใหม่ นำมาวางให้ชมตั้งแตรกิจกรรมกลางวัน ใครเห็นก็ต้องรีบมาดู แล้วนำไปจับกลุ่มคุยต่อถึงภาพเหล่านั้นเกี่ยวกับที่มา บุคคล สถานที่ ปลูกความสนใจเกี่ยวกับอดีตที่งดงามที่ละจางๆ

อาจารย์เสริญพาเดินชมภาพถ่ายชาวคำเหล่านี้อย่างละเอียด หลายภาพน่าสนใจมาก อย่างภาพการแห่ทุเรียนถ่ายเอาไว้เมื่อ 30 ปีที่แล้ว คนในภาพที่ยังมีชีวิตอยู่อายุกว่า 70 ปีแล้ว ภาพนี้ทำให้เห็นการแข่งกาย ประเพณีวัฒนธรรมสภาพถนนหนทาง ซึ่งอยู่ห่างไกลคำว่าถนนมากมิก เพราะเห็นแต่พื้นดินและฝุ่น

หลายภาพยังสะท้อนประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน ตามที่คนในสมัยก่อนจะถ่ายรูปเป็นโอกาสสำคัญ เช่น ประเพณีทอดกฐิน แห่ทุเรียน งานบวช งานศพ งานแต่งงาน อาจารย์เสริญเล่าว่า ภาพผู้สูงอายุกลุ่มหนึ่งที่ถ่ายภาพหมู่ น่าจะเนื่องในวันที่ตนนำคำหัว ถ้าคนในภาพมีชีวิตอยู่จะมีอายุถึง 150 ปีทีเดียว ภาพอื่นที่น่าสนใจ เช่น แม่บ้านกับเตารีดแบบใช้ถ่านในสมัยก่อน เห็นชั้นน้ำวางเตรียมเอาไว้ทรม ภาพวิถีชีวิตชาวบ้านเมื่อ 20 ปีก่อน ซึ่งภาพเหล่านี้จะมีการนำไปแสดงเอาไว้ในพิพิธภัณฑ์ชุมชนของวัดคลองแหในโอกาสต่อไป

ค.ศ.นิคม ทองมูณี ผู้รับผิดชอบการจัดทำพิพิธภัณฑ์ชุมชนวัดคลองแหกล่าวว่า แนวคิดการจัดทำพิพิธภัณฑ์ดังกล่าว เพื่อนำเสนอเรื่องของวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิต ความเป็นมาของชุมชน ซึ่งมีอยู่ 2 แขนง 2 แนวทาง อันแรกพิพิธภัณฑ์ที่ดำรงอยู่ในประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนอยู่แล้ว อันนี้ไม่สามารถนำมาจัดแสดงในสถานที่ใดได้ อย่างการก่อกองทราย เวียนเทียนแห่ทุเรียน เป็นต้น

พิธีกรรมสำคัญอย่างหนึ่งของคลองแหคือ พิธีการรับเทวมลา หมายถึง การรับเทวดา ตามความเชื่อโบราณที่ว่า ในช่วงสงกรานต์เทวดาที่ถูกส่งลงมายังโลกมนุษย์จะกลับเปลี่ยนหน้าที่ มีเทวดาองค์ใหม่ลงมา ในช่วงเดือน 6 จึงต้องมีพิธีรับเทวดาองค์ใหม่

ในพิธีกรรมนี้จะจัดขึ้นที่วัด มีการปลูกศาลาสูงเพียงคา มีเสานาคข้อมือ 16 เสา ปีกเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีจุดสี่เสาตรงกลางยกระดับสูงขึ้นมาทำเป็นศาลา ชั่วคราว บางครั้งทำมาจากหยวก กลางคืนชาวบ้านจะนำเอาข้าวดอกคอกไม้ มาร่วมพิธี แต่ทุกคนจะเตรียมธูปเทียนขนาดเด็กมาปักในธูปจะเขียนข้อความว่า "ข้าพเจ้า ...พร้อมทั้ง.....ได้รับเทวดา" ซึ่งมักจะระบุชื่อคนทั้งครอบครัวอย่างไม่ตกหล่น หลังจากนั้นจะมานั่งร่วมสวดในพิธี ซึ่งทุกคนจะต้องมาร่วมงานนี้เป็นประจำทุกปี

"นี่คือพิธีกรรมที่มีความหมายว่า ปรากฏอยู่ในชุมชนแล้ว ในรูปแบบ ประเพณีวัฒนธรรมจะถูกดำรงรักษาไว้ในชุมชน" ค.ศ.นิคมกล่าวและว่า

สำหรับอีกแบบหนึ่งเป็นรูปแบบพิธีกรรมที่จะใช้สถานที่จัดแสดง กำหนด ใช้ศาลาโรงธรรมของวัดคลองแหขึ้นบน เป้าหมายจะเก็บวัดอุโบสถของชุมชน อย่างเช่น เครื่องมือประกอบอาชีพพวกมีดพร้า เลียม มีด คันไถ กระเซอ อังที่ ถูก นำไปใช้ปักน้าจากบ่อ (ชาวบ้านเรียกว่า ถุ้ง) หอก แหวน เกราะ (หรือเหาะ ใช้เคาะกรณีถูกเงินหรือเรียกประชุมในสมัยก่อน)

สิ่งของที่จะนำมาแสดงไว้จึงจะเก็บรวบรวมสิ่งของส่วนที่เกี่ยวข้องกับวิถี ชีวิตของชาวคลองแหในอดีตทั้งหมด

"เราได้รับบริจาคจากชาวบ้าน ตอนนี้ได้หลายร้อยชิ้นแล้ว"

ค.ศ.นิคมเล่าว่าขั้นตอนต่อไปคือ การจัดวางให้เหมาะสม สวยงาม สมกับ เป็นพิธีกรรม เป็นแหล่งเรียนรู้ โดยเฉพาะการผูกกับตำนานของคลองแหให้ได้ พิธีกรรมจะถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือให้คนภูมิใจในท้องถิ่น ซาคำเกิดของตนเอง อันเป็นจุดเริ่มต้นที่คนจะมีส่วนด้านอื่น อย่างเช่นการดูแลร่วมรักษาคลองคู่ตะภา สายน้ำสำคัญที่ไหลผ่านชุมชนแห่งนี้ ก็จำเป็นต้องใช้เครื่องมือดังกล่าวมาเป็นจุด เริ่มต้น

"คิดว่าจะหาผู้ชำนาญด้านต่างๆ มาออกองค์ความรู้สิ่งที่อยู่ในพิธีกรรม อย่างเช่นว่าสิ่งของนั้นใช้ทำอะไร หรือของบางอย่างที่คนปัจจุบันไม่รู้จักก็อาจเชื่อมโยงว่าเป็นเครื่องมืออะไร และปัจจุบันได้เปลี่ยนเอาอะไรมาแทนแล้ว"

ค.ศ.นิคมยังเล่าว่า ในเชิงตำนานกำลังจะมีการสร้างเจดีย์ขึ้นมาในที่ดินวัด คลองแห ซึ่งอยู่อีกฝั่งคลองคู่ตะภา ตรงข้ามวัด บริเวณที่เรียกว่า โคนกนกลุ่ม ด้วยชาวบ้านมีความเชื่อเกี่ยวกับบริเวณดังกล่าวว่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์อันเกี่ยวข้องกับตำนานของคลองแหอีกด้วย

ตำนานคลองแหนั้นเกี่ยวข้องกับ การสร้างพระมหาธาตุนครศรีธรรมราช ว่ากันว่าในสมัยนั้นทอมิชาว่า จะมีการสร้างพระธาตุ คนสามกั้วเมืองต่างๆ ก็รวบรวม แก้วแหวนเงินทองเพื่อจะไปร่วมสร้าง สมัยนั้นพวกที่อยู่ประชิด ไทบุรี กั้นตัน ครังกาญู ที่ยังเป็นคนสยาม ก็เป็นพวกหนึ่งที่ต้องเรือบรรทุกสิ่งของจะไปร่วม สร้างพระธาตุ ผู้นำชุมชนจากดินแดนดังกล่าวเป็นตัวแทนเดินทางมา ระหว่างนั้น เรือมาก็มีการตีต้องร้องป่าวให้ผู้คนได้ร่วมบริจาค

“พวกเขาเดินทางมาตามทะเลนอกฝั่งอ่าวไทย แต่ความที่ไม่มีแผนที่ เพียง แต่รู้คร่าวๆ ว่าพอถึงที่จะสร้างพระธาตุจะมีปากทะเลเข้าไป ซึ่งน่าจะเป็นแถว อำเภอท่าศาลาในปัจจุบัน แต่พวกโซมาจึงเพื่อจะลงหลักที่ทองเข้มาทางทะเลสาย ขึ้นมาตามคลองคู่ตะเกา มาถึงคลองแห” ค.ศ.นิคมเล่า

ตอนสำคัญอยู่ที่เมื่อคณะดังกล่าวตีต้องร้องป่าวมาถึงบริเวณที่เรียกว่า คลองแหในปัจจุบันก็หยุดพักคณะเดินทาง พอรุ่งเช้าพวกเขาได้พบกับเรืออีกลำ หนึ่งที่เพิ่งเดินทางกลับจากนครศรีธรรมราช พร้อมกับข่าวที่ว่าพระธาตุสร้างเสร็จ แล้วสมบัติที่ได้มาให้เอากลับไปเสียเถิด

พวกเขาไม่รู้อะไรจะจัดการกับสมบัติมากมายได้อย่างไร ด้วยเป็นของที่คนมีจิต บริจาคมาเพื่อทำบุญร่วมกัน จึงนำลงฝั่งเอาไว้บริเวณโคกนกคุ้ม บริเวณตรงข้าม ฝั่งคลองวัดคลองแหในปัจจุบัน แล้วทำการจมเรือที่ขนสมบัติมาลงคลองเสีย ก่อนแยกย้ายกลับ เรื่องราวดังกล่าวเป็นที่มาของคำว่า “คลองแห” เชื่อว่าเพี้ยน มาจากคำว่า “ห้องแห” หรือการแห่ห้องร้องป่าวของคนกลุ่มนั่นเอง

พื้นที่โคกนกคุ้มราว 1 ไร่เศษทางวัดคลองแหมีโครงการที่จะสร้างเจดีย์ขึ้น โดยจะจำลองเจดีย์จากพระธาตุนครศรีธรรมราชมาสร้างเอาไว้ ขณะที่การพื้น ตำนานดำเนินมาเป็นระยะ เคยได้มีการจัดงานแสดง แสง สี เสียง เล่าตำนาน คลองสาธนาแล้วครั้งหนึ่งเมื่อ 12 สิงหาคม 2549 และจะจัดอีกในปี 2550 นี้

“กิจกรรมทั้งหลายนี้เพื่อสร้างความภาคภูมิใจความเป็นท้องถิ่น วัฒนธรรม ชาติพันธุ์ คนที่ภาคภูมิใจในสิ่งเหล่านี้จะรักบ้านเกิดเมืองนอน ไม่ทำร้ายกัน คนไม่หนีไปไหน ผมคิดว่าบ้านเมืองเราต้องสร้างส่วนนี้เอาไว้ในฐานะเครื่องมือ ทางสังคม จากเครื่องมือทางวัฒนธรรมเหล่านี้เอง เมื่อเห็นรากเหง้าความเป็นมา เกิดความร่วมมือร่วมใจของผู้คน สามารถเกิดผลที่ตามมาได้อีกนอกกรอบนี้ดี ไม่ว่าจะ เป็นการเอาไปประยุกต์ใช้ในการดูแลรักษาคลองคู่ตะเกา การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น ก็ย่อมได้ทั้งนั้น”

พูดกลาง ค.ศ.นิคมชี้ให้ดูชาวคลองแหที่มาร่วมกิจกรรมก่อเจดีย์ทรายกันจนแน่นซนัดลานวัด เพื่อจะบอกว่าสิ่งที่ทำมาแล้วต่อเนื่องระยะหนึ่งได้เกิดผลเพียงใด แม้ว่าผู้เข้าร่วมแข่งขันก่อเจดีย์ทรายจะต้องทำบุญกอละ 1,000 บาทเป็นอย่างต่ำ แต่หลายคนยินดีสนับสนุนมากกว่าเป็น 2 เท่า เป็นความร่วมมือที่ให้เห็นทางบูรณรวมทั้งได้ทรายเข้าวัดและเงินทำบุญ

“ปัจจุบันชุมชนคลองแหมีการขยายตัว มีคนต่างถิ่นเข้ามาอาศัยอยู่มากขึ้นในย่านจัดสรร คนดั้งเดิมจะร่วมกิจกรรมชุมชนมากกว่าร้อยละ 80% แต่คนที่มาอยู่ใหม่อาจต้องรอให้เขาปรับตัวสักระยะหนึ่งก่อน”

นอกจากกิจกรรมดังกล่าวแล้ว วัดคลองแหยังมีกิจกรรมแห่งความร่วมมือและการมีส่วนร่วมอีกมาก มหกรรมโนราโรงครู และหนังตะลุง จัดโดยเอาเด็กมาเข้าค่ายเพื่อเรียนรู้ หัตถ์โนรา โดยจัดสถานีรับโนราโรงครูมาแสดง การจัดแข่งหนังตะลุงเด็กครั้งละ 8 โรงที่จัดต่อเนื่องมา 2 ปีแล้ว จากกิจกรรมดังกล่าว ทำให้กำลังจะมีการจัดตั้งสมาคมศิลปินพื้นบ้านขึ้นที่วัดคลองแห เพื่อให้สอดคล้องกับสิ่งที่กำลังดำเนินการอยู่ จะมีการจัดตั้งศูนย์ฝึกโนรา และศูนย์การวาดรูปหนังตะลุง

ภาพวาดของเด็กคลองแหที่มาร่วมประกวดภาพในวันนั้น สะท้อนให้เห็นผ่านวิถีชีวิตริมคลอง การแข่งเรือ วัด เจดีย์ คำนานคลองแห ความทรงจำต่างๆ ภาพสวยงามของท้องถิ่น อาจจะบอกได้ว่าทุกวันนี้พวกเขามีความภาคภูมิใจกับถิ่นเกิดแห่งนี้มากเพียงใด.

โนราตัวอ่อนโยคะแห่งท่าแร่

สายๆ วันอาทิตย์ เด็กจำนวนมากนั่งเฝ้าหน้าจอโทรทัศน์ติดตามซีรีส์ญี่ปุ่น-เกาหลี ตามกระแสนิยมยอดฮิตทางช่อง 7 สี แต่ยังมีเด็กจำนวนหนึ่งอยู่ในชุดโนรา ศิลปการแสดงเก่าแก่อันทรงคุณค่าแห่งปักษ์ใต้บ้านเรา

พิธีเปิดค่ายรักษ์โนรา อำเภอสิงหนคร อำเภอสะทิงพระ จัดตั้งแต่เช้าจนถึงบ่ายโมงของวันอาทิตย์ 12 พฤษภาคมที่ผ่านมา ณ ศาลาประชาคมอำเภอสิงหนคร เขียวชนกว่า 50 คนที่เข้าร่วมทั้งใจ “รัก” และต้องการ “รักษ์” โนวา มาพร้อมผู้ปกครองที่คอยลุ้นและเชียร์ลูกหลานว่าและโชว์ทำโนราตัวอ่อน ด้วยสีทมิฬแห่งความสุขตลอดเวลาหลายชั่วโมง แม้เป็นวันที่อากาศค่อนข้างอบอุ่น

งานเส็กล่างช่วยกันถอดเก็บชุดถูกปิดโนราวดลายเหลือง แดง น้ำเงิน ดำ ขาว อันตัดซึบสีเด่นเจดีย์อย่างเป็นระเบียบ แต่บางกลุ่มถอดเฉพาะส่วนกาง ยังแต่งชุดโนราเกือบเต็มยศนั่งรอสองแถวทยอยกลับบ้าน

รองเจ้าหน้าที่อาสาสมัครประจำโครงการช่วยกันคนละไม้ละมือเก็บเครื่องดนตรีโนรา อุปกรณ์ทุกอย่าง แล้วทยอยออกไปทีละคนสองคน จนเหลือคนสุดท้ายนั้นแหละวิทยากรผู้รับผิดชอบและผลักดันให้เกิดค่ายรักษ์โนรา อาจารย์ไพโรประพร แก้วชนะ ถอดไม้ค้ดอยที่ติดกับตัวออกมาหนึ่งสนทนากับเรา

“เด็กมาด้วยใจรัก และชอบโนราก็ทุกคน” อาจารย์ไพโรประพรเล่า นั่นคุณลักษณะพิเศษของเด็กที่สมัครเข้าร่วมโครงการค่ายรักษ์โนรา มีส่วนน้อยมากที่ไม่ชอบจริง หรือถูกผู้ปกครองบังคับมา แต่มีก็จะขอลาออกตั้งแต่ 2-3 วันแรก

“ค่ายรักษ์โนรา” เกิดจากอาจารย์ไพโรประพรนำเสนอโนราไปประเพณีทางวัฒนธรรมที่เชื่อมต่อสุขภาพ จนได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ โดยเฉพาะเครือข่ายสร้างเสริมสุขภาพจังหวัดสงขลาและองค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา

“เด็กที่มาเข้าค่ายหัดโนรา ในวันแรกจะบอกว่าเมื่อจะไปหมด หลายแห่งอย่าง
ที่หน้าเขาเวดากีย่อตัว มันเป็นเพราะว่าเส้นมันคลายออก แต่พอรำไปสักพัก อากาศ
ทั้งหายจะหายไป ไม่เป็นอีกแล้ว รู้สึกว่าตัวเบา เลือดลมไหลเวียนดีมาก”

ที่เป็นอย่างนั้นอาจารย์ไพโรประพรเล่าว่า เพราะบางคนไม่เคยห้อยเอาหัวอง
สังเกตุคอนกันแล้วลุกขึ้นจะมันศีรษะ จะไม่ปกติ แต่พอมานึกว่าโนราเลือดลมจะ
เดินปกติ ไม่ค่อยมีโรค หรือเจ็บไข้ไม่สบาย

ในแง่สมาธิ เด็กที่ฝึกโนราตัวอ่อนจะต้องมีกันทุกคน เพราะถ้าขาดคุณ
สมบัติข้อนี้จะไม่สามารถฝึก เรียนรู้อะไรได้เลย พื้นฐานคือฝึกความอดทนให้เด็ก
นั่นเอง

เด็กที่มาเข้าค่ายรักษโนราพบว่ามีร้อยละ 80 สามารถทำทำโนราตัวอ่อน
ตามทีสอนได้ พร้อมกับทำพื้นฐานของโนรา อย่างเช่น ทำครูและท่าภาค

“แต่ละท่าก็โหดนะ ถ้าไม่อดทนจะทำไม่ได้เลย” อาจารย์ไพโรประพรกลับ
เห็นว่าผลที่ได้ก็ถือว่าเกินคุ้ม ปรากฏชัดว่าผลการเรียนดีขึ้น ยังส่งผลดีกับการ
เรียนพลศึกษา โดยเฉพาะวิชายืดหยุ่น อย่างท่าหกกบ หรือท่าสะพานโค้งในวิชา
พลศึกษาจะเป็นเรื่องเล็กๆ ไปเลย เมื่อเทียบกับท่าว่าโนโนราที่ยากกว่า

ค่ายรักษโนราเริ่มดำเนินการมาตั้งแต่กลางเดือนมีนาคมที่ผ่านมาแล้ว
หลังจากประกาศว่ามีกิจกรรมดังกล่าวเด็กพื้นที่เป้าหมายคือ “โซนบก” ของ
จังหวัดสงขลา สมัครเกินกว่าที่คาด ในส่วนที่มณฑลได้อาสาสมัครทั้งหมดทั้งชาวบ้าน
ครู และศิลปินพื้นบ้านมาช่วยจากสะทิงพระ สิงหนคร และกระแสสินธุ์ ราว 20
คน โดยแยกฝึกกันไปตามพื้นที่ เด็กสะทิงพระฝึกที่อาคารเอนกประสงค์
โรงเรียนในเมือง ส่วนเด็กสิงหนครได้ฝึกที่วัดเปรมศรีพร้า ทั้งสองแห่งมีอาจารย์
ไพโรประพรเป็นวิทยากรหลัก

นอกจากเด็กผู้หญิงเป็นส่วนใหญ่อังมีเด็กชายมาขอฝึกว่า 3-4 คน และ
อีกจำนวนหนึ่งมาฝึกเป็นลูกคู่ การที่เด็กชายมาฝึกด้วย ซึ่งทุกวันนี้ค่อนข้างหายาก
เพราะอาจารย์อธิบายให้เด็กๆ ว่าโนราในสมัยก่อนมีแต่ผู้ชายเท่านั้นที่รำ ประวัติ
ของโนราก็คือเจ้าเมืองในอดีตมอบชุดให้ว่า ซึ่งก็คือชุดเจ้าเมืองนั่นเอง ผู้ชาย
เท่านั้นที่เป็นนายโรงโนราและทำพิธีกรรมต่างๆ ได้ โнораชายจึงสำคัญ ขณะที่คน
รุ่นใหม่เห็นว่าเป็นเรื่องของผู้หญิง

หลังการฝึกจบ และมาถึงวันปิดค่ายได้พบนักสำคัญที่น่าสนใจอย่างหนึ่ง
จากแบบประเมินผลพบว่าส่วนผู้ปกครองมีความพึงพอใจสูง นั่นอาจเพราะคนรุ่น
พ่อแม่ในท้องถิ่นยังผูกพันกับโนราอยู่มาก แต่การที่เด็กผู้ฝึกทุกคนบอกว่ายังรัก
ยังชอบในศิลปะการแสดงแขนงนี้อย่างจริงจัง มาฝึกตามกำหนดทุกวันโดยไม่ขาด
นั้นเป็นเรื่องที่เป็นความหวังว่าโนราจะมีการสืบทอดต่อกันไปเรื่อยๆ

อาจารย์พรประพรเห็นว่า ท่าโนราที่เขียนไปเกิดจากที่โนราว่าเพื่อเอาใจคนเอาใจผู้ชม เอาใจลูกค้า จนเปลี่ยนไปที่ละนิด ยังมีเด็กที่เรียนทางด้านนาฏศิลป์ต้องเรียนหลายแบบ ในที่สุดเอามาประยุกต์รวมกันมันก็เปลี่ยนไปเอง

โนราที่เอามาใช้ในการรำแอโรบิกออกกำลังกายก็ทำให้ท่าโนราเขียนไปอีกแบบ ยิ่งถ้าคนทำไม่รู้พื้นฐานโนรา เพราะต้องสอดคล้องกับการออกกำลังกายที่เน้นมือ เน้นการออกกำลังกายที่ว่องไว ขณะที่หลักของโนรา แม้จะเป็นการออกกำลังกายอย่างหนึ่ง แต่ต้องเข้าลักษณะอ่อนน้อมอก แข็งใน ร่ายรำเข้าจังหวะตรงคนตรีมาก แพบจะไม่เกร็งข้อข้อมือ อย่างไรก็ตามการนำไปใช้ออกกำลังกายถ้าไม่น่าเกลียด เป็นคนหลักเท่าที่ควรก็ถือว่าเกิดประโยชน์ ใช้งานได้

ด้ยัญญาณที่สืบมาอย่างยังมีอยู่อย่างเช่นมีหลายหน่วยงานเข้ามาส่งเสริมโนรา อย่างน้อยมีองค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา (อบจ.) องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) หลายแห่งทุ่มสนับสนุนเต็มที่ ทั้งซื้อเครื่องดนตรี ซื้อชุดโนรามาให้กลุ่มชาวบ้านที่สนใจ หนึ่งในนั้นก็เห็นจะเป็นที่ อบต. รัตขุน อำเภอสิงหนคร ซึ่งเป็นโครงการต่อไปของอาจารย์พรประพร ที่เน้นฝึกโนราด้วยตนเองให้กับสมาชิก อบต. และผู้สูงอายุ จัดที่โรงเรียนวัดขุน เริ่มค้นในเดือนกรกฎาคมนี้

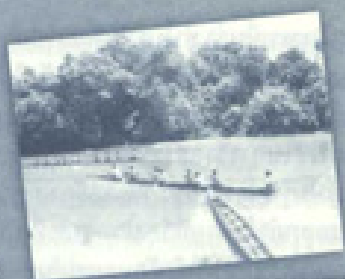
การอบรมโนราที่วัดขุนยังต้องการเอาท่าโนราไปทำโนราบิก คือเอาท่าไปออกกำลังกายด้วยดนตรีสากลในขนาดคเล็กด้วย ก็เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่นำเอาวิชาโนราไปต่อยอดเพื่อเอื้อต่อสุขภาพ

“งานนี้ไม่กำหนดอายุผู้เข้าร่วม งานนี้ถือว่าทำเพื่อสุขภาพและบำบัดโดยเฉพาะ ผู้สมัครส่วนมากเป็นผู้หญิง”

อาจารย์เห็นว่าคนที่อายุไม่เกิน 50 ปีสามารถรำโนราได้ คนที่รำโนราต่อเนื่องมักจะแข็งแรง และรู้กำลังตนเอง ในค่ายรักโนราที่ผ่านมาก็มีครูและชาวบ้านหลายคนมาร่วมฝึกไปกับเด็ก แต่ผู้ใหญ่จะฝึกโนราด้วยตนเองเด็กเสียทีเดียวก็ไม่ได้ ห้อยหัวก็ไม่สามารถทำได้มาก ท่าคล้ายก้นเต้าเหมือนเด็กก็ไม่ได้ จะต้องเลือกท่าที่เหมาะสมกับวัย และต้องฝึกทำพื้นฐานก่อนว่าจะพัฒนาไปทางใดได้ บางคนจับขาตุ๊กตัวว่าจะขึ้นท่าอะไรได้หรือไม่ได้ ถ้าฝึกทำอาจเกิดการบาดเจ็บได้

ผู้ใหญ่ยากกว่าเด็ก บางครั้งเกร็งตัวจนทำท่าทางด้วยตนเองไม่ได้ จึงมักเน้นไปทางการฝึกสมาธิ ฝึกการหายใจแทนการออกกำลังกายแบบไหน ซึ่งอาจจะส่งผลเสียทางสุขภาพ

“อย่างที่ว่า โนรามีความอ่อนน้อมนวด แต่มีความแข็ง ไม่ใช่อ่อนไปหมด ต้องซัด จังหวะมันแน่นนอน โนราต้องแข็งลงจังหวะกับคนตรีประกอบพอดีเป๊ะ แต่ต้องนุ่มอยู่ด้วย การย่อตัว ลอยหน้าลอยตา รำทางไหนไปทางนั้น อะไรเหล่านี้เป็นศิลปะของโนรา” อาจารย์พรประพรเล่า.

ทำขวัญแม่ย่า “ฟื้นชีวาคลองบางกล่ำ”

เสียงประทัดแตกวีลั่นทุ่งคลองบางกล่ำ ก่อนเที่ยง 8 กันยายน 2550 ที่ผ่านมา ระหว่างมีพายุน้ำมูกกรรจิ่งหลายช่วยกันแบกเรือแข่งสามลำ ลงน้ำ มีพายแรงเข้าประจำที่สองลำ แล้วแข่งเจ้าพาย โห่ร้องไฮโยสุดเสียง เพื่อเอาคุณเฮาชัย เรือแหวกผืนน้ำฉิวทั้งขึ้นและลงคลองอยู่หลายเที่ยว

นับเป็นขึ้นคอนสุดท้ายของการทำขวัญเรือที่จัดขึ้นในวันนั้น ตามโครงการ ทำขวัญแม่ย่าฟื้นชีวาคลองบางกล่ำ อุดหนุนโดยแผนสุขภาพจังหวัดสงขลาประเด็น วัฒนธรรม นอกจากชาวบ้านแล้วยังมีนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เข้าร่วมอย่างสนใจ

พิธีทำขวัญเรือแห่งทุ่งน้ำบางกล่ำ เป็นเรื่องที่ถูกถ่วงชานมาเท่านั้น เพียง ยังไม่มีใครเห็นมากับตา แม้แค่ สาธิต ลือขจร วัย 65 ปี ลูกคลองบางกล่ำ ชนบทแท้ นี่จึงเป็นครั้งแรกที่ทุกคนจะได้สัมผัส

“ถ้าจะเห็นอยู่บ้างคงเรียกว่ากาลเรือหรือเช่นเรือ แต่ไม่ใช่ทำขวัญ การ ทำขวัญไม่เคยเห็นได้ป็นเขาพูดกันมา” สาธิตเล่า การเช่นเรือที่ว่าเป็นเพียงพิธีกรรม ฟื้นฟู แบบการเช่นไหว้เจ้าที่ มีกทำในโอกาสนำเรือออกแข่ง

สมโภช นันทวงศ์ ผู้จัดโครงการทำขวัญแม่ย่าฟื้นชีวาคลองบางกล่ำ ซึ่งนั่ง คุยร่วมวงอยู่ด้วยเสริมว่า การทำขวัญเรือเป็นเพียงตำนาน จึงอยากจะฟื้นฟู อย่างน้อยจะได้เป็นตัวอย่าง เขาหวังว่าถ้าท้องถิ่นหันมาให้ความสำคัญกับเรื่องนี้ จะปลุกกระแสฟื้นอดีตสืบสานประเพณี ทำให้ริ้วบ้านเกิดเมืองนอน เกิดความ สามัคคีในหมู่คณะได้มากกว่านี้

“วิถีชีวิตของคนแถบนี้ยังกินอยู่กับคลอง แม้ไม่เหมือนเดิม” สมโภชเล่า คำว่าไม่เหมือนเดิมนั้นหมายถึงคลองที่เคยโศกจนเกือบแห้งจนมาาก่อนนั้น บัดนี้เกิดมอภาวะชุ่มฉ่ำเม่าเสีย ทุ่งปลาที่เคยถูกขุมก็หายไป วิถีคนที่เคยได้พึ่งพา สายน้ำก็เปลี่ยนตามทุกวันนี้ ต้องหาเงินมาซื้อทุ่งปลากินในราคาแพงแทน

ภาพความเสียดสีของลำคลองในวันซีกพระทางน้ำในอดีต อาจพอหลงเหลือ อยู่ในความทรงจำของคนรุ่นเก่าอยู่บ้าง หากสิ่งที่เหลืออยู่จริงๆ คงมีเพียงประเพณี การแข่งเรือบางกล้า ซึ่งจะจัดที่ท่าไม้วัดบางหยี อยู่ห่างจากท่าไม้วัดบางกล้าไปไม่กี่กิโลเมตร ในคืนที่กำหนดจัดคืนเดือนเพ็ญจิดกาชน การทำขวัญเรือในวันนั้นจึงเป็นการเตรียมตัวสร้างขวัญกำลังใจพิพายที่จะลงแข่งไปด้วย

พิธีทำขวัญเรือเริ่มต้นประมาณเก้าโมง บริเวณใต้ร่มไม้ริมท่าไม้วัดบางกล้า หรือวัดชอธาวาต มองเห็นเรือสามลำวางส่ง่ายอยู่บนคาน บนโต๊ะเครื่องสังเวย เครื่องบูชาครบถ้วน ดอกไม้ ชุดบายศรี ผลไม้หลายอย่างวางอยู่บนพาน มะพร้าว สับปะรด ส้มโอ แก้วมังกร แอปเปิ้ล สาลี่ ถั่วเขียว ถั่ว อาหารคาวมีหัวหมู เป็ด ไก่ ปู ปลา เป็นต้น โยงสายสิญจน์ไปทั่วเรือผูกผ้าสีน้ำเงิน เหลือง แดง วางดอกไม้ น้ำ และเหล้าโรง พร้อมชุดรูป 5 คอกบูชาแม่ย่านาง

สามหลักการจัดบูชาแม่ย่านางอาหารคาวมี ข้าว ไก่ เป็ด กุ้ง ปลาหมึกหิวมีหาง เป็นต้น ของหวาน เช่น ขนมถ้วยฟู ขนมต้มแดง ขนมต้มขาว ทองหยิบ ทองหยอด ผ่องทอง ข้าวเหนียวขาว ข้าวเหนียวเหลือง ข้าวเหนียวแดง ซาลาเปา ขนมชั้นพร้อม ขนมเผ็ดชุน ผลไม้ เช่น มะพร้าวอ่อน ถั่วเขียวหอม ส้ม พับทิม ผลไม้ตามฤดูกาล ยกเว้นแต่ผลไม้ที่ชื่อไม่เป็นสิริมงคล เช่น มังคุด พุดทรา ตะมุศ ถางสาด นอกจากนั้นยังต้องมีหมากพดู รูป เทียนเป็นเครื่องบูชา

ก่อนเริ่มพิธีกรรม วิจิตร ชูณิ หมอผู้ประกอบพิธีให้ความรู้ว่า ปกติชาวใต้ จะมีการทำขวัญอยู่แล้ว ไม่ว่าจะคนเกิด ตอนบวช แต่การทำขวัญเรือไม่ค่อยได้เห็นนัก จึงเล่าตำนานการสร้างเรือในครั้งอดีตกาล เพื่อชี้ให้เห็นว่าเป็นพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ ที่คนรุ่นใหม่อาจไม่เข้าใจ

วิจิตรเล่าว่า จากการค้าครุฑทำให้ทราบว่าการสร้างเรือครั้งแรกเกิดขึ้นในอินเดีย...

เรื่องโดยสังเขปมีอยู่ว่า ในสมัยพระเจ้าพรหมทัต ก่อนพุทธกาล ปรากฏว่ามีธิดาของกษัตริย์ราชวงศ์หนึ่ง ผู้ตั้งจิตอธิษฐานเอาไว้แต่ต้นว่าเมื่อใดสิ้นชีวิตลง เมื่อนำศพพระนางไปพระราชทานเพลิงตรงไหนให้บังเกิดเป็นต้นไม้ขึ้นมาสักต้น ที่นำไปใช้ประโยชน์ โดยเฉพาะมนุษย์ทั่วโลกขามันไม่สะดวกในเรื่องยานพาหนะเดินทาง

พระธิดาเกิดรักใคร่ชอบพอกับคนใช้ในวัน จึงต้องหนีออกจากวังไปอยู่ด้วยกันฉันท์สามีภรรยากลางป่า อยู่มาวันหนึ่งพระธิดาถูกนายพรานยิงด้วยลูกธนู อาณาพิษขณะออกไปตีกันวิมคดองจนสิ้นใจ ฝ่ายสามีคดอยู่ไม่เห็นกลับตามมา ไปก็พบว่าสิ้นพระชนม์แล้ว ก็ฝังเอาวิมคดอง บริเวณนั้นได้เกิดต้นตะเคียนทองตามแรงอธิษฐานและเทพบันดาล

ครั้นพระเจ้าพรหมทัตต้องการสร้างเรือพระที่นั่ง ได้พบไม้ตะเคียนทองมี
สัญญาณเทวดา ก็ให้ทหารนำพานำมาจนถึงต้นตะเคียนทองต้นแรกนั้น ตัดมาเป็น
ท่อนมาให้นายช่างต่อเรือ ส่วนที่เหลือนำมาเป็นส่วนประกอบต่างๆ ในลำเรือ
นับเป็นเรือลำแรกของโลก ตะเคียนทองนั้นก็นับเป็นแม่ย่านางเรือวิ แม่ย่านางเรือ
ชั้นศักดิ์สิทธิ์ที่นับถือของชาวเรือมาจนปัจจุบัน แม้จะมีการใช้ไม้ชนิดอื่นมาทำเรือ
ก็ตาม

มีความเชื่อเกี่ยวข้องกับเรืออยู่มากทีเดียว อยู่ในวิถีชุมชนวิถีมาทุกวันนี้
ก่อนออกเรือจะต้องทำพิธีเช่นไหว้แม่ย่านาง ไหว้แลด้วถาดจากชั้นทราย
และถึงแถวท้ายทั้งปวง และขอให้ประสบความสำเร็จในกิจการของตน มีโชคนิลาภ
เจ้าของเรือต้องจัดเตรียมเครื่องเช่นโหรีวางไว้ที่หัวเรือ นำผ้า 3 สี หรือ 5 สี ผูกที่
โชนเรือ หรือแขวนพวงมาลัยที่โชนเรือ ส่วนดอกไม้ช่อใหญ่สอดไว้ด้านหลังของ
ผ้าที่ผูกหัวโชนเรือ ต่อจากนั้นจุดธูป กล่าวคำบูชาแม่ย่านางว่า “ขอเชิญแม่ย่านาง
เรือวิ แม่ศรีคงคา แม่ศรีตะเคียนทอง ถึงสถิตทั้งหลายที่สถิต ณ เรือนี้ เชิญมาสู่
เรือวันนี้ เพื่อเป็นสิริมงคลให้คุ้มครองเรือให้ปลอดภัย...” หรือ “โชน แม่ย่านาง
ตัวแม่ชาติโรชาติ ถูกขอเชิญแม่ย่านางจงคุ้มครองให้ถูกผู้ร่วม航ด้วย ให้ปลอดภัย
ตลอดทั้งวันด้วยเถิด สาธุ” จุดธูปปักบนโชนเรือ จากนั้นจึงจะเคลื่อนเรือออก
พร้อมจุดประทัด เรือออกจากท่าอรอนกว่ารูปแหลมจึงฉาบของโหรี

เชื่อกันว่าแม่ย่านางศักดิ์สิทธิ์ เจ้าของเรือและผู้ร่วม航จึงต้องปฏิบัติอย่าง
เคารพหลายประการ เช่น ทุกครั้งที่ออกเรือต้องทำพิธีกรรม ก่อนนำเรือลงจาก
คานหรือทำบุญในโอกาสต่างๆ ควรเปลี่ยนเครื่องสำอองของแม่ย่านาง, ผ้าที่ผูก
โชนเรือต้องถูกใจแม่ย่านาง, ต้องดูแลหัวเรือให้สะอาด เชื่อว่าแม่ย่านางเป็น
ผู้หญิงรักความสะอาด, เมื่อนำเรือออกไปถึงเวลารับประทานอาหาร ต้องจัดอาหาร
1 ชุด พร้อมผ้า 1 แก้วเช่นไหว้แม่ย่านาง และการซ่อมเรือต้องบอกกล่าวแม่ย่านาง
“ต้นไม้ทุกต้นมีชีวิต มีเปลือก กะที่ แก่น ศาสนาก็เช่นเดียวกับ
ถ้าต้องการหาแก่นต้องตั้งจิตอธิษฐาน” วิจิตรเล่า ก่อนจะเข้าสู่บทสวดทำขวัญ

“โย พุทธโธ อันว่าองค์สมเด็จพระปัญเชษฐพรองค์...” ต่อด้วยสวด
โองการแบบทำขวัญแม่ย่านาง “ศรี ศรี ธวัลดิภักตมะมงคล สี วันนี้ เป็นวันดี
ดีดีโชคมีดะตุชโยคไฉ้อยุ่กตบาท...”

หลังบทสวดในพิธีกรรมหลักผ่านพ้น หมอผู้ประกอบพิธีผูกผ้า 3 สี
เสียบดอกไม้ที่โชนเรือ เจิมแป้ง ปิดทอง เครื่องสำอองและเครื่องใช้อื่นๆ เก็บไว้
ให้แม่ย่านาง เชื่อว่าแม่ย่านางต้องใช้เครื่องสำออง ผ้าถุง เสื้อ ผ้าเช็ดตัว กระຈ
แป้ง หวี กำไลมือ ส้มขี้ เข็มขัด ลิปอดิก ดินสอดเขียนตัว แหวน ฯลฯ เครื่อง
เหล่านี้จะบรรจุอยู่ในกล่องเก็บไว้ในที่ควร มีการเปลี่ยนใหม่ปีละครั้ง หรือหลัง
ซ่อมเรือเท่านั้น

เด็กหนุ่มอาสาสมัครมีพายประจำตัวบางกล้ารวมกลุ่มเฮฮา สนุกสนาน ตามวิถีอันงดงามแห่งท้องถิ่นที่ยังดำรงอยู่ ทั้งแอบแซว ขูดหยอกล้อกันบ้าง อย่างมีความสุข ยิ่งเห็นแขกต่างถิ่นมาเยือน

หมอบระกอบพิธีนำมีพายเข้าสู่พิธีสร้างขวัญกำลังใจเป็นการเฉพาะ นับช่วงเวลาเตรียมตัวฝึกซ้อมสำหรับพวกเขาเพื่อวัดฝีมือกับคู่แข่งต่างหมู่บ้านอีกครั้งในอีกสองเดือนข้างหน้า หลังเลิกเรียน เสร็จภารกิจของงาน ทุกวันเด็กหนุ่มเหล่านี้ต้องมาลงมีพายพร้อมกันด้วยระยะทางราว 10 กิโลเมตร หลายคนในทีมเคยได้รับการคัดเลือกไปแข่งในนามจังหวัดสงขลาไปแล้ว หมอบผู้ประกอบพิธีสร้างขวัญเพื่อชัยชนะพร้อมกันให้พร้อมผู้เข้าร่วมพิธีทั้งหลาย ประพรมน้ำมนต์ แจกจ่ายแป้งธำของไหว้เพื่อเป็นสิริมงคล

ก่อนได้เวลาจุดประทัด มีพายแบกเรือลงน้ำ...

วิจิตร ชุมณี เล่าหลังพิธีกรรมว่าในพิธีทำขวัญเรือจะเชิญเทวดาอารักษ์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ มาช่วยคุ้มครองป้องกัน เรือมีความสำคัญ เพราะการจะเป็นเรือสำเภานั้นมีส่วนประกอบมากมาย ทั้งสิ่งที่จะนำมาสร้าง นายช่างผู้มีความสามารถในศิลปะการต่อเรือ มีภูมิปัญญาของช่าง

“คนกับเรือแยกกันไม่ออก เพราะเกี่ยวกับการเดินทางและอาชีพ คนที่อยู่ใกล้น้ำต้องมีเรือกับทั้งนั้น แม้แต่สถาบันพระมหากษัตริย์ของไทยยังให้ความสำคัญ จะเห็นได้จากพิธีเสด็จทางชลมารค และการอุปถัมภ์ประเพณีแข่งเรือในที่ต่างๆ มาโดยตลอด ชาวบ้านจึงควรอนุรักษ์สิ่งนี้ไว้ จะทิ้งเสียไม่ได้”

ประเสริฐ วัชรวงศ์ แกนนำแผนสุขภาพสงขลา ประเด็นวัฒนธรรม เล่าว่า การทำขวัญเรือมักจะทำใน 2 กรณี กล่าวคือ เมื่อสร้างเรือเสร็จ หรือเรือขึ้นคานซ่อมใหญ่ เมื่อซ่อมเสร็จจะต้องทำขวัญ อีกกรณีหนึ่งคือเมื่อเกิดอุบัติเหตุกับเรือสำเภา อย่างเช่นเกิดเรือชน มีผู้เสียชีวิต เชื่อว่าจะต้องมีผีร้ายหรือวิญญาณร้าย มาคอยรบกวน จึงต้องขับผีร้ายออกไป สำหรับเหตุผลอื่นอาจทำไปตามเทศกาลสำคัญ เช่น ปีใหม่ ตรุษจีน สงกรานต์ แต่การจัดทำขวัญครั้งนี้นับเป็นโอกาสพิเศษที่ต้องการฟื้นฟูประเพณีที่เสื่อม เพราะไม่ได้ทำกันมานาน

“เรานำประเด็นวัฒนธรรมมาฟื้นฟูคลอง ยังมีกิจกรรมที่ต่อเนื่อง อย่างเช่น เครือข่ายโรงเรียนในอำเภอบางกล่ำและควนเนียง 13 โรงเรียน เรากำลังจัดทัศนศึกษา โรงเรียนวิมลคลอง มีกิจกรรมปลูกต้นไม้ ปล่อยปลา” ประเสริฐว่า

หลังรับประทานอาหารกลางวันแบบพื้นบ้านเรียบร้อยแล้ว ในบ่ายวันนั้นทางโครงการทำขวัญแม่น้ำพื้นชีวาคลองบางกล่ำ ยังเปิดโอกาสให้กลุ่มนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์และแขกผู้มาเยือนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ชุมชน โดยการเดินทางลงไปสัมผัสกับวิถีชาวบ้านแห่งคลองบางกล่ำ ในหลากหลายมิติอีกด้วย.

โรงเรียนพะตงประธานคีรีวัฒน์ แก่นำบูรณาการ “หลักสูตรสิทธิผู้บริโภครักษ์โลก”

โครงการอบรมสัมมนาแผนการจัดการเรียนรู้บูรณาการ เรื่องการคุ้มครองสิทธิผู้บริโภคระดับช่วงชั้นที่ 3 และระดับช่วงชั้นที่ 4 จัดขึ้นเมื่อ 29 สิงหาคมที่ผ่านมา ณ โรงแรมโคอิชิ หาดใหญ่ ภายใต้การดำเนินงานของแผนสุขภาพจังหวัดสงขลา

วัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ด้านการคุ้มครองสิทธิผู้บริโภค และเพื่อขยายเครือข่ายการใช้หลักสูตรแผนการจัดการเรียนรู้บูรณาการ เรื่องการคุ้มครองสิทธิผู้บริโภค

สืบเนื่องจากวิสัยทัศน์ โดยคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคได้มอบหมายให้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ดำเนินการวางรากฐานให้เยาวชนของชาติ ได้ทำเนื้อหาเรื่องสิทธิผู้บริโภคบรรจุไว้ในหลักสูตรการศึกษาของชาติ โดยเนื้อหาวิชาการศึกษาคุ้มครองสิทธิผู้บริโภคตาม พ.ร.บ.คุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ.2522 เป็นสาระแกนกลางของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานรวม 3 สาระการเรียนรู้ ได้แก่ สาระการเรียนรู้เศรษฐศาสตร์ (มาตรฐาน ส.3.1) กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สาระการเรียนรู้การดำรงเสริมสุขภาพ สมรรถภาพ และการป้องกันโรค (มาตรฐาน ม.4.1) กลุ่มสาระการเรียนรู้ สุขศึกษาและพลศึกษา และสาระการเรียนรู้การดำรงชีวิตและครอบครัว (งานบูรณาการ) กลุ่มสาระการเรียนรู้ การงาน อาชีพและเทคโนโลยี

ผู้เข้าร่วมสัมมนาครั้งนี้ 48 คนมาจากโรงเรียนพะตงประธานคีรีวัฒน์ โรงเรียนแก่นำต่อปะเด็นดังกล่าว เน้นครูผู้สอน 3 กลุ่มสาระที่เกี่ยวข้องคือ กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม กลุ่มสาระสุขศึกษาและพลศึกษา และกลุ่มสาระการงาน อาชีพและเทคโนโลยี นอกจากนี้ยังมีครู 3 กลุ่มสาระ

กว้างขวาง และต้องการนำสิ่งที่พูดคุยกันลงไปสู่การจัดหลักสูตรที่สอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่น

ที่ผ่านมานางวิชนิฏฐเป็นหัวหน้าหอกิจกรรมคุ้มครองผู้บริโภคมาพอสมควร ทั้งในนามชุมนุมคุ้มครองผู้บริโภค และในฐานะผู้สอนกลุ่มสาระสุขศึกษาและพลศึกษา โครงการที่สำคัญ เช่น การให้นักเรียนสำรวจผลกระทบจากการบริโภคอาหารในโรงเรียน โดยเฉพาะอาหารขยะที่เด็กนิยมบริโภค อย่างนำอัลดอมบี้ที่ห่อหุ้มที่ทำด้วยพลาสติกมาชิมกับผู้บริหารชุดเก่าเปิดชุมชนภายในโรงเรียนโดยตรง ส่วนที่ซื้อได้นอกโรงเรียนจำพวกขนมซอง ลูกอม หมากฝรั่ง ส่วนเป็นอาหารไม่ปลอดภัยต่อสุขภาพ

“ในโรงเรียนห้ามจำหน่ายขนมซอง แต่รอบโรงเรียน ไอไอดี เต็มไปหมดที่นำห่อ ที่เห็นเด็กชอบกินกันมากที่เห็นทุกวันคือ เด็กไปซื้อขนมกึ่งสำเร็จรูปมา खाให้แตก ก่อนแกะห่อออกมากิน”

หลังจากให้นักเรียนไปทำเป็นเชิงสำรวจมา ทำให้เห็นตัวเลขว่าเด็กกลุ่มใดในโรงเรียนบริโภคอะไรในแต่วัน เมื่อนำตัวเลขมาวิเคราะห์เพื่อหาผลกระทบทางสุขภาพ ได้นำเอาผลการศึกษานี้ไปต่อยอดกับกิจกรรมทางสุขภาพอื่นในโรงเรียน อย่างเช่น กลุ่มที่ศึกษาเรื่องน้ำหนัก ส่วนสูงของเด็ก ที่สนใจเกี่ยวกับน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์หรือเกินเกณฑ์ว่าจะเกี่ยวข้องข้องกับการบริโภคข้างต้นมากนักน้อยเพียงใด

นั่นทำให้เกิดการตระหนักทางการบริโภคมากขึ้น โดยเฉพาะมองเห็นผลกระทบทางสุขภาพจากอาหารขยะทั้งหลาย

“ที่เห็นได้ชัดเจนเลย กรณีเด็กนักเรียนโรงเรียนพระคมาประชานศิริวิวัฒน์ คือ ปัญหาสุขภาพของปาก สุขภาพฟัน จากการอมลูกอม ฟันผุ เป็นปัญหาระดับต้นๆ”

กิจกรรมการตรวจสอบอาหารในโรงเรียน เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่น่าสนใจ นางวิชนิฏฐได้ร่วมกับชุมนุม ออ.น้อยตรวจสอบอาหารที่ขายในโรงเรียนเพื่อหาสารปลอมปน โดยการขอน้ำยาเคมีสำหรับการทดสอบมาจากศูนย์วิทยาศาสตร์การแพทย์

การประกวดวันค้าสะอาดเป็นกิจกรรมที่ได้ดำเนินการ ภายใต้การเรียนการสอนกลุ่มสาระสุขศึกษาและพลศึกษา เพื่อตรวจสอบความสะอาดของอาหารและภาชนะ โดยนักเรียนจะเป็นผู้ดำเนินการทั้งหมด ทุกชั้นตอน ครูจะเป็นเพียงที่ปรึกษาของโครงการ และออกไปประกาศรับรองคุณภาพให้ร้านค้าหลังการตรวจสอบเท่านั้น

ชุมนุมคุ้มครองผู้บริโภคฯ ยังจัดให้ห้องหนึ่งที่เรือนพยาบาลของโรงเรียนเป็นห้องคุ้มครองผู้บริโภค โดยมีนิทรรศการ เอกสารความรู้ที่เกี่ยวข้องมาจัดแสดงเอาไว้ ให้เด็กสามารถเรียนรู้ โดยขอความสนับสนุนเอกสารจากสำนักงานคุ้มครองผู้บริโภค

“จากการตามสำนักงานคุ้มครองผู้บริโภคเกี่ยวกับความตื่นตัวในเรื่องนี้ เขาก็บอกว่า ในสถานโรงเรียนพระคณา สนใจเรื่องนี้ที่สุดแล้ว โรงเรียนอื่นยังไม่ปรากฏชัดเจนเท่า เพราะเราได้จัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง ถึงแม้ครอบครัวของเด็กทั้งหมด แต่ถือว่าเยอะ การได้ทำอะไรต่างๆ ก็เหมือนได้สร้างกระแสให้หันมาสนใจ”

นางวีชนีกุล กล่าวว่า สิ่งที่ทำไปแล้วส่งผลให้เด็กตระหนักว่า การคุ้มครองผู้บริโภคมีความสำคัญอย่างไร

“อย่างเช่นผู้ชายนำอัครมในโรงเรียน นั่นถือว่าเป็นนโยบายของผู้บริหาร จุดเก่าที่ไปตกลงทำสัญญาระยะเวลากับผู้ชาย โดยแลกเปลี่ยนกับผลประโยชน์ทางราชการ เช่นจะให้หรือโรงเรียนอะไรพวกนี้ แต่ผลกระทบทางสุขภาพตามมา ถ้าเด็กไม่ตระหนัก หันไปดื่ม ก็จะตกเป็นเครื่องมือของวงจรเหล่านี้” นางวีชนีกุล กล่าวและว่า

การจัดทำแผนการเรียนรู้แบบบูรณาการนี้เพื่อหาทางที่จะเอาประเด็นผู้บริโภค จะไปเกี่ยวข้องกับแต่ละกลุ่มสาระวิชาของครูแต่ละคนอย่างไร นำไปสู่การเรียนการสอนอย่างไร โดยชอบขำเยื่อหา สาระการเรียนรู้ ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง เป็นต้น

นางสาวจุฑา สังขชาติ โครงการบริโภคเพื่อชีวิตสงขลา กล่าวว่า ถึงคนยุคใหม่มีความซับซ้อน ถ้าเด็กไม่มีความรู้เรื่องคุ้มครองผู้บริโภคจะถูกหลอกได้ จึงควรมีความรู้จริงในเรื่องนี้ หลังจากนั้นได้ทำกิจกรรมผู้เข้าร่วมสัมมนา โดยตั้งคำถามสำคัญ 5 ข้อที่ทุกคนต้องตอบคือ 1.ท่านคิดว่าผู้บริโภคมีปัญหาอะไรบ้างในปัจจุบัน 2.ท่านคิดว่าการคุ้มครองผู้บริโภคคืออะไร 3.กลไกการคุ้มครองสิทธิผู้บริโภคมีอะไรบ้าง 4.หลักสูตรบริโภคศึกษาคืออะไร 5.เล่าๆ ควรได้รับการเรียนรู้อะไรบ้าง ในหลักสูตรบริโภคศึกษา

หลังการระดมความเห็นเป็นกลุ่มมีข้อคิดเห็นที่น่าสนใจที่เกี่ยวข้องโดยตรง เช่น คำถามหลักสูตรบริโภคศึกษาคืออะไร? มีความเห็นกลับมาอย่างหลากหลาย สะท้อนความเข้าใจต่อเรื่องนี้ เช่น

- สาระเกี่ยวกับการใช้สินค้า
- การจัดการเรียนการสอนโดยให้ความรู้เรื่องบริโภคให้กับนักเรียน โดยสอดแทรกไว้ในเนื้อหา
- กินใช้ อย่างไร ไม่เสียเปรียบ
- จัดการเรียนรู้อให้เท่าทันสิ่งรอบตัวเรื่องบริโภค
- เรียนรู้เกี่ยวกับการบริโภค สินค้า และบริการ
- การรับรู้ ข้อมูลของสินค้าต่างๆ
- เห็นว่าเรื่องนี้เป็นเพียงแนวคิด ไม่สามารถปฏิบัติได้จริง

ข้อคำถามข้อ 5. เด็กๆ ควรได้รับการเรียนรู้อะไรบ้างในหลักสูตรทั่วโลกศึกษา? ครูมีคำตอบน่าสนใจดังนี้

- รู้จักทวีปโลกอาหารที่เป็นประโยชน์และปลอดภัย
- กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค
- ฉลากซื้อ ฉลากใช้
- การเสียเปรียบของผู้บริโภค
- โครงสร้างของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- การร้องเรียน ตรวจสอบ
- การเลือกใช้สินค้าที่มีคุณภาพ
- กระบวนการผลิต (สินค้า ,สิทธิหน้าที่ผู้บริโภค ,กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค)
- ให้ควบคุมร้านค้าหน้าโรงเรียนอนุบาลอย่างจริงจัง (อภิณหทงจริงจัง)

นางสาวสรินนา เพชรรัตน์ กล่าว ว่า ประเด็นผู้บริโภคเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันอยู่แล้ว อย่างเขาแค่เรื่องการโฆษณาทางโทรทัศน์ก็สามารถหยิบมาประยุกต์เพื่อนำเข้าสู่บทเรียนได้แล้ว โดยเฉพาะจะเห็นว่าเด็กทุกวันนี้ติดอยู่กับภายใต้อิทธิพลของสื่อโฆษณาครอบงำ

“อย่างเด็กที่ดูโฆษณาแล้วเขาต้องตกเป็นเหยื่อ ครูจะชี้แนะบอกเด็กว่าอย่างไร” นางสาวสรินนา กล่าวและนำเสนอกิจกรรมของเครือข่ายผู้บริโภคที่สุราษฎร์ธานี ที่ได้ทำกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องหลายอย่าง เช่น กิจกรรมการทดลองเอากระดาษใส่ในน้ำอัดลม เพื่อให้เด็กเห็นอันตรายจากภาวการณ์กักขังอย่างรุนแรง การคัดแยกขยะในโรงเรียนที่เชื่อมโยงไปสู่กิจกรรมละคร การทำผ้าจากขมิ้น สบู่เสื่อ และต้นไม้หลายชนิด ซึ่งเกี่ยวข้องกับการบริโภคทั้งสิ้น

“การบริโภคไม่ได้จำกัดแค่อาหารและยา เคยทำสำรวจพบว่าเด็กดูโทรทัศน์ในวันหยุด 18-20 ชั่วโมงต่อวัน พฤติกรรมการบริโภคจึงมาจากโทรทัศน์ และอินเตอร์เน็ต ถ้ารู้จักตั้งคำถามเหล่านี้เด็กจะรู้จักคิด” สิริินนาแลกเปลี่ยนกับครู และเห็นว่า ช่องทางเหล่านี้จะนำไปประยุกต์ในการเรียนการสอนได้

ครูผู้เข้าร่วมประชุมได้แสดงความเห็นต่อกรณีดังกล่าวอย่างต่อเนื่องกว้างขวาง โดยยกประเด็นการโฆษณาทางโทรทัศน์มาเป็นกรณีศึกษา ตั้งคำถามว่าจะหาทางออกกันอย่างไรในประเด็นการคุ้มครองผู้บริโภค เพราะเห็นว่ามีความไม่ถูกต้องเกิดขึ้นอยู่มากมาย ขณะที่บางคนเห็นว่ากฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายในเรื่องนี้ยังไม่เกิดผลเท่าใดนักในสังคมไทย.

แอโรบิกกลางอากาศ กับ FM 101.5 MHz วิทยุชุมชน ต.ท่าข้าม

วิทยุชุมชนตำบลท่าข้าม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา บนคลื่น FM 101.5 MHz ดำเนินการมาได้ 2 ปีแล้ว นับว่าเป็น “วิทยุชุมชน” ความหมายตรงตัว เพราะเป็นของชาวบ้าน ที่ทำเพื่อชาวบ้านแท้ๆ ด้วยแรงสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ท่าข้าม

“เริ่มแรกนายก อบต.ท่าข้ามคือ คุณสินธพ อินทร์ณ์ ชวนชาวบ้านมาพูดคุยกัน มีแนวคิดที่จะจัดตั้งสถานีวิทยุชุมชน ช่วยกันออกความคิดเห็นกันว่าทำอะไรดี สุดท้ายก็ลงมติว่าให้ตั้งสถานีไว้ที่ อบต. แล้วหาชาวบ้านอาสาสมัครมาผลิตเวรกันหาความรู้มาพูดมาจัดรายการ”

พิฑูล ทองดีเลิศ หรือ “บัวกูด” ผู้จัดรายการลูกทุ่งยามบ่าย ซึ่งกำลังเป็นรายการยอดฮิตรายการหนึ่งเป็นผู้เล่าให้ฟัง เขาเป็นอาสาสมัครที่มาช่วยงานด้วยใจคนหนึ่ง แม้มีภาระงานประจำส่วนตัวอยู่มากมาย ทั้งกรีดยาง และรับเหมาก่อสร้าง

บัวกูดเล่าต่อว่า ปกติตามหมู่บ้านจะมีการประชาสัมพันธ์หรือกระจายข่าวโดยเสียงตามสายอยู่แล้ว ชาวบ้านหลายคนมีความชำนาญในการทำหน้าที่โฆษก จึงพยายามทาบตามบุคคลเหล่านี้มาจัดรายการ ในที่สุดก็ได้คนจัดประจำราว 20 คน ใครนัดจะนำเสนอบทความรู้เรื่องอะไร เชี่ยวชาญทางไหน ก็สามารถนำภาค่ายทอดให้ฟังทางรายการวิทยุได้

รอบกระจายเสียงในแต่ละวันเริ่มตั้งแต่ 08.00-24.00 น. เมื่อเปิดผังรายการดูจะพบว่าน่าสนใจติดตาม ชนิดคงจะหาฟังสาระดีๆ ไปได้ตัวจากสถานีอื่นไม่ได้ โดยเฉพาะชาวตำบลท่าข้าม ทั้งรายการเพลงซึ่งมีอยู่หลากหลาย การสนทนาสาระครอคลุมทุกเรื่อง ตัวอย่างเช่นรายการคุยสบายสไตล์ท่าข้าม, คิดปิ่นขาวได้, ธรรมบ้านทุ่ง, วันนี้มีข่าว, เกษตรบ้านเรา, แจ้งข่าวชาววัฒนธรรม, แจ้งข่าว ชาวท่าข้าม, ญบาลกอกนิทาน, ชมรมฉาบป่นกิส ต.ท่าข้ามและใกล้เคียง,

บ่าวกูดเล่า และเห็นว่าสถานีวิทญูชุมชนแห่งนี้เป็นสื่อกลางในชุมชน ทำให้ผู้คนกลั่นเกลียวในหมู่คณะ และเมื่อแม่ไปถึงถนนนอกพื้นที่รอบข้างที่สามารถรับฟังได้ก็อีกด้วย

บางครั้งยังขยับบทบาทไปทำหน้าที่ให้กับสังคมใหญ่ อย่างเช่นการถ่ายทอดสัญญาณในกิจกรรมของหน่วยงานต่างๆ เช่น สป.สช. ซึ่งคลื่นนี้สามารถนำไปเชื่อมต่อกับสถานีวิทญูอื่นๆ ตามแต่จะมีการตั้งไปใช้งาน เพิ่มมูลค่ายิ่งขึ้น

ทางสถานียังมีแนวคิดเชื่อมต่อกับสัญญาณกับหอกระจายข่าวของหมู่บ้านอีกทางหนึ่งให้ถ่ายทอดสัญญาณของวิทญูชุมชน เน้นให้ความรู้เรื่องสุขภาพเป็นหลัก

ถาวร แม่ผล หรือ “บ่าวว” ผู้จัดรายการวิทยุอาชีพ เขาเป็นคนสวนของอบต.ท่าข้าม และรับการอบรมเป็นหน่วยวิทยุประจำตำบล เป็นอีกคนหนึ่งที่สามารถสมัครเข้ามาช่วยงานครั้งนี้ โดยไม่มีผลตอบแทนเช่นเดียวกับคนอื่นๆ เล่าว่า รายการของเขาให้ความรู้เรื่องเกี่ยวกับการวิทยุ เรื่องนี้มีความจำเป็นมาก เพราะว่ามีเกิดเหตุร้ายต่างๆ คนที่เข้าถึงที่เกิดเหตุก่อนคนอื่นก็คือชาวบ้าน ถ้าการช่วยเหลือไม่ถูกต้องก็ยิ่งอันตรายกับผู้ประสบเหตุ

“มีอยู่วันหนึ่งขณะที่ผมนั่งพูดสดอยู่ในรายการว่า ถ้าชาวบ้านพบเห็นอะไรที่หักหน่วยวิทยุช่วยเหลือก็สามารถโทรเข้ามาได้ตลอดเวลาจนครบ และให้เบอร์โทรด่วนที่ไม่ต้องจ่ายเงินด้วย ตอนนั้นเองมีคนโทรเข้ามาที่สถานีบอกว่ามีคนได้วิปดูบิสิเหตุ ผมเลยจัดรายการเลยต้องรีบไปช่วยคนก่อน”

ถาวรเล่าและว่า เมื่อเดินทางพร้อมรถวิทยุไปยังที่เกิดเหตุพบว่า ก๊อปปี้ไม่ใช้ดูบิสิเหตุเกี่ยวกับการล้มรถตามที่คนโทรมาแจ้ง แต่น่าจะเป็นการทำร้ายร่างกายกันมากกว่า แต่ชาวบ้านไม่กล้าบอก อย่างไรก็ตามถือว่าได้เกิดประโยชน์ในการช่วยเหลือแล้ว และผู้แจ้งคนนั้นก็ได้กลายเป็นแฟนรายการพันธุ์แท้คนหนึ่งในเวลาต่อมา

“ผมบอกว่าการวิทยุชุมชนของเราเอาไปใช้ประโยชน์ได้เยอะ ชนวิทญูอื่นเขาขายของ และของที่เขาโฆษณาก็ต้องไปซื้อมาก่อนจึงจะใช้ได้ แต่ของเราใช้ได้ทันที ถ้าคุณฟังสถานีอื่นคุณไม่รู้เรื่องท่าข้าม ถ้าอยากรู้เรื่องท่าข้ามต้องฟังสถานีนี้”

ถาวรเล่าถึงการระดมทุนที่วิทยุ ที่ประสานกับศูนย์นเรนทรและกรมป้องกันสาธารณภัยที่เชื่อมต่อกันทั่วประเทศให้กับผู้ฟังรายการอยู่เสมอ พร้อมทั้งเชิญชวนให้ช่วยกันแจ้งเหตุ เพราะให้ตระหนักว่ายังไม่ได้ช่วยเหลือโดยตรง การโทรศัพท์ไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็เท่ากับว่าได้ช่วยเหลือแล้ว แทนที่จะให้ผู้บาดเจ็บต้องรออยู่บนๆ การพูดผ่านวิทยุไม่สูญเปลืองไปในอากาศ เพราะเริ่มเห็นผลในเรื่องดังกล่าวมากขึ้น

ระหว่างการสนทนาซึ่งตรงกับช่วงเที่ยงของวันอังคาร “ลุงหนิง” เดินเข้ามา
ยังสถานีเพื่อพูดคุย และเปิดเทปการแสดงสดของหนิงตะลุงนคลื่นรพ ชาติของ
ให้แฟนๆ ที่ติดตามรอฟังตอนจบ

ระหว่างปิดไมโครโฟน และเปิดแผ่นซีดีหนิงตะลุงออกอากาศอยู่นั้น
ทั้งลุงหนิง บ่าวกูด และป่าววี ช่วยเล่าให้ฟังต่อโดยมีความเห็นเรื่องวิทยุชุมชนว่า
บางแห่งอ้างความเป็นวิทยุชุมชน แต่มักจะเป็นการทำธุรกิจ รับโฆษณา และไม่เคย
บ่งบอกว่าทำอะไรเพื่อชุมชน ทั้งไม่ได้เอาชุมชนหรือชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วม
แต่วิทยุชุมชนตำบลท่าข้ามเป็นหนึ่งในไม่กี่แห่งถือว่าได้ทำหน้าที่ดังกล่าว และ
คงจะอยู่คู่ชุมชนตลอดไป

“อบค.สนับสนุนทั้งหมด จึงไม่ต้องฟังโฆษณา ที่เรานำมาโฆษณาเกี่ยวกับ
กิจกรรมชุมชนทั้งหมด เช่น กลุ่มเครื่องแกง โรงปุ๋ยชีวภาพ โครงการเศรษฐกิจ
พอเพียง ที่ อบค.สนับสนุนอยู่ที่เอามาประชาสัมพันธ์ให้รู้กัน” บ่าวกูดเล่า

นโยบายของสถานีวิทยุชุมชนท่าข้ามคือ เปิดรับทุกคนในตำบลท่าข้ามที่
อยากจัดรายการที่เป็นประโยชน์ ซึ่งพร้อมจะจัดเวลาให้ เพราะแม้ระยะแรกจะ
ประสบความสำเร็จระดับหนึ่งในการเชิญชวนคณาจารย์จากหมู่บ้านมาจัดรายการ
แต่พบว่าคนกลุ่มนี้บางคนก็ไม่มีเวลามาจัดอย่างต่อเนื่อง ทุกวันนี่จึงเปิดรับผู้ที่มา
ทำงานด้วยใจจริง ไม่ใช่มาแค่ตัว เพราะทำได้ไม่นาน เนื่องจากไม่มีค่าตอบแทน

“เรามาทำครั้งนี้ถือว่าได้ทำประโยชน์กับพ่อแม่พี่น้องประชาชนก็พอแล้ว
เพราะเรารู้ว่าวิทยุชุมชนต้องการอะไร มีหน้าที่อย่างไร” บ่าวกูดว่า

อย่างน้อยสภาพความใกล้ชิดของสถานีวิทยุกับชุมชน ทำให้เห็นภาพความ
น่ารักบางอย่างเกิดขึ้นอย่างธรรมชาติ ไม่มีผลประโยชน์ ไม่แสวงหา เช่น เมื่อผู้
จัดเผยแพร่เรื่องการทำขนมออกอากาศ ก็จะมีคนเดินถือขนมมาให้

ลุงหนิงเล่าว่าเมื่อเปิดสปอร์คของกลุ่มอนทาร์ป ได้รางวัลเป็นกาแฟ
หนึ่งซอง ซึ่งเป็นน้ำใจที่ให้กับด้วยความรักเสนาห์ก ไม่ใช้ผลประโยชน์ ขณะบ่าวกูด
เสริมต่อว่า ทางสถานีเคยจัดคอนเสิร์ตทางวังวัดเกี่ยวกับปัญหาสุขภาพ ร้านค้า
สวัสดิการชุมชนหมู่ 1 ส่งเสื่อมาให้เป็นของขวัญรางวัล แม้จะมีมูลค่าเล็กน้อย แต่ถือว่า
มีค่าอย่างยิ่ง

สำหรับสิ่งที่ชุมชนท่าข้ามยังต้องการให้เกิดขึ้นอีกคืออยากให้ทางสถานีได้
มีการรายงานข่าวของชุมชน แทนที่จะนำเสนอการถ่ายทอดข่าวจากส่วนกลาง
หรือเขาข่าวที่อื่นมานำเสนอเพียงอย่างเดียวอย่างไรก็ตามยังขาดคนที่ทำงานส่วนนี้
และยังเป็นเรื่องละเอียดอ่อนอยู่ในการนำเสนอข่าวใกล้ชิด โดยเฉพาะเรื่องเชิงลบ

และนี่คือวิทยุชุมชน ที่เรียกตัวเองว่าเป็น “วิทยุชุมชน” ได้อย่างเต็มปาก
อีกสถานีหนึ่ง FM 101.5 MHz วิทยุชุมชน ตำบลท่าข้าม.

บทส่งท้าย

ขอคารวะคนเล็กๆ

- ท่ามกลางวิกฤตการณ์เกษตรเคมี
ขอคารวะคนเล็กๆ ที่ลงมือทำเกษตรธรรมชาติ
- ท่ามกลางการเข้าย่ำแห่งการพัฒนาของรัฐ
ขอคารวะคนเล็กๆ ที่ร่วมใจร่วมกันปกป้องแผ่นดิน
- ท่ามกลางความมีคณอนธกาลของบ้านเมือง
ขอคารวะคนเล็กๆ ที่อุทิศตนตั้งแปลวเทียนที่สุประกายแสงสว่าง
- ท่ามกลางความสิ้นหวังของการเมืองแบบตัวแทน
ขอคารวะคนเล็กๆ ที่ร่วมจุดประกายการเมืองภาคประชาชน
- ท่ามกลางความสิ้นเปลืองต่อทรัพยากรที่ขาดแคลน
ขอคารวะคนเล็กๆ ที่เดินเก็บขยะด้วยสองมือ
- ท่ามกลางความซัดแย้งแตกแยก
ขอคารวะคนเล็กๆ ที่อุทิศด้วยความรักสมทนฉันท์

บทกวี “ขอคารวะคนเล็กๆ” ของอาจารย์ภาณุ พิทักษ์เผ่า ผู้มุ่งมั่นสร้างสังคมอุดมธรรมคนสำคัญคนหนึ่งของจังหวัดสงขลา ซึ่งได้เคยแต่งบทกอนบทนี้ไว้ในเวทีเรียนรู้ “วิทยาสัณวันศุกร์” ซึ่งมีคุณค่าทั้งสาระของบทกวีและความเป็นมนุษย์อันสูงส่งของอาจารย์ภาณุ พิทักษ์เผ่า มาเป็นบทกวีปิดเล่มในครั้งนี้

บทเรียนเรื่องดีๆ 20 กรณีศึกษานี้ สะท้อนการสร้างสรรค์สังคมจากคนเล็กๆ แคนสุภาพจังหวัดสงขลาเป็นหนึ่งในเงื่อนไขเล็กๆ ที่เปิดโอกาสให้แต่ละเครือข่ายได้มีโอกาสในการผลักดันความคิด ถักทอความฝัน สร้างสรรค์จินตนาการนำเสนอรูปแบบของรูปแบบสังคมสุภาพระในจุดเล็กๆ ที่ยังฮินและมันคง อีกทั้งในจังหวัดสงขลายังมีอีกหลากหลายโอกาสของการปฏิสัมพันธ์ด้วยความเป็นเครือข่ายที่ได้ทำให้เกิดการทำงานร่วมกัน การสร้างสังคมแห่งสุภาพระจากสองมือเล็กๆ นี้จะเป็นความหวังที่ยิ่งใหญ่ของการอภิวัฒน์สังคมไทยในอนาคต

เพียงมีเชื้อขยับปีก โลกก็งดงามขึ้นกว่าเดิม หากมีเดือนับแสนนับล้าน ร่วมกระพือปีกแห่งการสร้างสรรค์สังคม การจะไปถึงสังคมอยู่ดีมีสุข สังคมแห่งสุภาพระ คงไม่ไกลเกินจริง.

“เพียงมีเชื้อจับปีก”

เป็นหนึ่งในชื่อเล่นสำคัญ ที่ถอดบทเรียนการทำงาน
สร้างสรรค์สังคมของคนอีกๆ 20 กว่าปีศึกษา
ที่ตัวละครทั้ง 20 ทำมาและเครือข่ายที่ทำงานร่วมกัน
ด้วยจิตอาสาได้ทุ่มเท สร้างสรรค์สังคมชุมชนอีกๆ
ด้วยสองมือที่ไว้ซึ่งอำนาจราชศักดิ์

เรื่องราวของคนอีกๆ 20 เรื่องพร้อมผู้คนมากมาย
ที่ร่วมสร้างสรรค์คุณค่าใหม่ให้กับสังคม
เป็นเพียงเรื่องราวหนึ่งของคุณความดี
ที่คนอีกคนน้อยในแผ่นดิน
ได้ร่วมรังสรรค์โลกสีเขียวใบนี้ให้น่าอยู่มากขึ้น
ขบวนการสร้างสรรค์สังคมยังไม่หยุดนิ่ง
ยังรอการร่วมขบวน สร้างสังคมแห่งสุภาพระ
ด้วยสองมือของทุกคน.

นายแพทย์สุวิทย์ ฮาสุวงษา

